

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΑ' • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1948 • ΑΡΙΘ. 76

ΜΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ - ΕΝΑ ΜΗΝΥΜΑ

Με τὸ παρὸν τεύχος αἱ «Ἀκτίνες» εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐνδέκατον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς των.

Δέκα χρόνια συνεπλήρωσεν ἤδη τὸ περιοδικὸν τοῦτο. Δέκα χρόνια σταθερᾶς καὶ συνεχοῦς προσπαθείας, ἀγώνων, δυσχερειῶν, ἀλλὰ καὶ εὐλογημένης ὄντως ἐπαφῆς μετὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, εἰς μίαν ἐποχὴν κρίσιμον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ τούτου.

Δέκα χρόνια! Ἡ μάλλον, δὲν εἶναι δέκα χρόνια. Ἐκατὸ χρόνια εἶναι, χίλια χρόνια, ἀπὸ τότε ἕως τώρα, ἀπὸ τὸ 1938 ἕως τὸ 1948. Ὅ,τι ἐπέρασεν ἡ ἀνθρωπότης καὶ ὁ πολιτισμὸς μας, καταγίδας καὶ ἀναστατώσεις καὶ ἀγώνιας, καὶ κοσμογονικὰς μεταβολὰς κατὰ τὰ «δέκα» αὐτὰ χρόνια, αἰώνων πολλῶν ἢ Ἱστορία δὲν τὰ ἰσοφαρίζει. Ἄλλη ἀνθρωπότης ἦτο ἐκεῖνη ποῦ εἶδε τὸ 1938, ἄλλη, ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀνθρωπότης βλέπει τὸ 1948, εἰς ἓνα κόσμον ἐντελῶς ἀλλαγμένον. Καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἄλλοι ἀνθρώποι εἴμεθα. Ὡς ἂν χιλίων χρόνων πείρα καὶ χιλίων χρόνων καρδιοχτύπια καὶ πόνοι καὶ ἐλπίδες καὶ πικρῖαι καὶ διδάγματα ἀτίμητα νὰ ἐπέρασαν ἀπὸ πάνω μας.

Καὶ τὰ «δέκα» αὐτὰ χρόνια ἦσαν συγχρόνως τὰ πρῶτα δέκα χρόνια τῆς ζωῆς τῶν «Ἀκτίνων». Καὶ τὸ φυλλομέτρημα τῶν δέκα τόμων, ποῦ ἐκλείσαν, κάτι δεῖχνει καὶ αὐτό, κάτι

ἀπὸ τὸν ταχύν καὶ δυνατὸν παλμὸν τῶν χρόνων τούτων. Ἀπὸ τὸν παλμὸν ποῦ, εἰς τὸ σύνολόν του, ἀποτελεῖ μίαν, πειραματικὴν πλέον, βεβαίωσιν τοῦ Μηνύματος μετὰ τὸ ὅποιον ἤρχιζεν ἡ ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ καὶ τὸ ὅποιον διατρέχει πέρα ὡς πέρα τὰς σελίδας του. Τοῦ Μηνύματος ὅτι χωρὶς τὴν χριστιανικὴν Πίστιν ὡς θεμέλιον, διὰ τὴν ζωὴν ἀτόμων καὶ τὴν ζωὴν λαῶν, θὰ ἔχωμεν... μὰ, ἐκεῖνο ποῦ εἶχαμεν κατὰ τὰ δέκα αὐτὰ χρόνια.

Τοῦ Μηνύματος αὐτοῦ πανηγυρικὴ ἐκφανσις ὑπῆρξε καὶ ἡ «Δήλωσις Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, λογοτεχνῶν καὶ καλλιτεχνῶν», ποῦ ἐδημοσιεύθη κατὰ τὰ Χριστούγεννα τοῦ περασμένου ἔτους καὶ εἰς τὰς «Ἀκτίνας» καὶ εἰς «Παράρτημα» τῆς «Διακηρύξεως τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἀποτελεῖ τώρα θεῖον ὄντως δῶρον ὅτι αἱ «Ἀκτίνες» ἀρχίζουν τὴν δευτέραν δεκαετίαν των μετὰ μίαν ἄλλην πανηγυρικὴν καὶ ἐξόχως σπουδαίαν ἐκφανσιν τοῦ ἴδιου πάντοτε Μηνύματος μετὰ τὰς δηλώσεις ξένων ἐπιστημόνων καὶ λογοτεχνῶν, μετὰ τὰς ὁποίας ἀνοίγει ὁ ἐνδέκατος τόμος τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανισεῶς των αἱ «Ἀκτίνες» εἶχαν τάξει ὡς ἀποστολὴν των καὶ τὸ νὰ γίνουσι ὄργανον διὰ νὰ ἐπικοινωνῆ ἡ Ἑλλη-

νική κοινή γνώμη με τὸν γνήσιον, τὸν ὕγιᾶ «εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν» (μετὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν τοῦ ὄρου «εὐρωπαϊκός») εἰς τὰς συγχρόνους πνευματικὰς ἐκδηλώσεις του. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κακὰ ποῦ ἔκαμεν ἡ ἄρνησις εἶναι ὅτι ἔβιδεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὡς δεῖγμα τάχα τοῦ «εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ», μόνον τὸ σάπιο, τὸ ἀρνητικόν, τὸ ὕλιστικόν, τὸ ἀντιχριστιανικόν. Αἱ σύγχρονοι ἐκδηλώσεις τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος εἰς τὸν κόσμον ἔμεναν ἄγνωστοι εἰς τὸν λαόν μας, τοῦ ἀπεκρύπτοντο ἐπιμελῶς. Καί μίᾳ ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας προσπαθείας τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἦτο ἡ ἐμφάνισις τῆς γνησίας, τῆς ὕγιους, τῆς χριστιανικῶς θεμελιωμένης πνευματικῆς δημιουργίας ποῦ ἐπιτελεῖται εἰς τὰς χώρας ποῦ θεωροῦνται ἡ πρωτοπορία τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ ἀπὸ προσωπικότητος ποῦ ἀνήκουν εἰς τὴν χορείαν τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τῆς πρωτοπορίας αὐτῆς.

Μὲ ξεχωριστὴν ἰκανοποίησιν αἱ «Ἀκτῖνες» προσφέρουν ἤδη εἰς τοὺς ἀναγνώστας των δηλώσεις αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ ἀύθεντίας τῆς παγκοσμίου διανοήσεως, ἀπευθύνονται εἰδικῶς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἐγράφησαν εἰδικῶς διὰ τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων» καὶ ἔχουν εἰδικὸν καὶ συγκεκριμένον θέμα ἀκριβῶς τὴν «Δήλωσιν» τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων. Ἀπαντῶντες εἰς σχετικὴν πρόσκλησιν τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» σαράντα ξένοι ἐκπρόσωποι τῆς συγχρόνου πνευματικῆς ζωῆς, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπετείου τῆς «Δηλώσεως» μας, ἐκφράζοντες τὰς πεποιθήσεις των ἐπὶ τοῦ θέματος εἰς τὸ ὅποιον ἀνεφέρετο ἡ «Δήλωσις» αὐτή. Μορφαὶ παγκοσμῶς ἐπιβεβλημένοι εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην, καθηγηταὶ ποῦ θεωροῦνται ὡς ἰδρυταὶ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἀκαδημαῖκοι ποῦ τὸ ὄνομά των εἶναι γνωστὸν γύρω-γύρω εἰς τὸν πλανήτην μας, φορεῖς τοῦ Νόμπελ, πρυτάνεις πανεπιστημίων, ἀλλὰ καὶ ἐκπρόσωποι τῶν νεωτέρων ποῦ ἐπεβλήθησαν ἤδη.

Ἀπὸ τὴν γηραιάν Εὐρώπην, ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ πανεπιστήμια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἀπὸ τὴν Χιλήν καὶ ἀπὸ τὴν Κίναν ἀκόμη. Ὅλοι αὐτοὶ ἔρχονται καὶ ἀνοίγουν τὸν ἐνδέκατον τόμον τῶν «Ἀκτίνων» μετὰ τὰς δηλώσεις των, ποῦ συναπαρτίζουν ἓνα μῆνυμα, ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην καὶ τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν.

Καὶ τὸ Μῆνυμα αὐτὸ λέγει ὅτι... Ἄλλὰ δὲν χρειάζεται νὰ δώσωμεν ἡμεῖς τὸ περιεχόμενον του. Δὲν μᾶς εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν ἀναγνώστην τῶν «Ἀκτίνων» ὁ ὁποῖος δὲν θὰ διαβάσῃ, δὲν θὰ μελετήσῃ, μετὰ τὴν προσοχὴν ποῦ ἐπιβάλλεται, τὸ Μῆνυμα αὐτό, ὅχι νέον βεβαίως κατὰ τὸ περιεχόμενον — εἶναι, εἴπαμεν, τὸ ἴδιον πάντα αἰώνιον Μῆνυμα — ἀλλὰ καὶ ὁμοῦ πρωτοφανές. Πρωτοφανές κατὰ τὸν τρόπον μετὰ τὸν ὅποιον ἔρχεται νὰ φέρῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἀπὸ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, ὅτι ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη διακηρύττει ὡς πρὸς τὴν ἀληθινήν σχέσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἠθικῆς μετὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν ἐν γένει πολιτισμὸν. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεὸν διότι μετὰ τὴν προφορὰν τοιούτων δημοσιευμάτων ἐορτάζουν αἱ «Ἀκτῖνες» τὰ δεκάχρονα των, καὶ, ἐμπρὸς εἰς τὴν ἐρχομένην νέαν περίοδον μετὰ τὰς νέας ἐλπίδας ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ νέα ἐρωτηματικά καὶ τὰς νέας ἀγωνίας, νὰ ἐκφράσωμεν ἐκ νέου τὴν πεποίθησίν μας: ὅτι καὶ ἂν οὐμβῆ, ὅποιαδῆποτε καὶ ἂν θὰ εἶναι τῶν γεγονότων ἡ ἐξέλιξις, τὴν τελευταίαν λέξιν θὰ ἔχη ἡ πνευματικὴ δυναμικότης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία θὰ καθορίσῃ ἐν τέλει τὸ μέλλον μας.

Μὲ ἄλλους λόγους, τὸ μέλλον θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον θὰ προσέξωμεν ὅσον πρέπει τὸ Χριστιανικὸν Μῆνυμα, μίαν εὐγλωττον καὶ ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεκτον ἐκδήλωσιν τοῦ ὁποίου περιέχουν αἱ σελίδες ποῦ ἀκολουθοῦν:

LESLIE
AITCHISON

Φρονώ ότι η Δήλωσις
πρός τόν ἑλληνικόν λαόν
εἶναι λίαν ἐπίκαιρος καί
τοιαύτη ὥστε νά δύνα-
μαι πλήρως νά τήν ὑ-
ποστηρίξω. Οἰαδήποτε
πρόδοι καί ἄν ἐπιτυ-
χάνωνται εἰς τά ὄλικα
καί ἐπιστημονικά πεδία,
οἱ λαοί τῆς ὑψηλίου σή-
μερον χρειάζονται ὑπέρ
πάν ἄλλο νά ἀναπτύ-
ξουν τὰς ἀρετάς τῆς δι-
καιοσύνης, τῆς ἐντιμότη-
τος καί τῆς ἀγάπης. Ἐάν
ἴδωι οἱ ἄνθρωποι ἀγαπή-
σουν καί ὑπηρετήσουν
τόν Θεόν καί ἀγαπή-
σουν τόν πλησίον των
ὅπως τόν ἑαυτόν των,
αἱ δυσκολίαι τῶν καιρῶν
μας θά ἐξαφανισθοῦν
καί ἡ γνῶσις τοῦ ὀλικοῦ
κόσμου θά τοποθετηθῇ
εἰς τήν ὀρθήν τῆς θέσειν.

R O B E R T
A I T K E N

Ἐνέγνωσα πολλάκις τήν
Δήλωσιν μετὰ προσοχῆς
καί εἶμαι εὐτυχῆς δυνά-
μενος νά εἶπω ὅτι εὐρί-
σκομαι ἐν πλήρει συμφω-
νίᾳ πρὸς τὰ ἐκτιθέμενα
συμπεράσματα. Οἱ ἐργά-
ται τῆς ἐπιστήμης, μαζί
μέ ἄλλους τοῦς πνευματι-
κοῦς ἀνθρώπους, καθι-
στάνται, φρονῶ, ὄλονέν
περισσότερον θρησκευτι-
κοί, μέ τήν εὐρυτέραν ση-
μασίαν τοῦ ὄρου τούτου.
Καί οἱ ἠγέται εἰς τήν ἐπιστημονικήν ἐργασίαν καί σκέψιν εἶναι πεπεισμέ-
νοι ὅτι ἡ ἀληθῆς ἐπιστήμη πρέπει νά βασισηθῇ ἐπὶ πνευματικῶν θεμελιῶν.
Κατ' ἄλλον τρόπον δέν δυνάμεθα νά προσανατολισθῶμεν πρὸς τὸ σῦμπαν.

Καθηγητὴς τῆς Βιομηχανικῆς Μεταλλουργίας εἰς τὸ Πανε-
πιστήμιον τοῦ Birmingham.
Μέλος τοῦ Βασιλικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Χημείας καί τῆς Βασιλι-
κῆς Ἀεροναυτικῆς Ἑταιρείας.

From
The Professor of Industrial Metallurgy
LESLIE AITCHISON, D.Phil., B.Sc., F.R.C.S.

THE UNIVERSITY,
EDGBASTON,
BIRMINGHAM, 18.

Telephone: SELLY OAK 1181
EXTENSION 34

I feel the declaration
made to the Greek people is very timely and
one I can support in full. Whatever advances
in knowledge are made in material and scientific
fields, the peoples of the world today need
more than anything else to develop the virtues
of righteousness, honesty and charity. If all
men will love God and serve him, and love their
neighbours as themselves, the difficulties of
our times will disappear; and knowledge of
the material world recede to its proper place.

Yours sincerely,

Καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας (Καλιφόρνια).
Ἐπίτιμος Διευθυντὴς τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Ἀστεροσκοπεῖο τοῦ
Lick εἰς τὸ ὄρος Hamilton καί ἐπίτιμος Πρόεδρος τοῦ ἴδιου
Πανεπιστημίου. Ἀνεκάλυψε πλέον τῶν 3.000 διπλῶν ἀστέρων,
εἶναι ἐπίτιμος διδάκτωρ τριῶν ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων καί
μέλος πλείστον ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν.

And the leaders in science work ^{and thought}
are convinced that true science must rest
upon a spiritual foundation; otherwise we can-
not arrive ourselves into the universe.

Yours faithfully,

Robert L. Aitken,
Director - Emeritus, Lick Observatory.

JOHN ARTHUR
ALLMAND

Καθηγητής της Χημείας εις τὸ King's College τοῦ Λονδίνου. Μέλος τῆς Royal Society.

Ὅμιλεῖτε περὶ τῆς διαμάχης ἥτις, ὅπως διατείνονται μερικοί, ὑφίσταται μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ χριστιανικῆς θρησκείας. Δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ τοιαύτη διαμάχη. Εἰς τὴν χώραν μας ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀντίθετον γνώμην φαντάζονται ὅτι ἡγοῦνται τῆς προόδου. Εἰς τὴν πραγματικότητα διαπράττουν μίαν ἀφελῆ πλάνην. Ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη αἵρεσις τῶν ἔχει πρὸ πολλοῦ χρεωκοπήσει καὶ εἶναι ἀπρηχαιωμένη, κλίνουσα πρὸς τὴν δύσιν τῆς. Ὅπως τονίζετε, ὑπάρχουν σφαῖραι ἰδιάζουσαι εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ὅπως καὶ εἰς τὴν μεταφυσικὴν καὶ ὅσοι ἐκπρόσωποι τῆς μιᾶς παρεισδύουν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἄλλης πράττουν τοῦτο ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ, καὶ ταχέως, ὡς συνήθως, εὐρίσκουν ἑαυτοὺς παλαίοντας πρὸς τὰς δυσκολίας. Σὰς εὐχομαι κάθε ἐπιτυχίαν εἰς τὴν προσπάθειάν σας.

formam' the other do so at
their own risk, and are soon
usually floundering in
difficulties

I wish you the best of
success in your endeavours

Yours sincerely

A. J. Allmand

RENÉ B I O T

Βιολόγος, συνεργάτης τοῦ Al. Carrel.

Εἰδικευθεὶς εἰς τὴν πειραματικὴν βιολογίαν. Εἶναι ἰδρυτὴς τοῦ Institut Lyonnais d'endocrinologie et de psychologie καὶ τοῦ Groupe Lyonnais d'études médicales, philosophiques et biologiques. Τὰ ἔργα του ἔχουν μεγάλην κυκλοφορίαν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν, ἔχουν δὲ μεταφρασθῆ καὶ εἰς ἑνάς γλώσσας.

Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ διότι μοῦ ἐστειλάτε τὸ κείμενον τῆς Δηλώσεώς σας καὶ σὰς συγχαίρω ἐγκαρδιώτατα δι' ὅσα λέγετε εἰς αὐτήν. Εἶμαι ἀπολύτως σύμφωνος μαζί σας.

Ὅσον περισσότερο προχωρῶ τόσο περισσότερο διαπιστώνω ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστις, τὴν ὁποίαν μερικοὶ θεωροῦν ὡς ἐνοχλοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐρεύνης, μᾶς προσφέρει τὴν μεγίστην

INSTITUT LYONNAIS D'ENDOCRINOLOGIE ET DE PSYCHOLOGIE

20, Cours Albert-Thomas - LYON (7e)

Tel. 22-24

Je vous remercie beaucoup de m'avoir envoyé le texte de votre déclaration et je vous récite très cordialement de ce que vous dites. Je me sens en plein accord avec vous.

Plus j'avance et plus je constate que la Foi chrétienne, qui paraît à certains devoir gêner la liberté de la recherche, nous rend l'immense service de nous mettre

avec elle agréer, Monsieur et cher Maître, l'expression de mes meilleurs sentiments.

Docteur René BIOT.

René Biot

ὕπηρεσίαν, ὅτι μᾶς προστατεύει ἀπὸ ὠρισμένας πλάνας, ἰδιαιτέρως βαρείας, εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τάξιν, ἔννοω. Καί — αὐτὴ εἶναι ἡ δευτέρα ὑπηρεσία τὴν ὁποῖαν προσφέρει εἰς τὴν σκέψιν — μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ζητῶμεν λύσεις ὀλιγώτερον ἀπλοϊκὰς καὶ ὀλιγώτερον ἀβασανίστους ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἔρχονται προχειρῶς εἰς τὸν νοῦν. Αἱ πρόδοι τῆς μειυτικῆς ὀφείλονται, κατὰ μέγα μέρος, εἰς τὴν ἔντονον προσπάθειαν τὴν ὁποῖαν κατέβαλον χριστιανοὶ οἱ ὁποῖοι, μὴ θέλοντες νὰ κάμουν ἐκτρώσεις, ἐτέθησαν ἐπὶ τὴν ἀνακάλυψιν σωστικῶν μεθόδων. Τὸ αὐτὸ θὰ συμβῆ καὶ προκειμένου περὶ τοῦ εὐγονισμοῦ, περὶ τοῦ ὁποῖου τόσος γίνεται λόγος. Συμμετέχω ὀλοφύχως εἰς τὴν προσπάθειάν σας. Ἡ σύγχρονος εὐρωπαϊκὴ σκέψις μένει θυγάτηρ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ σκοπός, τὸν ὁποῖον θέλετε νὰ ἐπιτύχετε, δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι ὑπέροχος, κατόπιν τῶν παραδειγμάτων τοῦ παρελθόντος.

HENRY BORDEAUX

Ἐπιδοκιμάζω πλήρως καὶ ἐξ ὄλης τῆς καρδίας μου καὶ ἐξ ὄλης τῆς διανοίας τὴν Δῆλωσην σας πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ οἰουδήποτε ἄλλου ἔθνους.

Μόλις τελευταίως ἐδιάβαζα εἰς τὸν Balzac («Le Médecin de Campagne») τὰς κατωτέρω σκέψεις, ἐμπνευσμένας ἀπὸ τὸ θέαμα τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ πολιτικὴ.

«Μία θρησκεία εἶναι ἡ καρδιὰ ἐνὸς λαοῦ, ἐκφράζει τὰ συναισθήματά του καὶ τὰ μεγαλώνει, δίδουσα εἰς αὐτὰ σκοπὸν· ἀλλὰ χωρὶς Θεόν, τιμῶμενον κατὰ τρόπον ὀρατόν, ἡ θρησκεία δὲν ὑφίσταται καί, ἐπομένως, οἱ ἀνθρώπιοι νόμοι δὲν ἔχουν καμμίαν ἰσχύν...»

Καὶ κατωτέρω:

«Ἡ θρησκεία εἶναι τὸ μόνον πράγματι ἀποτελε-

Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ ἄλλων Ἀκαδημιῶν. Παγκοσμίως γνωστὸς λογοτέχνης, τιμηθεὶς διὰ πολλῶν λογοτεχνικῶν βραβείων. Μεταξὺ τῶν σπουδαιότερων ἔργων του περιλαμβάνονται τὰ μυθιστορήματα: «La peur de vivre», «La croisée des chemins», «La neige sur les pas», «Le Bénédané», «Le Miracle de Maroc» κ.ἄ.

A M. le Directeur et M. le Secrétaire général et à
M. M. les membres de l'Union française de l'intellectuel
de Grèce

Le Mouvement intellectuel (Paris)

ce 10 novembre 1947

J'apprécie très vivement et de tout cœur et de tout
cœur votre déclaration au peuple grec en la nécessité
pour l'avenir de la nation grecque comme pour celui de toute
nation de revenir à la morale et à la foi chrétiennes.

Précisément comme je l'ai vu dans
(«Le Médecin de Campagne») ces réflexions inspirées par
les réalités de la politique:

«Une religion est le cœur d'un peuple, elle exprime
ses sentiments et les agrève en lui donnant une fin;
mais sans un Dieu véritablement honoré la religion n'est
pas et perd tout son sens. Les hommes n'ont aucune valeur»

Et plus bas:

«La religion est le seul remède vraiment efficace aux»

σματικόν αντίβαρον κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς ἔξουσας...»

Κατὰ παράδοξον σύμπλωσιν, τὴν στιγμήν κατὰ τὴν ὁποίαν συντάσσον τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν προσχωρήσεώς μου (εἰς τὴν Δήλωσιν), ἔδίδα τὸν τίτλον εἰς τὸ προσεχές μου μυθιστόρημα: «Τὸ φῶς εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου», τὸ ὁποῖον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς κάθε νέον ὃ ὁποῖος ἀναζητεῖ μίαν πίστιν καὶ τὸ ὁποῖον ἔχει ἀκριβῶς ὡς θέμα αὐτὴν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ δώσωμεν εἰς τὴν ζωὴν θεῖον σκοπόν.

Δεχθῆτε, παρακαλῶ, τὰς εὐχὰς μου διὰ τὸ ἑλληνικόν ἔθνος, τὸ ὁποῖον εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον καὶ τὸ ὁποῖον ὁ ἀδελφός

Mon cher...

Bei ein bisschen signalen au moment de écrire cette lettre d'adhésion, je venais de lire à travers mes papiers romans : Le lumineux au bout du chemin pour un d'être à l'acte pour une fois et j'ai immédiatement écrit cette lettre à Monsieur le Directeur de la vie en tout lieu. Je vous prie d'agréer, avec les mes vœux pour l'avenir de cette nation grecque que j'ai de l'homme de s'élever et j'ai mes frères le journal dans Bordeaux à l'œuvre d'expression de vos sentiments de moi.

Henry Bordeaux

à l'adresse Bordeaux

μου, στρατηγός Paul Émile Bordeaux, ὑπηρέτησε.

AUGUSTIN BOUTARIC

Μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος ἔλαβον γνῶσιν τῆς Δηλώσεως τὴν ὁποῖαν ἀπηύθυνεν ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1946, καὶ εἶμαι ἀπολύτως σύμφωνος μὲ τὰς ἰδέας τὰς ὁποίας ἡ Δήλωσις αὕτη ἀναπτύσσει.

Δὲν φρονῶ ὅτι χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι ἡ βαθεῖα ἀνισοροπία ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὑποφέρει ὁ σύγχρονος κόσμος ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἡ πρόο-

Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Dijon.
Μέλος τῆς Γεωλογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας, τῆς Διεθνoῦς Μεταωρολογικῆς Ἐπιτροπῆς, τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Coimbra καὶ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας τῶν Βρυξελλῶν.

évoluée. Il ne s'agit pas, pour que le monde puisse retrouver une ère de calme et de prospérité, de contester les droits de la science ni de décourager la recherche. Il suffirait que les valeurs spirituelles et morales reprennent la primauté qu'une civilisation par trop matérialiste tend à leur enlever. C'est vers cet idéal que ~~je~~ la déclaration dont vous avez bien voulu me communiquer le texte tend à orienter le peuple grec et je ne puis que formuler la vive espérance que ce noble but sera atteint.

Veillez agréer, Monsieur et très honoré collègue, l'assurance de ma très haute estime et de mes sentiments les plus cordiaux

A. Boutaric

δος τῶν ἐπιστημῶν ἠύξησε τεραστίως τὴν ὕλικήν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου, χω-
ρίς νὰ δώσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν του ἀνάπτυξιν μιαν παράλληλον ἐξέλιξιν.
Εἰς αὐτὸ τὸ ὑπερμέτρως μεγεθυθὲν σῶμα, ἔγραφεν ὁ φιλόσοφος Μπέρξον,
ἡ ψυχὴ μένει ὅπως ἦτο : πάρα πολὺ μικρὰ τῶρα διὰ νὰ τὸ γεμίσῃ, πάρα πολὺ
ἀδύνατη διὰ νὰ τὸ διευθύνῃ. Καί, προσέθετε, τὸ μεγεθυσμένον σῶμα περιμένει
ἕνα συμπλήρωμα ψυχῆς.

Αὐτὸ τὸ συμπλήρωμα ψυχῆς θὰ τὸ ἀποκτήσουν εὐκολα οἱ λαοὶ ἐὰν ἀπο-
φασίσουν νὰ θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν διδασκαλίαν τὴν περιεχομένην εἰς τὸ
μῆνυμα εἰρήνης τὸ ὁποῖον ἦλθεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρὸ 2000 ἐτῶν καὶ τὸ
ὁποῖον μέχρι σήμερον δὲν ἠκούσθη ὅπως ἔπρεπε.

Τίποτε ἀπὸ ὅσα περιέχονται εἰς αὐτὸ τὸ Μῆνυμα δὲν ἀντίκειται πρὸς τὰ
δεδομένα τῆς πλέον ἐξειλιγμένης ἐπιστήμης. Δὲν χρειάζεται νὰ ἀρνηθῇ κανεὶς
τὰ δικαιώματα τῆς ἐπιστήμης, οὔτε νὰ ἀποθαρρύνῃ τὴν ἔρευναν, διὰ νὰ δυ-
νηθῇ νὰ ἐπανεύρῃ ὁ κόσμος περιοδὸν γαλήνης καὶ εὐδαιμονίας. Θὰ ἦρκει αἱ
πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀξίαι νὰ λάβουν πάλιν τὴν πρώτην θέσιν τὴν ὁποῖαν
ὁ ὑπερβαλλόντως ὕλιστικὸς πολιτισμὸς τείνει νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ. Πρὸς τὸ ἰδεῶ-
δες τοῦτο τείνει νὰ προσανατολίσῃ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἡ Δῆλωςις, τῆς ὁποίας
τὸ κείμενον εἶχατε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἀνακοινώσῃτε, καὶ δὲν δύναμαι
παρὰ νὰ ἐκφράσω τὴν ζωηρὰν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ εὐγενὲς οὗτος
σκοπός.

ΤΗΕΟ ΒΟΒΕΤ

Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ
διὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς
Δηλώσεώς σας ἡ ὁποία
ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς «*Α-*
κτίνας». Τὴν εὐρίσκω τε-
λείαν, ὅπως εἶναι, καὶ
ἀναμφιβόλως χρησιμωτά-
την εἰς τοὺς σημερινοὺς
καιροὺς.

Ἐκτιμῶ τὸ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὸν μέτρον καὶ συγχρόνως τὴν σαφήνειαν
τῆς «*θέσεώς*» τῆς.

Νομίζω ὅτι θὰ ἦτο ἐπίσης χρήσιμος καὶ διὰ τὴν χώραν μας, καὶ θὰ προσπα-
θῆσω νὰ τὴν καταστήσω γνωστὴν.

LOUIS BROMFIELD

(1940), «*Mrs. Parkington*» (1943), «*What Became of Anna Bolton*» (1944) κ.λ.π.

Διεθνῶς γνωστὸς Ψυχίατρος ἐν Ζυρίχῃ τῆς Ἑλβετίας.

Ἔχει μελετήσῃ προβλήματα τῆς ψυχοπαθολογίας τῆς γυναικός.
Τὰ συγγράμματά του εἶναι εὐρῶς διαδεδομένα εἰς ὅλον τὸν κό-
σμον. (Βλ. καὶ «*Ἀκτίνας*» 1947, σ. 533).

Messieurs,
Je vous remercie beaucoup pour l'envoi de votre déclaration
dans AKTINES. Je la trouve parfaite comme elle est et sans doute
très utile dans le temps présent. J'apprécie sa valeur strictement
scientifique et en même temps la clarté de sa position. Je crois
qu'elle serait utile aussi dans notre pays et je tâcherai de la faire
connaître.

Veillez agréer, Messieurs, l'expression de ma plus parfaite
considération

Th. Dav

Ἀμερικανὸς λογοτέχνης.

Παγκοσμίως γνωστὸς. Ἔργα του ἔχουν μεταφρασθῇ εἰς ξένας
γλώσσας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του
εἶναι : «*The Green Bay Tree*» (1924), «*Possession*» (1925),
«*Early Autumn*» (1927), «*A Good Woman*» (1929), «*The
House of Woman*» (θεατρικὸν ἔργον) καὶ «*Night in Bombay*»
(1940), «*Mrs. Parkington*» (1943), «*What Became of Anna Bolton*» (1944) κ.λ.π.

Αἱ ἀρχαὶ ἐφ' ὧν ἐρείδονται ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς εἶναι
οὐσιώδεις διὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν πρόδοον τῆς ἀνθρωπότητος. Δι' αὐτῶν προήχθη
ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς. Αἱ δυνάμεις καὶ αἱ ἀντιλήψεις αἱ ὁποῖαι ἀγνο-

ούν ή χλευάζουν τοιαύ-
 τας άρχάς είναι οι χειρι-
 στοί έχθροί αύτης ταύτης
 τής άνθρωπότητος και εί-
 ναι προωρισμένοι, ώς ύ-
 πήρξαν πάντοτε και εις
 τό παρελθόν, νά οδηγή-
 σουν εις καταστροφήν και
 εις έρείπια. Είναι αι δυ-
 νάμεις αι όποίαι και τώ-
 ρα και κατά τόν τελευ-
 ταιόν πόλεμον έγιναν ή αίτία τής άθλιότητος του σημερινού κόσμου.

FERNAND CARDIS

Έλαβον τήν έπιστολήν
 σας, καθώς και τήν πε-
 ριχομένην εις τό περιο-
 δικόν σας «'Ακτινες» Δή-
 λωσιν. Δέν δύναμαι παρά
 νά συνυπογράψω θερμό-
 τата. Εϋχομαι όλοψύχως
 νά προαχθῆ μία κίνησης,
 όπως ή ιδική σας, ή όποία είναι τόσοσ άπαραίτητος όχι μόνον, άλλως τε, διά
 τήν ιδικήν σας χώραν αλλά και δι' όλόκληρον τόν κόσμον.
 Μολοντί ό προορισμός του Χριστιανισμού δέν είναι νά δημιουργῆ ένα κατά
 παράδοσιν χριστιανικόν πολιτισμόν, αλλά νά διαδίδῃ τό Μήνυμα τής σωτη-
 ρίας διά του 'Ιησού Χριστού και συνεπώς και τήν έλπίδα τής 'Εκκλησίας περι
 τής έπιστροφῆς του, δέν πιστεύω όμως όλιγώτερον εις τήν μεγίστην άποτε-
 λεσματικότητα τήν όποίαν συνεπάγεται άπαραιτήτως διά τήν άτομικήν και
 κοινωνικήν ζωήν ή πίστις εις ένα τοιοϋτον Μήνυμα.

PAUL CLAUDEL

γα αναφέρωμεν τά «Vers d'exil», «Cinq grandes odes», «Le chemin de la Croix», «Trois
 poèmes de guerre», «Ecoule
 ma fille», «Et toi, qui es-tu?»
 κ.ά. Από τήν θεατρικήν του πα-
 ραγωγήν τά «Tête d'or», «L'E-
 change», «L'Otage», «Pro-
 tée», «Le pain dur», «Le
 père humilié», «Le livre de
 Christoph Colomb», «Jeanne
 d'Arc au bûcher», «Tobie»
 κ.ά. Αι «'Ακτινες» έχουν άφι-
 ρώσει ειδικά άρθρα διά τόν δια-
 κειμενόν Γάλλον συγγραφέα και
 τό έργον του (1939 σ. 278, 280,
 1941 σ. 169-173, 1943 σ. 15-79).

to eventual destruction and ruin. It is those
 forces now and during the recent war which are
 responsible for the misery of the modern world.

 heartily of your movement and its aims.

With the best of wishes, I am

Yours faithfully,
Louis Bromfield
 Louis Bromfield

Διευθυντής του Σανατορίου Belvédère ('Ελβετία),
 του Σανατορίου του διεθνούς Πανεπιστημιακού κέντρου και πρό-
 δρος τής 'Ιατρικής 'Εταιρείας του Vaud.

.
 à l'efficacité très grande qu'entraîne nécessairement pour
 la vie individuelle et collective la foi en un tel message.
 Croyez, Messieurs, à mes sentiments de fraternelle
 estime.

J.F. Cardis

Μέλος τής Γαλλικής 'Ακαδημίας.
 Λογοτέχνης παγκοσμίου φήμης. Έργα του μεταφράσθησαν εις πολ-
 λές γλώσσας και εις τήν 'Ελληνικήν. Από τά ποιητικά του έρ-
 γων «Cinq grandes odes», «Le chemin de la Croix», «Trois

*Je renvoie à votre lettre en date
 du 10 de ce mois.
 Je donne ma complète sympathie
 à la détermination qui l'accompagne.
 Agréez les assurances de ma
 considération la plus distinguée*

Claudel

'Απαντώ εις τήν από 10 τρέχ. μηνός έπιστολήν σας.
 Έκφράζω τήν πλήρη έπιδοκιμασίαν μου εις τήν Δήλωσιν ή όποία τήν συνώδευε.

REMY COLLIN

Καθηγητής τῆς Ἱατρικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Nancy
καὶ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἱατρικῆς Ἀκαδημίας.

Εἰδικεύθη εἰς μελέτας ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῆς
ἐνδοκρινολογίας καὶ κατέχει τὴν ἔδραν τῆς Ἱστολογίας. Εἶναι μόνιμος γραμματεὺς τῆς Ἐνώσεως
τῶν Ἀνατόμων καὶ συγγραφεὺς πλείστων γενικῶν ἔργων ὅπως π. χ. «Message social du savant»
(1941), «Panorama de la Biologie» (1946), «Les deux Savoirs» (1946) κλπ.

Ἔνας μεγάλος Ἕλλην,
ὁ Ἀριστοτέλης, ἐδίδαξε
τὸν κόσμον νὰ μὴ θέτῃ
τὸ ἄροτρον πρὸ τῶν βοῶν
ἀλλὰ νὰ στηρίζῃ ἐπὶ τῆς
φυσικῆς τὴν μεταφυσι-
κὴν, δηλαδὴ νὰ τὴν θέ-
τῃ ὡς ἐπιστέγασμα τῶν
γνώσεών μας περὶ τοῦ
αἰσθητοῦ κόσμου.

Ἐπειδὴ ὁ δυτικὸς πο-
λιτισμὸς, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ
διανοητικὸν πεδίου δύνα-
ται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς
ἐλληνο-χριστιανικός, πα-
ρεβίασεν αὐτὴν τὴν ἀλή-
θειαν, κινδυνεύει νὰ ἀπο-
θάνῃ. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶ-
να οἱ ἐπιστήμονες ὄλων
τῶν χωρῶν διεκήρυξαν
«τὸν θάνατον τοῦ Θεοῦ»
καὶ μετεβίβασαν εἰς τὸν
ἄνθρωπον ἢ τὴν ἀνθρω-
πότητα, θεωρουμένην ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, τὰς ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ. Ἄν

καὶ ὁ εἰκοστὸς αἰὼν ἀντετάχθῃ ἐν μέρει εἰς αὐτὴν τὴν τάσιν, βλέπει ἐν
τούτοις νὰ ὀριμάζουσι οἱ πικροὶ καρποὶ τῆς. Ὁ πόλεμος καὶ ἡ δυστυχία
προξενοῦν τὴν καταστροφὴν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν ἐπειδὴ, ὅταν δὲν
ρυθμίζονται αἱ ἐνέργειαι τῶν ἐπὶ μιᾶς ἀρχῆς ὑπερβατικῆς, ἐκπίπτουσι πλέον
αὐταὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγρίων φυλῶν, αἱ ὁποῖαι προσπαθοῦν νὰ ἐπιβάλουσι
διὰ τῆς βίας τὰς ὀρέξεις τῶν, ἀναχθεῖσας εἰς εἶδωλα.

Δικαιολογεῖται ἀπὸ τὰς προόδους τῶν γνώσεών μας αὕτη ἡ ἀνατροπὴ τῶν
ἐκ παραδόσεως ἀξιών;

Ἄπὸ μίαν περισσότερον ἐπισταμένην ἐξέτασιν τῆς συστάσεως τῆς πειρα-
ματικῆς ἐπιστήμης συνάγομεν ἀντιθέτως ὅτι καθ' ἑαυτὴν, δηλαδὴ διὰ τῶν μεθό-
δων τῆς καὶ συμπερασμάτων τῆς, εἶναι ἀδιάφορος πρὸς τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυ-
χίαν τῆς ἀνθρωπότητας ἐφ' ὅσον ἡ προσπάθειά τῆς δὲν δέχεται
νὰ ὑποταχθῇ εἰς μίαν ὑπερβατικὴν ἠθικὴν.

Δύναται ἡ ἐπιστῆμη διὰ τῶν ἰδικῶν τῆς ἀρχῶν νὰ δικαιολογήσῃ αὐτὴν τὴν
ἀξίωσιν; Ὅχι, διότι ὡς ἀντικείμενον ἔχει μόνον τὴν ὕλικὴν αἰτιότητα. Ἀλλὰ
ἀπὸ τοῦ σημείου ὅπου ἀρχίζουσι τὰ προβλήματα τῶν ὁποίων ἡ λύσις ἐκφεύγει
ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐπιστήμης, ὡς παραδείγματος χάριν τὸ πρόβλημα τῆς
φυσικῆς σκοπιμότητος, οἱ ἐπιστήμονες δύνανται νὰ ἀποκαταστήσουσι φιλοσοφι-
κῶς τὴν ἰδέαν τῆς Δημιουργίας καὶ νὰ διακηρύξουσι συνεπῶς μετὰ τοῦ Ἀναξα-
γόρου ὅτι τὰ πάντα ἐτέθησαν εἰς τάξιν ὑπὸ τοῦ πνεύματος, ἢ μετὰ τοῦ Εὐαγγε-

.

Tel est, malgré les renaissances actuelles, le rayon de lumière, l'Akshâra qui
oriente aujourd'hui le pensée de beaucoup d'hommes de laboratoire et qu'il
leur appartient de faire briller comme une invincible espérance sur un monde
obscurci.

Fidèles à leur noble tradition, Athènes et le Orben se devaient d'être
un des foyers de renouveau de l'humanisme chrétien qui est bien, comme l'a-
orientent ses intellectuels les plus élevezants : "le voie de la vie et de
l'avenir".

Remy Collin.

professeur à l'Université de Nancy.

14 Oct 1943

λιστοῦ Ἰωάννου, ὁμιλοῦντος περὶ τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου, διὰ τὰ «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν».

Τοιαύτη εἶναι, παρὰ τὰς σημερινὰς ἀναταραχάς, ἡ ἀκτίς τοῦ φωτός, αἱ «Ἀκτίνες», ἡ ὁποία προσανατολίζει σήμερον τὴν σκέψιν πολλῶν ἐρευνητῶν τοῦ ἐργαστηρίου, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει ἡ ἀποστολὴ νὰ τὴν κάμουν νὰ λάμπῃ ὡς μία ἀκατανίκητος ἐλπίς εἰς ἓνα ἐγκαταλελειμμένον κόσμον.

Πισταὶ εἰς τὴν εὐγενῆ παράδοσιν τῶν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχον τὸ καθῆκον νὰ εἶναι ἑστία ἀνακαινίσεως τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι, ὅπως γράφουν οἱ πλέον διορατικοὶ διανοοῦμενοί της, «ἡ φωνὴ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ μέλλοντος».

HENRY LAMAR CROSBY

Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φιλαδελφείας. Γνωστός καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνθα διτέλεσε κατὰ τὸ 1938-1939 διευθυντὴς τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν.

Ἐλαβον τὴν ἐπιστολὴν σας τῆς 6ης Νοεμβρίου μετὰ τὸ ἐσώκλειστον ἀντίγραφον τῆς Δηλώσεως τῆς ἐκδοθείσης πρό ἐνὸς ἔτους ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων. Μοῦ προξενεῖ μεγάλην εὐχαρίστησιν νὰ παρὰσχῶ διαβεβαίωσιν περὶ τῆς ἰκανοποιήσεως τὴν ὁποίαν ἠσθάνθητε κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐγγράφου. Ἐπιδοκιμάζω ἐγκαρδίως τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα τοῦτο ἐκφράζει, καὶ εἶναι λίαν εὐχάριστον τὸ νὰ πληροφορεῖται τις διὰ τὸσοι ἡγέται τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως εἶναι πεπεισμένοι διὰ τὴν βρησκειὰ εἶναι παράγων ζωτικῆς σπουδαιότητος διὰ τὴν εὐήμερίαν τοῦ κόσμου σήμερον. Ἀναμφιβόλως πολλὰ ἐκ τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα ὁ κόσμος ὑποφέρει, ὀφείλονται εἰς τὸ διὰ τὴν κατενοήθη ἡ σπουδαιότης αὕτη. Ἐδῶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐπίσης, φαίνεται διὰ γίνεσθαι ὄλονεν περισσότερον ἀντιληπτὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον νὰ σωθῆ ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν ἐσχάτην καταστροφὴν, οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς αἰωνίας ἀληθείας της. Παρακαλῶ διαββάσατε πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἐνώσεώς σας τὰς καλυτέρας εὐχὰς μου διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῶν.

Classical Studies

November 20, 1947

neglect to realize that importance. Here in America, too, there seems to be a growing awareness that if the world is to be saved from utter destruction men must return to the Church and its eternal truths. Please convey to the members of your association my best wishes for the success of their undertaking.

Very sincerely yours,

H. Lamar Crosby

DANIEL - ROPS

Γάλλος λογοτέχνης.

Από τους μεγαλύτερους της μετά τον πρώτον παγκόσμιον πόλεμον γενεάς. Ένταλως συγχρονισμένος εις την τεχνικήν, είναι άπαράμιλλος εις την εμφάνισιν των αιώνιων αξιών με γεγονότα και πρόσωπα της καθημερινής ζωής. Έχει τιμηθῆ με πολλά φιλολογικά βραβεία. Έργα του έχουν μεταφρασθῆ εις πολλές γλώσσας. Τα χαρακτηριστικώτερα είναι: «Mort, où est ta victoire?», «Le monde sans âme», «Réquy» κλπ.

Βαθέως και πλήρως σύμφωνος με τὸ περιεχόμενον τοῦ θαυμασίου Μηνύματός σας, σὰς παρακαλῶ νὰ διαβιβάσετε εἰς τὴν «Χριστιανικὴν Ἐνωσιν Ἐπιστημόνων Ἑλλάδος» τὰ ἀδελφικά μου αἰσθήματα ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ μόνου Σωτήρος. Δὲν ὑπάρχει ἄλλο φάρμακον διὰ τὰ δεινὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑποφέρει ὁ κόσμος παρὰ μόνον ἡ ἐπιστροφή εἰς τὰς ἀληθείας τὰς ὁποίας ἐπεσφράγισεν ἡ θυσία τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἑλλάς, γῆ τοῦ Μ. Βασιλείου, χώρα τοῦ Ὁρους Ἄθωνος, γνωρίζει τόσο καλὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἀληθειῶν τούτων ὥστε ἡ φωνὴ σας δὲν δύναται νὰ μὴ ἀκουσθῆ. Ἐνας φίλος τῆς Ἑλλάδος σὰς λέγει, ἐδῶ, ὅτι εἶναι ὀλοφύχως μαζί σας.

Profondément et totalement d'accord

*sur le contenu de votre étonnante message, je vous prie de transmettre à l'Union chrétienne des intellectuels de Grèce * ma sympathie fraternelle dans l'amour du seul Sauveur. Et à cet amour, avec lequel je me rends aux ^{maux} ~~maux~~ dont souffre le monde que à toutes ses vérités qui seules le sauvent de Dieu vivante. Et la Grèce chrétienne terre de s. Basile terre du Mont Athos sait trop bien le sens de ces vérités pour que votre voix n'y soit jointe en toute. Un ami de la Grèce vous dit ici qu'il est de tout cœur avec vous*

Daniel-Rops

LLOYD C DOUGLAS

Ἀμερικανὸς λογοτέχνης.

Από τους μεγαλύτερους σημερινούς λογοτέχνας. Τὸ λογοτεχνικὸν του ἔργον ἤρχισεν εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν, τὰ ἐννέα ὁμῶς μυθιστορηματά του, πού ἀφημοσίησε κατὰ τὰ δεκαοκτὼ ἔτη τῆς συγγραφικῆς του δράσεως, τοῦ ἐξησφάλισαν θέσει μεταξὺ τῶν πλέον διακεκριμένων λογοτεχνῶν τῆς Ἀμερικῆς. Πέντε ἀπὸ τὰ μυθιστορηματά του εἶχαν ρεκόρ κυκλοφορίας, τέσσαρα δὲ ἐγυρίσθησαν ὡς κινηματογραφικαὶ ταινίαι. Ἐργα του ἔχουν μεταφρασθῆ εἰς δέκα ἐπιτά γλώσσας. Ἡ ἐξαιρετικὴ ἐγκυκλοπαιδικὴ μόρφωσίς του εἶναι φανερά εἰς τὰ ἔργα του, μαζί δὲ με τὴν μεγάλην του φήμην τοῦ ἐξησφάλισεν τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος εἰς ἔξ Πανεπιστήμια καὶ Κολλέγια τῆς Ἀμερικῆς. Ἐνα ἔργον του, με τὸν τίτλον «Ο Χιτὼν», θὰ κυκλοφορήσῃ προσεχῶς καὶ εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀκδόσεων «Ἡ Διαμασχος».

Ὅταν κατανοηθοῦν καλῶς, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι, καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι, ἐν διαμάχῃ· ἀλλὰ εἰς τὸ μυαλὸ μερικῶν ἀνθρώπων ἀνά τὸν κόσμον εὐρίσκονται εἰς ἀνταγωνισμόν.

Δὲν ὑπάρχει τι τὸ δραματικὸν ἢ ἐντυπωσιακὸν εἰς τὴν πορείαν τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης, τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀληθείας, ὅπως πιστεύονται καὶ διδάσκονται ὑπὸ τῶν ἐν ἐπιγνώσει χριστιανῶν, ἀλλ' αἱ καταπληκτικαὶ ἀποκαλύψεις τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν (ὅπως εἰς τὰ πεδία τῆς πυρηνικῆς φυσικῆς, τῶν ἀναπροσαρμογῶν τῶν ἡλιακῶν καὶ ἠλεκτρικῶν δυνατοτήτων καὶ τῆς

ἐπανεκτιμήσεως τῶν ἀνθρωπίνων μέτρων περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου) ὠδήγησαν εἰς μίαν προσωρινὴν ἔκλειψιν τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν πνευματικῶν ἐπιταγῶν.

Εἶναι προφανὲς διὰ τοὺς πνευματικῶς σκεπτομένους ἀνθρώπους δλων τῶν φυλῶν, ἐθνικοτήτων καὶ δογμάτων ὅτι πρέπει νὰ τονισθοῦν καὶ πάλιν μετ' ἐμφάσεως αἱ πνευματικαὶ ἀλήθειαι, ἂν ὁ κόσμος πρόκειται νὰ ἀνθέξῃ· καὶ εἶναι ἐξ Ἰσου προφανὲς ὅτι ἡ ὑποχρέωσις εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἀπαρχὴ μίας τοιαύτης κινήσεως ἀνήκει κυρίως εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς ἐπιστήμονας. Ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς θεσμὸς, δὲν δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν καθοδήγησιν πρὸς τὴν φορὰν αὐτὴν. Ἡ ἐπιστήμη πρόκειται νὰ ἀμυνθῇ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν, καὶ εἶναι καιρὸς νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ αὐτὴ εἰς τὸν δρόμον « τὸν ὁποῖον οἱ πατέρες μας ἐβάδισαν ». Ἡ Δήλωσις τῆς « Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων » καθίσταται τοιοῦτοτρόπως μίσα μεγαλειώδης, ἐμπνευσμένη καὶ θαρραλέα πρόσκλησις διὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον ἐχάσαμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν πνευματικῶν δυνάμεων.

Gentlemen:

This is in reply to your favor of October 9th requesting a brief statement of my opinion of the Declaration addressed to the Greek People. The tardiness of my response is due to an illness which laid me up for three weeks. . . . My statement is appended.

With fraternal regards, I am, Very Sincerely yours,

Lloyd C. Douglas
Lloyd C. Douglas.

Sir HECTOR

HETHERINGTON

THE UNIVERSITY,
GLASGOW, W. 2

FROM THE PRINCIPAL
Sir Hector Hetherington
Tel. WATSON 3791

20th November, 1947.

Πρότασις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γλασκώβης καὶ καθηγητῆς τῆς φιλολογίας. Ἐβίβασε καὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Cardiff, τοῦ Exeter, τοῦ Liverpool, τοῦ Leeds, τοῦ Birmingham. Συνδιδάξων καὶ τὴν νομικὴν μόρφωσιν, καθόσον ἔχει καὶ τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τοῦ δικαίου, ἔχει ἀσχοληθῆ ἰδίως μὲ κοινωνιολογικὰ θέματα.

Sir,

I am grateful to you for sending me a copy of the Declaration of the Professors and others of the University of Athens.

Ἐπιδοκιμάζω ζωηρῶς τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὰς θερμὰς μου εὐχὰς διὰ τὴν κίνησίν σας καὶ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

I am in strong sympathy with the conclusions set forth in that document: and desire to express my warm good wishes to your Movement and to the Greek Nation.

Yours faithfully,

Hester Hetherington

ALBERTO
HURTADOS

Καθηγητής της Φυσιοπαθολογίας της 'Ιατρικής Σχολής του
Santiago της Χιλής.
'Εταίρος πολλών 'Ακαδημιών, και της Rockefeller Founda-
tion, Διστάλτος Διευθυντής του 'Ινστιτούτου Βιολογικών 'Ερευνών.

'Αφοῦ ἔλαβον γνῶσιν
τῆς Δηλώσεως τῶν Χρι-
στογέννων 1946, σὰς ἐκ-
φράζω τὴν συμμετοχὴν
μου καὶ συμφωνῶ πλή-
ρως πρὸς τὰς ἐν αὐτῇ
διατυπουμένας ἀρχάς.

*J'exprime toute ma sympathie et mon plein
accord au sujet de vos principes énoncés.*
Alberto Hurtados.
Professeur de Physiopathologie U.C.
Santiago - Chili

P. LECOMTE
DU NOUY

'Επιφανὴς Γάλλος βιολόγος καὶ χημικός.
Διστάλτος Διευθυντής τοῦ 'Εργαστηρίου Φυσιολογίας τοῦ 'Ινστι-
τούτου Pasteur τῶν Παρισίων. Τὰ τελευταῖα ἔτη ἠσχολήθη μὲ
πειραματικὰς ἐρεῖνας εἰς τὸ 'Ινστιτούτον Rockefeller τῆς Νέας
'Υόρκης καὶ συνεργάσθη μετὰ τοῦ Carrel, εἰς τὰ ἔχνη τοῦ ὁποῖου
καὶ ἐδίδασκε. 'Εγίνε γνωστότατος ἀπὸ πολλὰ βιβλία του, ὅπως
«L'homme devant la Science», τελευταίως δὲ ἀπὸ τὸ ἔργον του «Human Destiny», τὸ
Σεπτεμβρίου 1947, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ μᾶς εἶχεν ἀπευθῆναι ἐπιστολὴν περιέχουσαν τὰ ἀκόλουθα:

κ. χ. «L'homme devant la Science»,
ὁποῖον ἐπρόσξεν ἰδιαίτερος ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἐλοκλήρου τοῦ κόσμου. 'Απεδίωκε τὴν 10 Σε-
πτεμβρίου 1947, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ μᾶς εἶχεν ἀπευθῆναι ἐπιστολὴν περιέχουσαν τὰ ἀκόλουθα:

'Επιθυμῶ νὰ σὰς εὐχα-
ριστήσω διὰ τὴν ἐπιστο-
λὴν σας καὶ τὴν ἐσώκλει-
στον Δήλωσιν, ἡ ὁποία
μοῦ προξενεῖ ἐντύπωσιν
ὡς ἔγγραφον βασικῆς
σπουδαιότητος. Εἶναι χα-
ρακτηριστικὸν γεγονός
ὅτι τοιαύτης σημασίας ἔγ-
γραφον ἐπρόκειτο νὰ ἔλ-
θῃ ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα, ἐκ
τῆς ὁποίας ἐξεπήδησαν
εἰς τὸ παρελθὸν ὁ τεχνι-
κὸς καὶ πνευματικὸς πο-
λιτισμὸς, ἀπὸ τὴν 'Ελλά-
δα ἡ ὁποία καὶ τώρα πά-
λιν ἐμφανίζεται καθοδη-
γοῦσα τὸν κόσμον εἰς
τὰ πνευματικὰ ζητήματα.

P. LECOMTE du NOUY, D. Sc
1044 MENDOCINO LANE
ALTADENA, CALIFORNIA

I wish to thank you for your letter
of June 14th and enclosed declaration
which impresses me as a document of
fundamental importance.

I thank you in advance for the book
SCIENCE SPEAKS, which I am looking
forward to reading as soon as I receive
it.

Yours very sincerely,

P. Lecomte du Nouy

CLIVE STAPLES
LEWIS

'Αγγλος συγγραφεὺς καὶ κριτικός.
Εὐρὸτάτος γνωστός ἐν 'Αγγλίᾳ διὰ τὰς ἀντιχριστιανικὰς του πε-
ποιθήσεις, προκαλεῖται μεγάλην ἐντύπωσιν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του
εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Διδάσκει εἰς τὸ Magdalen College τῆς
'Οξφόρδης καθὼς καὶ εἰς τὸ Trinity Hall τοῦ Cambridge.
'Απὸ τὰ πλέον πρόσφατα ἔργα του τὰ σπουδαιότερα εἶναι:
«Christian Behaviour», «Abolition of Man», «Beyond Personality» κ. ἄ.

«Christian Behaviour», «Abolition of Man», «Beyond Personality» κ. ἄ.

Με βαθεταν χαράν Ἐλαβον μίαν τοιαύτην ἐπιστολήν καί μίαν τοιαύτην Διακήρυξιν ἐκ τῶν χειρῶν δύο καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἐκείνου τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρηθῆται ἡ μήτηρ πάντων τῶν Πανεπιστημίων... Ὁλη ἡ συμπάθειά μου ὡς ἐπιστήμονος καί ὄλαι αἰπροσευχαί μου ὡς Χριστιανοῦ εἶναι μαζί σας.

ERIC MARTIN

δατικῆς Ἱατρικῆς Ἐταιρείας καί

Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἱατρικῆς Ἐταιρείας τῆς Γενεύης.

Ἐλαβον τὴν ἀπὸ 9ης Ὀκτωβρίου ἐπιστολήν σας, συνοδεύουσαν τὴν θαυμασίαν Δήλωσιν τὴν ὁποῖαν ἡ Ἐνωσις ἀπηύθυνεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1946, Δήλωσιν τὴν ὁποῖαν εἶχον ἤδη τὴν εὐκαιρίαν προηγουμένως νὰ θαυμάσω.

Σὰς συγχαίρω διότι κατὰ τὴν ὀδυνερὰν αὐτὴν περίοδον, τὴν ὁποῖαν σήμερον διέρχεται ἡ Ἑλλάς, ἐμαρτυρήσατε περὶ τῆς ἀξίας τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καί, ὡς καθηγηταί καί ἐπιστήμονες, ἀνεγνώρισατε τὸν ρόλον καί τὴν σπουδαιότητα τῶν πνευματικῶν παραγόντων, εἰς ἕνα κόσμον ὃ ὁποῖος ἔσχε τὴν αἱματηρὰν πεῖραν ἐνὸς ὀλισθητικοῦ παροξυσμοῦ. Κινήσεις ὡς ἡ ἰδική σας δημιουργοῦνται καί λαμβάνουν συνείδησιν ἑαυτῶν εἰς ὄλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, καί θὰ ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ὑπῆρχον μεταξύ τῶν σχέσεις αἰ ὁποῖαι ἐνδυναμώνουν τὴν δρᾶσιν τῶν καί ἐπιτρέπουν εἰς αὐτάς νὰ παλαίσουν ἐναντίον

Gentlemen,

It is with profound joy that I have received such a letter as such a manifesto from the hands of two professors in that University, which we must always regard as the mother of all universities - in a sense for the successors of Plato and Aristotle. Alas that you dwell so near the successors of Xerxes! All my sympathies as a scholar and all my prayers as a Christian are with you.

Yours sincerely

C. S. Lewis

Καθηγητῆς τῆς Ἱατρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γενεύης.

Μέλος τῆς Ἑλβετικῆς Ἱατρικῆς Ἀκαδημίας, Πρόεδρος τῆς Ἑλβετικῆς Ἱατρικῆς Ἐταιρείας τῆς Γενεύης.

DR ERIC MARTIN

PROFESSEUR
A LA FACULTE DE MEDECINE

FACULTE
DE LA FACULTE DE MEDECINE
UNIVERSITAIRE

GENÈVE, le 5 novembre 1947.
11, Boulevard Neuchâtel
12, 1204

Union Chrétienne des Intellectuels de Grèce
14 rue Karytzi

Athènes

Monsieur le Président,

En date du 9 octobre 1947, vous m'avez fait parvenir une lettre accompagnant la magnifique déclaration que votre Union adressait au peuple grec à l'occasion de Noël 1946, déclaration que j'avais déjà eu l'occasion d'admirer antérieurement.

Je vous félicite, dans la période douloureuse que la Grèce traverse aujourd'hui, d'avoir affirmé la valeur des réalités chrétiennes et, comme professeurs et hommes de science, d'avoir reconnu le rôle et l'importance des facteurs spirituels dans un monde qui vient de faire la sanglante expérience d'un matérialisme exacerbé. Dans tous les pays d'Europe, des mouvements comme le vôtre voient le jour, prennent conscience d'eux-mêmes et il est nécessaire qu'existent entre eux des relations qui donnent de la force à leur action et permettent de lutter contre toute tendance qui cherche à diminuer la liberté individuelle et le respect de la personne humaine.

Veuillez croire, Monsieur le Président, vous et tous les membres de votre Union, à l'admiration de vos collègues unies et à nos sentiments d'affectueuse solidarité.

C. S. Lewis

πάσης τάσεως ητις έπιζητεί νά έλαττώση τήν έλευθερίαν του άτόμου και τόν σεβασμόν εις τήν άνθρωπίνην προσωπικότητα.

Πιστεύσατε, κύριε Πρόεδρε, σεις και όλα τά μέλη της Ένώσεώς σας, εις τόν θαυμασμόν των Έλβετών συναδέλφων σας και εις τά πλήρη στοργικής άλληλεγγύης αιοθήματά μας.

ANDRÉ MAUROIS

Μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας.

Παγκοσμίως γνωστός Γάλλος λογοτέχνης. Έργα του έχουν μεταφρασθή εις πολλές γλώσσας και εις τήν έλληνικήν. Έκ των νεοτερων έργων του ιδιαίτερος μνημονεύονται ή περίφημος «Histoire d'Angleterre», «Histoire

des États Unis», «Chateaubriand», «Terre promise» κ.ά. Κατά τό διάστημα του πολέμου, εργαζόμενος εις τό Bureau d'Informations, προσέφερε σπουδαίας υπηρεσίας εις τήν συμμαχικήν ύπόθεσιν.

ANDRÉ MAUROIS

de l'Académie Française

Μεταφρασμένη

*Je suis d'accord avec vous pour penser que
le christianisme n'approuve en aucun cas une telle
séparation; mais il est évident que le christianisme
n'est pas une religion qui se contente de
dire que Dieu est avec nous et que nous sommes
avec Dieu. Il est évident que le christianisme
est une religion qui se contente de dire que
Dieu est avec nous et que nous sommes avec Dieu.*

Είμαι σύμφωνος μαζί σας επί της σκέψεως ότι ή έπιστήμη δέν φέρει, και δέν δύναται νά φέρη, ούδεμίαν λύσιν μεταφυσικής φύσεως. Ότι ή τέχνη δέν άπαιτεί τήν θυσίαν των ήθικων άξιών και, τέλος, ότι ό πολιτισμός μας δέν δύναται νά ζήση ειμή μόνον εάν στηριχθή επί των χριστιανικών άξιών, αί όποίαι τόν μετεμόρφωσαν.

KIRTHLEY F.

MATHER

Καθηγητής της Γεωλογίας εις τό Πανεπιστήμιον του Harvard.

Είναι διευθυντής του τμήματος της Γεωλογίας και Γεωγραφίας του ίδιου Πανεπιστημίου καθώς επίσης και μέλος της Γεωλογικής Υπηρεσίας των Ην. Πολιτειών, εξέτελεσε πολλές γεωλογικές και γεωγραφικές έρεύνας εις Βολιβίαν, Ην. Πολιτείας και Άλτάσκαν και εισήγαγε νέας μεθόδους εις τήν Γεωλογίαν, τήν Σεισμολογίαν και Όρυκτολογίαν, δι' αυτό δέ έγινε γνωστός μεταξύ των έπιστημόνων της Άμερικής και της Εθρώπης.

σκαν και εισήγαγε νέας μεθόδους εις τήν Γεωλογίαν, τήν Σεισμολογίαν και Όρυκτολογίαν, δι' αυτό δέ έγινε γνωστός μεταξύ των έπιστημόνων της Άμερικής και της Εθρώπης.

Μετ' ευχαριστήσεως έλαβον τήν έπιστολήν σας και τήν άγγλικήν μετάφρασιν της Δηλώσεως της άπευθυνθείσης υπό της Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων πρός τόν έλληνικόν λαόν.

Η Δήλωσις έχει τήν πλέον εγκάρδιον έπιδοκιμασίαν έκ μέρους μου. Όσα έκτίθενται εκεί περι

HARVARD UNIVERSITY
DEPARTMENT OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY
GEOLOGICAL MUSEUM

The declaration meets with my heartiest approval. Its statements concerning the relation between science and religion are fully valid and altogether commendable.

With all good wishes. I am,

Faithfully yours,

Kirthley F. Mather
Kirthley F. Mather
Professor of Geology

της σχέσεως έπιστήμης και θρησκείας είναι έντελώς όρθά και άξια παν-
τός έπαίνου.

Θά σας άποστείλω μετ' όλίγας ήμέρας αντίγραφον όμιλίας την όποιαν
έδωσα εις τό "Όσλο της Νορβηγίας τόν παρελθόντα Ιούλιον. Εις την όμιλιαν
αύτην έκθέτω δια μακρών τας άπόψεις μου επί τοθ σπουδαιου τούτου ζητήμα-
τος. Θά ίδετε πόσον τελείως συμφωνούν με την Δήλωσιν σας.

ROBERT A.
MILLIKAN

Βραβείον Nobel (Φυσικής).

Έπίτιμος καθηγητής της Φυσικής τοθ Πανεπιστημίου τοθ Chi-
cago και έν ένεργεία διευθυντής τοθ έν Καλιφορνία περιφήμου
Institute of Technology. 'Ήχολήθη ιδιαιτέρως με τας κοσμι-
κάς άκτίνας, και τό 1923 έτιμήθη με τό βραβείον Nobel «δια

της φωτοηλεκτρικής ένεργου». Είναι μέλος της 'Ακαδημίας τών 'Επιστημών της Γαλλίας, τοθ Μο-
νάχου, τοθ Βελγίου, της Ρώμης κλπ. και έτιμήθη με πολυάριθμα παράσημα και τιμητικούς τίτλους
διαφόρων άμερικανικών και ευρωπαϊκών 'Ακαδημιών, Πανεπιστημίων και 'Εταιρειών.

"Όντως έχάρην με την
ανάγνωσιν της Δήλωσε-
ως σας και με χαράν σας
πληροφορώ ότι έπιδοκι-
μάζω πλήρως τό περιε-
χόμενον αύτης και δύνα-
ται τοϋτο νά δημοσιευθῆ.
Κατά την κρίσιν μου, έ-
κείνα τά όποία κοινώς
καλοῦνται πνευματικά
άξια είναι σπουδαιότερα οίωνδήποτε υλικών πραγμάτων.

I have been glad indeed to read your declaration, and
am very glad to let you know that I approve fully the content
of this declaration and maybe so quoted. In my judgment, what
are commonly called spiritual values are more important than any
material things.

Hoping that your declaration may have wide circulation
and large influence the world over, I am

Very sincerely yours,

Robert A. Millikan

Με την έλπίδα ότι ή Δήλωσις σας θά έχη εύρείαν κυκλοφορίαν και μεγά-
λη επίδρασιν ανά τόν κόσμον, διατελώ...

EDWARD A.
MILNE

'Ο μεγαλύτερος άστρονόμος της 'Αγγλίας.

Καθηγητής τών Μαθηματικών εις τό Πανεπιστήμιον τοθ Oxford.
Μέλος της Βασιλικής 'Ακαδημίας τοθ Λονδίνου και της Βασιλι-
κής 'Αστρονομικής 'Εταιρείας (πρόεδρος 1943-45). Έπίτιμον μέ-
λος της 'Αμερικανικής 'Αστρονομικής 'Εταιρείας και αντιπρόσ-
εδρον μέλος της 'Ακαδημίας τών 'Επιστημών και Τεχνών της Βο-

στώνης. Άσχολείται με τά σοβαρότερα άστρονομικά κοσμολογικά προβλήματα, τά όποια λύει τῆ βοηθεία
της άνωτέρας μαθηματικής αναλύσεως. 'Ατμόσφαιρα άπλανών, άκτινοβολία, καινοφανείς άστέρες,
καταγωγή και εξέλιξις άστέρων, διαστολή τοθ σύμπαντος κλπ. είναι τά θέματα με τά όποία άσχο-
λείται ό Milne, όστις άποτελεί μίαν από τας μεγαλύτερας έπιστημονικάς αθενείας εις όλον τόν κόσμον.

Φρονώ, όπως και οί ύπογράψαντες την Δήλωσιν, ότι δέν ύπάρχει τί-
ποτε εις την έπιστήμην τό όποιον νά είναι άσυμβίβαστον
πρός την χριστιανικήν πίστιν, και ότι τά θεμέλια τοθ πο-
λιτισμοϋ μας σχηματίζονται έκ χριστιανικών άξιών. 'Ιδιαι-
τέρως ή μελέτη τοθ άστρονομικοϋ σύμπαντος και ό κλάδος όστις όνομάζεται
κοσμολογία συμβιβάζεται με την άποψιν, ή μάλλον σχεδόν οδηγεί προς την
άποψιν, ότι τό σύμπαν είναι σύστημα δημιουργηθέν έν χρόνω, σύστημα τοϋ

ὁποίου ἡ δημιουργία ση-
μειώνει τὴν ἀφειρητὴν
τοῦ χρόνου, ὅπως τὰ ἄ-
τομα τὸν ἀντιλαμβάνον-
ται. Ἡ δημιουργία προῦ-
ποθέτει Δημιουργόν. Δυ-
νάμεθα, ὀρθῶς, νὰ ταυ-
τῶμεν τὸν Δημιουργὸν
τοῦ ἀστρονομικοῦ σύμ-
παντος πρὸς τὸν Παντο-
δύναμον Θεὸν τῆς χρι-
στιανικῆς ὁμολογίας. Ὅ-
λοι οἱ λαοὶ ὄλων τῶν χω-
ρῶν καὶ ὄλων τῶν θεολο-
γικῶν ἀπόψεων δύνανται
νὰ ἐνωθοῦν εἰς τὴν λα-
τρείαν τοῦ Θεοῦ Ἄρ-
χοντος τοῦ Κόσμου.

Ὁ ἐπιστήμων δὲν δύ-
νεται νὰ ὑποστηρίξη ὅ-
τι αἱ μελέται τοῦ περι-
λαμβάνουν ὅλην τὴν ἐ-
νέργειαν τῆς ὑπάρξεως.
Ἐπάρχει ἐκεῖνο τὸ ὁ-
ποῖον ὀνομάζομεν ἐπι-
στημονικὰς ἀξίας. Ἐπάρ-
χουν ἐπίσης ἀξίαι εἰς τὴν
τέχνην καὶ τὴν ἠθικὴν. Ὁ
ἐπιστήμων δύναται νὰ ἀ-
ναγνωρίσῃ ταύτας χωρὶς
νὰ θυσιάσῃ οὐδεμίαν ἐκ
τῶν ἐπιστημονικῶν ἀξι-
ῶν. Πράγματι αἱ τρεῖς ἀ-
ξίαι, τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἀ-
ληθείας καὶ τοῦ ὠραίου,
ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἠ-
θικὴν, τὴν ἐπιστήμην καὶ
τὴν τέχνην. Ἡ μόνη γνω-
στὴ εἰς ἡμᾶς σύνθεσις
τῶν τριῶν τούτων πα-
ραγόντων εἶναι ἐκεῖνη
ἣτις παρέχεται ὑπὸ τῆς
χριστιανικῆς πίστεως μὲ
τὴν ὑπέροχον διδασκα-
λίαν περὶ τῆς Θεότητος
ὡς μετεχούσης τῆς ἀνθρω-
πίνης φύσεως. Ἡ ἀδελ-
φότης τῶν ἀνθρώπων ἀ-
ποκτᾷ σημασίαν μόνον
ὅταν τεθῇ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς
πατρότητος τοῦ Θεοῦ,
καὶ τὰς δύο αὐτὰς πρα-
γματικότητας δυνάμεθα

I feel with the acquisition of the Declaration
that there is nothing in science that is incompatible
with the Christian faith, and that the foundations of our
civilization are formed by Christian values. In particular
the thing of the astronomical universe and that branch of it
which is called cosmology is compatible with the view,
indeed almost leads to the view, that the universe is a
created system, created in time, a system whose creation marks
the beginning of time as we know it - the ^{commencement} of individuals.
Creation requires a Creator. We can rightly identify the
Creator of the astronomical universe with the Almighty God
of the Christian witness. All people, of all lands, and of
all theological views can unite in worship of the
Divine Ruler of the World.

The man of science cannot claim that his
science embraces the whole activity of existence. There are
real things or scientific values, there are also values -
art and ethics. The man of science can recognize these
without accepting any of his scientific values; indeed with
these values of the good, the true and the beautiful
conforms to ethics, science and art. The only synthesis of
these three of which we are aware is that provided by
the Christian faith, with its catholic doctrine of
Godhood sharing in Brotherhood. The brotherhood of man only
takes on a meaning in the light of the Fatherhood of God, and
these two realities were spoken in terms of God the God of Peace
and "God the Creator." Philosophy in the corner of science; and only
in the light of an essentially Christian philosophy can there
appear to us to be hope for the future of civilization.

E. A. Milne.

Oxford,
20 Sept 1947

νά εκφράσωμεν με ὄρους ἀναφερομένους εἰς τὸν Θεόν, τὸν Θεὸν τῆς εἰρήνης καὶ τὸν Θεὸν δημιουργόν.

Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ κορωνὴς τῆς ἐπιστήμης. Καὶ μόνον ὑπὸ τὸ φῶς μιᾶς οὐσιωδῶς χριστιανικῆς φιλοσοφίας φρονῶ ὅτι ὑπάρχει ἐλπίς διὰ τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ.

H. P.

NEWSHOLME

Integration» καὶ «Evolution and Redemption».

Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ τῆς Δημοσίας Ὑγιείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Birmingham.

Μέλος τοῦ Βασιλικοῦ Κολλεγίου τῆς Ἰατρικῆς, ἀσχολούμενος εἰς πολλὰ ζητήματα ὁικονομικῆς φύσεως, ζητήματα ποῦ σχετίζονται με δημογραφικά καὶ δημοσιονομικά προβλήματα. Συγγραφεὺς σπουδαιότητων ἔργων, ὅπως π.χ. τῶν: «Health, Disease and

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἐπιστολὴν σας καὶ διὰ τὴν εὐκαιρίαν νά ἀναγνώσω τὴν ὠραίαν Δήλωσιν τὴν ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων. Αἰσθάνομαι ὅτι εἶναι προνόμιον δι' ἐμέ νά δύναμαι νά ἐκφράσω τὴν ὀλόψυχον ἐκ μέρους μου ἔγκρισιν τοῦ περιεχομένου τῆς.

Σημειῶνῶ τὴν εὐπρόσδεκτον ὑπογράμμισιν τῆς ἀνάγκης ὅπως ὁ ἐπιστήμων ἐξετάζη τὸ θέμα τοῦ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ὅπως τὸ βλέπη εἰς τὴν ἀληθῆ σχέσιν πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀξίας. Αὐτὴ ἡ πίστις καὶ αὐταὶ αἱ ἀξίαι

δύναται νά τὸν βοηθήσουν διὰ νά τηρῇ τὰ προβλήματα τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν ὀρθὴν προοπτικὴν πρὸς τὰ ζητήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν τῷ συνόλω τῆς· δύναται νά τὸν ἐμποδίσουν ἀπὸ τοῦ νά κλίνη ὑπερβολικῶς πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τοιοῦτοτρόπως νά καταστῇ δοῦλος τοῦ, ὅταν πνευματικαὶ ἐκφάνσεις, αἱ ὅποια πρέπει νά ἐρμηνευθοῦν χριστιανικῶς, δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν καὶ λησμονοῦνται.

Χαίρω ἰδιαιτέρως διότι ἡ Δήλωσις τονίζει τὴν σπουδαιότητα τῆς χριστιανικῆς μορφώσεως τῆς νεολαίας. Ἡ λῆαν διαδεδομένη τάσις πρὸς τὴν ἀποκλειστικῶς κοσμικὴν μόρφωσιν, χωρὶς μόρφωσιν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς, εἴτε εἰς τὸ σχολεῖον εἴτε εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἐστίαν, ὀδηγεῖ εἰς πνευματικὸν λιμόν, εἰς χρεωκοπημένον πολιτισμόν καὶ εἰς βαθέως ἐρριζωμένην ἀπογοήτευσιν, διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ὁποίας καταφεύγουν εἰς τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καταστρεπτικοὺς δρόμους τοῦ ἀντιχριστιανικοῦ πνεύματος, τῶν ὁποίων ἔχομεν λάβει τόσον βασιανιστικὴν πείραν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν Εὐρώπην.

Dear Professor,

Christian Union of Professional Men: "Aktines".

Thank you for your letter of Sept. 23rd., and for the opportunity of reading the fine manifesto addressed by the Christian Union of Professional Men to the Greek people. I feel it a privilege to express my whole-hearted support of its terms.

I note the welcome emphasis on the need for the man of science to approach his subject in the light of the Christian faith, and to regard it in due relation to Christian values. That faith and those values can assist him to keep the problems of science in right perspective with those of human life as a whole; can prevent him from leaning too much to the side of materialism, and thus becoming enslaved thereby, when spiritual issues, to be interpreted in Christian terms, are left out of account, and forgotten.

I am particularly glad that the manifesto stresses the importance of the Christian education of youth. The trend, all too common, towards solely secular education, with no instruction in the Christian faith and in Christian principles, whether in school or in the home, leads to a starvation of spirit, an impoverished culture, and a deep-seated dissatisfaction from which relief is sought in one or another of those many disastrous channels of secularism of which we have had such chastening experiences in Europe in recent years.

I wish your Association well, with all my heart, in its noble stand for Christian ideals - as indeed I wish well to your splendid Greek people in the courage with which they are confronting their great difficulties.

Yours sincerely,

H. P. Newsholme

Ἐκ βάθους καρδίας εὐχομαι πᾶν ἀγαθὸν διὰ τὴν Ἐνωσίαν σας, εἰς τὴν εὐγενῆ ὑπεράσπισιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν, καθὼς βεβαίως τὸ αὐτὸ εὐχομαι καὶ διὰ τὸν λαμπρὸν ἑλληνικὸν λαόν σας διὰ τὸ θάρρος μὲ τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζει τὰς μεγάλας του δυσκολίας.

F. PIÉCHAUD

Καθηγητὴς τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Bordeaux.

Ἀνέγνωσα μετὰ συγκινησεως τὴν ὥρασαν Δήλωσιν σας. Πολλοὶ ἐδῶ σκεπτόμεθα ὅπως σεῖς, καὶ εἴμεθα ἠνωμένοι μαζί σας. Θαυμάζομεν ἀνέκαθεν τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἡ Γαλλία πάντοτε ἠγάπα ἰδιαιτέρως τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ τὰ τέκνα της. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ τέκνα της ἤντησε πνεῦμα καὶ πολιτισμὸν, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἢ καθολικὴ ἐκκλησία τὸ υιοθέτησε καὶ ὁ πολιτισμὸς μας ἐξυμῶθη μαζί του. Δέν δυνάμεθα ν' ἀπαρνηθῶμεν τὸ πνεῦμα αὐτὸ χωρὶς κίνδυνον νὰ χάσωμεν τὸν πολιτισμὸν μας διὰ παντός. Τὸ χάος, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἀσπᾶρει ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς, προῆλθεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν λήθην καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπάρνησιν.

Εἶθε νὰ δυνηθῶμεν πολὺ συντόμως νὰ ἐπανασυνδέσωμεν τὰς σχέσεις μας διὰ νὰ ἀλληλοστηριζώμεθα, διὰ νὰ περισώσωμεν ὅ,τι δέν ἐχάθη καὶ νὰ ἐκκινήσωμεν ἐκ νέου δι' ἓνα πολιτισμὸν ἀνανεωμένον καὶ βασισιμένον πάντοτε ἐπὶ τῶν αἰώνων ἀρχῶν τὰς ὁποίας μᾶς ἐκληροδότησεν ὁ Χριστός.

Je lie avec émotion votre belle déclaration. Vous
sentez ici combien que j'en suis comblé et que
ce lien est pour moi l'admiration pour votre
date de toujours. La France a toujours chéri
la Grèce et aime sa enfant. Elle est de
elle l'admiration de son génie et de sa culture
l'Église catholique l'a adoptée et votre civilisation
qui est intimement liée. Au milieu de la période
à tout jamais nous n'y pourrions renoncer.
Le chaos dans lequel se débat le monde européen
eu thé de ce siècle est de ce renoncement
Grécité nous devons nous unir
de nous, relations pour nous appuyer les
uns les autres afin de sauver ce qui restera
encore peut être de ce qui est une civilisation
renovée et basée toujours sur les éléments primaires
que nous légua le Christ

Recevez Monsieur le Président
l'assurance de tous les membres de votre Association
l'expression de leur attachement et de leur sympathie

Πιέχου

MAX PLANCK

Εργασθείς ακόμη εις ζητήματα της θερμοδυναμικής και της θεωρίας της σχετικότητας, έδωκε πρωτοφανή ώθηση εις ελόκληρον την Φυσικήν και την Χημείαν. Ησχολήθη από 30ετίας και με φιλοσοφικά και μεταφυσικά ζητήματα και συνέγραψε πλείστα έργα. Μέλος της Πρωσοικής Ακαδημίας των Επιστημών, της Ακαδημίας των Παρισίων, του Λονδίνου κλπ. Απεβίωσε προσφάτως, την 4ην Οκτωβρίου 1947, εις ηλικίαν 89 ετών. Περί του έργου του Planck έχουν ήδη γράψει αι «Ακτίνες». Ας σημειωθῆ ὅτι ὁ υἱὸς του Erwin, ἀποχωρήσας τῆς δημοσίας βιτηρείας ἅμα τῇ ἐπικρατήσει τοῦ Ναζισμοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν, συνελήφθη ἀπὸ τὴν Γκεσταπό και ὑπέστη θανάτων κατόπιν βασανιστηρίων, ὡς συμμτασχὼν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Χίτλερ συνωμοσίαν.

PROF. DR. MAX PLANCK

GÖTTINGEN, 18. 9. 47

Ὅπουδῆποτε και ὁσονδῆποτε βαθεῖα δν προηλώσωμεν τὰ βλέμματά μας, πουθενά δέν εὑρίσκομεν καμμίαν ἀντίφασιν μεταξύ τῆς θρησκείας και τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν· ἀντιθέτως μάλιστα, εἰς τὰ κρισιμώτερα ἀκριβῶς σημεῖα εὑρίσκομεν πλήρη συμφωνίαν. Θρησκεία και φυσικαὶ ἐπιστημαὶ δέν ἀποκλείουν ἡ μία τὴν ἄλλην, ὅπως φοβοῦνται μερικοὶ, ἀλλὰ τούναντιον συμπληρῶνουν και καθορίζουν ἀλλήλας. Τῆν πλέον χειροπιαστήν ἀπόδειξιν μᾶς δίδει, και κριτικῶς ἀκόμη ἐξεταζόμενον, τὸ ἱστορικὸν γεγονός ὅτι οἱ ἐπ' αὐτοῦ μεγαλύτεροι φυσιοδίφαι ὄλων τῶν ἐποχῶν, ἄνδρες ὅπως ὁ Kepler, ὁ Newton, ὁ Leibniz, ἦσαν ἐμποτισμένοι ἀπὸ βαθεῖαν θρησκευτικότητα...

...Ὅσον ἀφορᾷ τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας συναντᾷ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ζωὴν του, καμμία ἐπιστήμη ἢ λογικὴ δέν εἰμπορεῖ νὰ μᾶς τὰς ἐρμηνεύσῃ και τὰς παρουσιάσῃ τόσον σαφῶς ὅσον μᾶς τὰς ζωγραφίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς λέξεις: «τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν.» Ἐκεῖνος πὸν κατορθώνει νὰ ἐξαρθῆ μέχρι τοῦ ὕψους αὐτοῦ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου και τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς του εἶναι ὁμολογουμένως εὐτυχῆς και ἀξιοζήλευτος.

...Ἡ νεωτέρα Φυσικὴ ἔχει τῶρα περὶ πολλοῦ ταύτην τὴν παλαιάν ἀλήθειαν: Ὑπάρχουν πραγματικότητες πού εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μας και ὑπάρχουν προβλήματα και ἐπίμαχα ζητήματα διὰ τὰ ὁποῖα αἱ πραγματικότητες αὐταὶ ἔχουν δι' ἡμᾶς ἀξίαν πολὺ μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅσην ἔχει ὁ πλούσιος θησαυρὸς ὀλοκλήρου τοῦ αἰσθητοῦ εἰς ἡμᾶς κόσμου.

L. ROUYANNE

Καθηγητῆς τῆς Ὀρθοπεδικῆς και Χειρουργικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Bordeaux.

Ἐν ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐνώσεώς σας μοῦ εἶχεν ἤδη ἀνακοινώσει τὴν Δήλωσιν τῆς Ἐνώσεως πρὸς τὸν ἑλληνοικὸν λαόν, και σὰς ἐπαναλαμβάνω σημερον πόσον ἐν τῇ ἰδιό-

Votre mouvement, soyez en persuadé, n'est pas isolé. Il répond à une tendance instinctive plus ou moins bien formulée suivant les pays, qui conduira certainement un jour tous les chrétiens à s'unir pour défendre ce qui reste d'une civilisation et surtout à faire avancer vers l'idéal que nous a enseigné notre Maître.

τητή μου ως χριστιανού Γάλλου Ιατροῦ εἶμαι τελείως σύμφωνας πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς Δηλώσεώς σας.

Νομίζω ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ὅλοι οἱ χριστιανοί, οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ζήσουν εὐλικρινῶς τὴν πίστιν των, αἰσθάνωνται ἑαυτοὺς ὑπεράνω τῶν ὀρίων τῶν ἐθνικοτήτων ἢ ἀκόμη καὶ τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν ὁμολογιῶν, ἠνωμένων εἰς τὸ ἰδεώδες τὸ ὁποῖον συνοψίζει τὸ κείμενόν σας.

Ἡ κίνησίς σας, ἐστὲ βέβαιοι, δὲν εἶναι μεμονωμένη. Ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν ἐξ ἐνστίκτου τάσιν, ὀλίγον ἢ πολὺ ἐκδηλωθεῖσαν, ἀναλόγως τῶν χωρῶν, τάσιν ἢ ὅποια θὰ ὀδηγήσῃ ἀναμφιβόλως μίαν ἡμέραν ὄλους τοὺς χριστιανούς νὰ ἐνωθοῦν, διὰ νὰ ὑπερασπίσουν ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ ἕνα πολιτισμὸν καὶ νὰ τὸν κάμουν πρὸ πάντων νὰ βαδίσῃ πρὸς τὸ ἰδεώδες τὸ ὁποῖον μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Διδάσκαλός μας.

Sir DAVID ROSS

Πρόεδρος τῆς Βρετανικῆς Ἀκαδημίας (1936-1940).

Καθηγητὴς τῆς ἠθικῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης, Πρόεδρος τῆς Classical Association, Πρόεδρος τῆς Aristotelian Society, Πρόεδρος τοῦ Βρετανικοῦ Ἰνστιτούτου Φιλοσοφίας. Ἐχει ἀνακηρυχθῆ ἐπίτιμος διδάκτωρ πολλῶν Πανεπιστημίων ἔχει τιμηθῆ μὲ τὰ ἀνώτατα παράσημα τῆς Βρετανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὴν ἐπιστολήν σας ἐπιθυμῶ νὰ εἶπω ὅτι συμμερίζομαι πάρα πολὺ τὸ πνεῦμα τοῦ Μηνύματος τὸ ὁποῖον ἡ Ἐνωσίς σας ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Φρονῶ ὅτι μόνον μὲ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ ἔθνος σας, ἢ οἴονδήποτε ἄλλο ἔθνος, δύναται νὰ ἀπεργασθῇ τὴν σωτηρίαν του, καὶ σὰς εὐχομαι ἐπιτυχίαν εἰς τὰς προσπάθειάς σας.

Dear Sir

I have the pleasure to
reply to your letter of
11th November. I am very
glad to hear that you
are very much interested
in the work of the
British Council. I believe
it is very important to
maintain the friendship
between the two nations
and I am sure that the
Council will be successful.

(Sir David Ross)

D. Ross

HENRY N. RUSSELL

της 'Ακαδημίας του Edinburgh, της 'Ακαδημίας των 'Επιστημών της Γαλλίας, της Βασιλικής 'Ακαδημίας του Βελγίου, της 'Αμερικανικής Φιλοσοφικής 'Εταιρείας, της Βασιλικής 'Αστρονομικής 'Εταιρείας του Λονδίνου κλπ. Τό 1938 έπαιξε την 'Ελλάδα, τή 'Αστρονομία 'Αθηνών και Πεντέλης, και ώμίλησε πρός τούς φοιτητάς των Πανεπιστημίων 'Αθηνών και Θεσσαλονίκης.

'Η Δήλωσις της «Χριστιανικής 'Ενώσεως 'Επιστημόνων», ή δημοσιευθεΐσα εις τας «'Ακτίνας» τή Χριστούγεννα του 1946, έχει την έγκάρδιον και ένθουσιώδη ύποστήριξίν μου. 'Η ύπογράμμισις της ζωτικής σπουδαιότητος των πνευματικών και ήθικων θεμελιών διά τήν άνοικοδόμησιν της κοινωνίας είναι έξ ολοκλήρου όρθή. 'Η διαπίστωσις ότι ή έπιστήμη δέν διαφεύδει τήν χριστιανικήν πίστιν είναι άληθής, και ή μετ' έμφάσεως βεβαίωσις περί τούτου σήμερα είναι έπίκαιρος και σπουδαία. Δέν υπάρχει καμμία σχεδόν μεταβολή εις τήν διατύπωσιν του κειμένου τήν όποιαν θά ήδυνάμην νά ύποδείξω εάν ήμην μέλος της έπιτροπής ή όποια συνέταξε τήν Δήλωσιν.

T. S. K. SCOTT - CRAIG

'Αποτελεί δι' έμέ τιμήν νά συμμετάσχω έν γένει εις τήν «'Δήλωσιν». Καθόσον προχωρούμεν εις τόν είκοστόν αΐωνα γίνεται φανερόν ότι τó πλεΐστον της φιλοσοφίας των τελευταίων έκατονταετιών έβασίζετο επί άστη-

'Εκ των μεγαλυτέρων άστροφυσικών της 'Αμερικής. Καθηγητής της 'Αστρονομίας του Πανεπιστημίου του Princeton. Μέλος του έπιστημονικού Συμβουλίου του 'Αστεροσκοπείου του Όρους Wilson, της 'Εθνικής 'Ακαδημίας των 'Επιστημών (διετέλεσε πρόεδρος), της 'Αμερικανικής 'Ενώσεως διά τήν Προαγωγήν των 'Επιστημών, της Βασιλικής 'Ακαδημίας του Λονδίνου,

The Manifesto of the Christian Association of Professional men published in Athens at Christmas time in 1946, has my hearty and enthusiastic support. Its emphasis upon the vital importance of spiritual and moral foundations in the rebuilding of society is thoroughly sound. The statement that science does not belie the Christian faith is true, and its strong assertion in these days is timely and important. There is practically no change in the wording which I would have suggested if I had been a member of the Committee which prepared the statement.

I was not only a lifelong student of science and member of the Christian Church but in a love of Greece and her people, who is happy that members of his family are now engaged in aiding the great work of recovery.

Henry Norris Russell

Καθηγητής της Φιλοσοφίας εις τó Dartmouth College του Άνοβέρου, New Hampshire των 'Ηνωμένων Πολιτειών της 'Αμερικής.

I am honored to associate myself in general with the declaration sponsored by the Faculty of Science of the University of Athens. As we move through the thought, both existing in fruitful tension with those dogmas and principles which we derive from Him of whom your own Saint Athanasius taught us to say: "He was made man in order that we might be divinized".

Yours faithfully,

T.S.K. Scott-Craig
T.S.K. Scott-Craig,
Professor of Philosophy.

ρίκτων θεωρητικῶν ἀρχῶν. Ἡ λάμψις τῶν βασιζέται μᾶλλον ἐπὶ τῆς περιοχῆς τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, τῆς πλήρους ἀποκαλύψεως τῆς τεχνικῆς, τῆς μαθηματικῆς ἐπιστῆμης καὶ τῆς πολιτικῆς δημοκρατίας. Προσβλέπω πρὸς τὴν ἡμέραν καθ' ἣν αἱ θεωρητικαὶ ἀρχαὶ τῆς αἰωνίας φιλοσοφίας θὰ ταυτίζονται πρὸς τὰς πρακτικὰς ἀρχὰς τῆς συγχρόνου σκέψεως, ἀμφότεραι δὲ θὰ ὑπάρχουν ἐν καρποφόρῳ ροπῇ πρὸς ἐκεῖνα τὰ δόγματα καὶ τὸς ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ Ἐκείνου περὶ τοῦ ὁποῦ οὗ ἰδικός σας Μέγας Ἀθανάσιος μᾶς ἐδίδαξε νὰ λέγωμεν: «ἐνήνθρωπήσεν, ἵνα ἡμεῖς θεωθῶμεν».

F. J. M.

STRATTON

Μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Βρετανικῆς Ἐνώσεως διὰ τὴν Προαγωγὴν τῶν Ἐπιστημῶν. Καθηγητὴς τῆς Ἀστροφυσικῆς (φυσικῆς τοῦ ἡλίου) καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge. Μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀστρονομικῆς Ἐταιρείας καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη γενικὸς γραμματεὺς τῆς Διεθνoῦς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως

καὶ τοῦ Διεθνoῦς Συμβουλίου τῶν Ἐπιστημονικῶν Ἐνώσεων.

Ἀνέγνωσα μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ συμπαιθείας τὴν Δήλωσιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων.

Θὰ ἤθελα νὰ ὑποστηρίξω μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ τοποθέτησις ἀληθῶν καὶ ἀδιασειστων πνευματικῶν θεμελιῶν ἔχει ζωτικὴν σπουδαιότητα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Ὁ χρυσοῦς κανὼν πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν νεωτέραν ζωὴν, ἐὰν πρόκειται νὰ ἐπιζησωμεν.

Καίτοι ἡμεῖς ἐδῶ πιθανὸν νὰ ἀγῶμεθα πρὸς τὴν θρησκείαν δι' ὁδοῦ ἣτις διαφέρει ἐκείνης τὴν ὁποῖαν ἀκολουθοῦν μερικοὶ Ἕλληνες φίλοι μας, ἐν τούτοις νομίζω ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι βαθυτέρα καὶ πλέον θεμελιώδης ἀπὸ τοὺς ἐπιφανειακοὺς φραγμοὺς οἵτινες χωρίζουν τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰ δόγματα, καὶ ὅτι ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς ὁδοῦ κάθε ἐρευνητοῦ ὅστις ἀκολουθεῖ τὸ φῶς ὅπως τὸ βλέπει, καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπότης τότε μόνον θὰ ἀποκτήσῃ ἐνότητα ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐνωθῶν εἰς τὴν ἔρευναν ἐκείνου τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πέραν τῶν τυχαίων συμβεβηκότων καὶ τῶν ἀπατηλῶν φαινομένων τῆς ὕλικῆς ζωῆς.

as he sees it and that mankind will only become one when all are joined in the search for that which lies behind the accidents and trappings of material life.

Yours sincerely

F. J. M. Stratton

GUSTAV STROMBERG

της 'Αμερικανικής 'Αστρονομικής 'Εταιρείας κλπ.

Μέλος της Βασιλικής 'Ακαδημίας της Σουηδίας.
'Εργάζεται από μακρόν εις τὸ 'Αστεροσκοπεῖον τοῦ Ἰδρυοῦ Wilson
τῆς Καλλιφορνίας. Εἰδικεύθη εἰς ζητήματα τῆς 'Αστροφυσικῆς καὶ
κυρίως εἰς τὰς κινήσεις τῶν ἀπλανῶν καὶ τὴν περιστροφὴν τοῦ
Γαλαξίου. Εἶναι μέλος τοῦ 'Ινστιτούτου Carnegie τῆς Washin-
gton, τῆς Βασιλικῆς 'Αστρονομικῆς 'Εταιρείας τοῦ Λονδίνου,

Many thanks for your letter of September 29. As I wrote
you in my letter of March 25 I approve fully of the principles expressed
in your declaration, and I am glad to learn that so many of the Valver-

Cordially yours

Gustaf Stromberg

Gustaf Stromberg

'Επιδοκιμάζω πλήρως
τὰς ἀρχὰς τὰς διατυπου-
μένας εἰς τὴν Δήλωσιν
σας καὶ χαίρω μανθά-
νων ὅτι τόσοι πανεπιστη-
μιακοὶ διδάσκαλοι ἐν 'Ελ-
λάδι αἰσθάνονται τὴν ἀ-
νάγκην τῆς ἐφαρμογῆς τῆς
χριστιανικῆς ἠθικῆς εἰς
ὅλας τὰς ἐνεργείας μας.

Κατὰ τὴν μελέτην τῶν φιλοσοφικῶν συμπερασμάτων τῆς νεωτέρας ἐπιστή-
μης, εὖρον ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ ἀληθοῦς θρη-
σκείας. Πιστεύω εἰς τὴν ὑπαρξιν παγκοσμίου Διανοίας ὁπόθεν αἱ ἐντυπώσεις
μας, τὰ αἰσθήματά μας, ἡ θέλησίς μας καὶ σκέψεις μας ἔχουν τὴν ἐσχάτην
προέλευσιν τῶν. Εἶναι ἀκόμη δυνατόν νὰ δοθῇ ἐπιστημονικὴ βάση εἰς τὴν πί-
στιν περὶ ἀθανασίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. 'Ἡ ἀποψις αὕτη περιγράφεται εἰς
ἐν συμπλήρωμα τοῦ μέλλοντος νὰ ἐκδοθῇ βιβλίου μου «Οἱ 'Ερευνηταί».

GEORGE F. THOMAS

*Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Prin-
ceton.*

Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς
B. Καρολίνας. 'Απὸ τοῦ 1940 εἶναι καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας τῆς
θρησκείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Princeton. Εἶναι μέλος
τῆς 'Αμερικανικῆς Φιλοσοφικῆς 'Εταιρείας.

PRINCETON UNIVERSITY
PRINCETON NEW JERSEY

Thank you for sending me the Declaration of the Chris-
tian Union of Professional Men. I have read it with great in-
terest. It seems to me that the Declaration is right in assert-
ing that scientific investigation is wholly consistent with the
Christian faith.

With best wishes for the celebration of the forthcoming anniver-
sary of the Declaration, I am,

Sincerely yours,

George F. Thomas, Chairman

George F. Thomas

Σὰς εὐχαριστῶ διότι
μοῦ ἐστείλατε τὴν Δήλω-
σιν τῆς Χριστιανικῆς 'Ε-
νώσεως 'Επιστημόνων.
Τὴν ἀνέγνωσα μετὰ με-
γάλου ἐνδιαφέροντος.
Φρονῶ ὅτι ὁρθῶς ἡ Δή-
λωσις βεβαίωι ὅτι ἡ ἐπι-
στημονικὴ ἔρευνα εὐρί-
σκεται ἐν τελείᾳ ἀρμονίᾳ
πρὸς τὴν χριστιανικὴν
πίστιν.

Πράγματι, εἶναι φα-
νερὸν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς
ἀπαιτεῖ ἀφοσίωσιν πρὸς
τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι ἡ ἀ-
φοσίωσις αὕτη δὲν θά ἐ-
πιζῆσῃ τῆς ἀποσυνθέσεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως. 'Επίσης αἱ ἀρχαὶ τῆς χρι-
στιανικῆς ἠθικῆς παρέχουν τὴν θεμελίωσιν πάσης δικαίας κοινωνίας καὶ διὰ
τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν.

F. SHERWOOD
TAYLOR

βλίκη πρόοδος είχαν ως αντίκρουσμα την τρομακτικήν ήθικην κατάπτωσην της ανθρωπότητος. Ζητών τὰ αἰτία τῆς καταστάσεως αὐτῆς καὶ τὰ μέσα τῆς θεραπείας τῆς, ἀνηγγέθη εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας.

Σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὸ ἀντίτυπον τῆς Δηλώσεως, τῆς ἀφορώσης τὴν θρησκείαν καὶ ἐπιστήμην, τὸ ὁποῖον ἔλαβον σήμερον. Θὰ ἤθελον νὰ ἐκφράσω τὴν πλήρη συμφωνίαν μου μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς, ὡς καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον ὤθησεν εἰς τὴν δημοσίευσίν τῆς.

GEORGE P.
THOMSON

ἐπὶ κρυστάλλων». Αἱ ἐργασίαι τοῦ βαίνουσαν παραλλήλως πρὸς τὰς ἐργασίας τοῦ πιστοῦ ἐπίσης πατρὸς τοῦ (βραβεῖον Nobel) καὶ τοῦ διασώζοντος Ἀμερικανοῦ Φυσικοῦ καὶ Χριστιανοῦ Α. Η. Compton (βραβεῖον Nobel). Εἶναι μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν Ἐνώσεων.

Μὲ ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον ἀνέγνωσα τὴν Δήλωσιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων τὴν ὁποίαν μοῦ ἐστείλατε. Περιέχει μίαν καθαρωτάτην καὶ πολύτιμον ἔκθεσιν ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι συχνάκις ἀγνοοῦνται. Αἱ δυσχέρειαι τῆς παρούσης ἐποχῆς ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦν νὰ ζήσουν χωρὶς θρησκείαν, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πίπτουν θύματα τῆς ἀπάτης τῶν πολιτικῶν ἀπόψεων τῶν ἄκρων, αἵτινες πληροῦν τὸ συναισθηματικὸν κενὸν τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται ἐκ τῆς ἀπουσίας

Διευθυντῆς τοῦ Μουσείου Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Ὁξφόρδης. Ἦτο ἐκ πεποιθήσεως ὀλισθηρῆς, ἀποκρούων τὴν πίστιν εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ. Ὅτις ἔμωσ τὸ 1939 ἤρχισεν τὴν συλλογὴν βλίκου διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου του «The Century of Science (ὁ αἰὼν τῆς ἐπιστήμης) 1840-1940», ὅπου ἐκθέτει τὰ κατορθώματα τοῦ αἰῶνος τῶν ἀνακαλύψεων, παρετήρησεν ὅτι ἡ

From the Curator F. SHERWOOD TAYLOR

MUSEUM OF THE HISTORY OF SCIENCE
OLD ASHMOLEAN BUILDING, BROAD STREET OXFORD

Dear Sir,

I thank you for the copy of the declaration concerning Religion and Science which I have today received. I should like to express my complete agreement with its content and of the spirit which has prompted its publication.

I remain,

Yours sincerely,

F. Sherwood Taylor

Βραβεῖον Nobel (Φυσικῆς).

Καθηγητῆς τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Κολλέγιον τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς «Τεχνολογίας» τοῦ Λονδίνου, Ἀσχολεῖται μὲ προβλήματα τῆς νεωτέρας Φυσικῆς, εἰδικῶς δὲ πειραματίζεται ἐπὶ κρυστάλλων καὶ μετάλλων καὶ ἔλαβε τὸ βραβεῖον Nobel τὸ 1937 «διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς παραθάσεως τοῦ ἠλεκτρονίου

I was deeply interested in reading the Declaration of the Christian Union of Professional Men

It contains a most clear and valuable statement of truths which are often ignored. The troubles of the present age are due to men trying to live without religion, and so falling easy victims to the fallacies of extreme political views which fill the emotional void left by the absence of religious beliefs. It is very unfortunate that the truths of science have been used in an attempt to discredit Christianity. There is no conflict between Christianity and any of the results of physical science. Even in the age when physics was deterministic and mechanical, men such as Newton, ~~was~~ Faraday and Maxwell found no difficulty in reconciling their scientific knowledge

θησκευτικῶν πεποιθήσεων. Εἶναι πολὺ λυπηρὸν ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν προσπάθειαν ὅπως δυσφημισθῇ ὁ Χριστιανισμός. Δὲν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξύ Χριστιανισμοῦ καὶ οἰουδήποτε ἐκ τῶν πορισμάτων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅπου ἡ Φυσικὴ ἦτο ντετερμινιστικὴ καὶ μηχανιστικὴ, ἄνδρες ὅπως ὁ Newton, ὁ Faraday καὶ ὁ Maxwell δὲν ἐδυσκολεύθησαν νὰ συνδυάσουν τὰς ἐπιστημονικὰς τῶν γνώσεις πρὸς μίαν βαθεῖαν πίστιν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν. Τώρα, ὅποτε οἱ φυσικοὶ νόμοι κατήντησαν, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος, νὰ θεωροῦνται διαπιστώσεις πιθανοτήτων, καὶ δὲν δίδεται πλέον πίστις εἰς τὸν ἀκαμπτον ντετερμινισμὸν, δικαιολογεῖται πολὺ ὀλιγώτερον ὁ ἰσχυρισμός ὅτι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι εἶναι καθ' οἰουδήποτε τρόπον ἀντίθετοι πρὸς τὰς οὐσιώδεις ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐχει ὑψίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἀνάρρωσιν τοῦ κόσμου νὰ ἀναγνωρισθῇ εὐρέως ἡ πραγματικότης αὕτη καὶ συγχαίρω τὴν Ἐνωσίν σας διότι μὲ τόσον εὐγλωττον τρόπον ἐπιμένει ἐπ' αὐτῆς εἰς τὴν Δήλωσιν.

with a deep belief in Christianity. Now that physical laws have become for the most part statements of probabilities, and rigid determinism is no longer believed in, there is even less excuse for pretending that physical science is in any way contrary to the essential truths of Christianity. It is of the utmost importance to the recovery of the world that these facts should be widely recognized, and I congratulate your society in insisting on them so eloquently in your Declaration.

With kind regards

Yours sincerely
H. J. Thomson

S I G R I D U N D S E T

καὶ ὁ «Σταθμὸς στὸ ὄροσ». Αἱ «Ἀκτίνες» ἔχουν δημοσιεύσει εἰδικὴν μελέτην περὶ τοῦ ἔργου τῆς διακόμιου Νορβηγίδος συγγραφέως (1946, σ. 239-42).

Νορβηγίς λογοτέχνις. Βραβεῖον Νόμπελ.

Τὰ ἔργα τῆς, ἡ τριλογία «Χρηστὶνὰ Λαθραντοῦττερ» καὶ ἡ τετραλογία «Ὁλαφ Ὀντεσσον» εἶναι γνωστότατα καὶ ἔχουν μεταφρασθῆ εἰς τὰς κυριωτέρας γλώσσας τοῦ νόμου. Ἀπὸ τὰ τελευταία τῆς εἶναι: «Ὁ χέρος κήπος», ἡ «Ida Elisabeth», «Τὰ μακρύτερα χρόνια», «Ἡ κόρη τοῦ Gumear», «Ἡ πιστὴ γυναῖκα»

Εἶμαι τελείως σύμφωνος μὲ τὰς ἰδέας τὰς ἐκφραζομένας εἰς τὴν Δήλωσίν σας πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὰ Χριστοῦγεννα τοῦ 1946 καὶ μετὰ χαρᾶς ἐκθέτω τὴν πεποίθησίν μου ὅτι ἀκόμη καὶ ὁ ὕλικός πολιτισμὸς τοῦ κόσμου, πολλῶ δὲ μᾶλλον αἱ πνευματικαὶ ἀξίαι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, δὲν δύνανται νὰ διασωθοῦν ἐὰν τὰ ἔθνη φύγουν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν.

I am entirely in agreement with the ideas expressed in your Manifesto to the Greek people at Christmas 1946 and shall be glad to state my conviction, that even the material civilization of the world, and how much more the spiritual values of European culture, cannot be saved if the nations depart from Christendom.

Yours very truly
Sigrid Undset

P. J.

WAARDENBURG

τῶν ἐγχειριδίων τῶν ἀγγλικῶν Πανεπιστημίων ὡς καὶ τῆς ἐλθετικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Vogt, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ σύγχρονον φυλετικὸν πρόβλημα» ἔργον του, στρεφόμενον ἐναντίον τῆς φυλετικῆς θεωρίας τοῦ χιτληρισμοῦ, τοῦ σοτοίχισ τοῦ μίσος τοῦ ναζιστικοῦ καθεστώτος, ἐπὶ γερμανικῆς κατοχῆς τῆς χώρας του.

Συμφωνῶ πλήρως μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς Δηλώσεως. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη στηρίζονται ἐπὶ τῶν μεθόδων καὶ λειτουργιῶν, αἵτινες προσαρμόζονται εἰς περιωρισμένον πεδίου πνευματικῆς ζωῆς δταν βοήθουνται ὑπὸ τῆς διαισθήσεως καὶ ἐμπνεύσεως.

Ἄλλ' ὁ Χριστιανισμὸς ὑπερτερεῖ τῆς ἐπιστήμης ὄχι κατὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δίδει λύσιν εἰς ὅλα τὰ διανοητικὰ προβλήματα καὶ ὅλας τὰς συγκρούσεις τῶν αἰσθημάτων, τὰς ὁποίας ἀφίνει ἡ ἐπιστήμη, ἄλλ' εἰς τοῦτο ἀκριβῶς: ὅτι προσεγγίζει καὶ καλύπτει ὀλόκληρον τὸ πεδίου τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ ὅτι ἱκανοποιεῖ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου ἐπειδὴ ἀποτελεῖ σχέσιον ἐμπιστοσύνης καὶ ἐπειδὴ δημιουργεῖ σχέσιον ὑπακοῆς καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν Δημιουργόν καὶ Ὁργανωτὴν τοῦ Κόσμου τούτου καὶ Σωτήρα τῆς ἀνθρωπότητος. Χρησιμοποιεῖ ἀνώτερον εἶδος διαισθήσεως καὶ ἐμπνεύσεως, ἡ δ' ἐπιστήμη δὲν δύναται ν' ἀρνηθῆ τὴν ἀλήθειαν τῆς πείρας ταύτης. Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην. Γνωρίζει ὅτι ὁ κόσμος δὲν δύναται νὰ σωθῆ μὲ ἀμφιβολίας καὶ ἀμφιταλαντεύσεις, ἀλλὰ μόνον μὲ ἰσχυρὸς πεποιθήσεις περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ μὲ ἐνεργείας συμφώνους πρὸς τὰς πεποιθήσεις ταύτας, αἵτινες πρέπει νὰ προέρχωνται ἀπὸ πηγὴν πλήρη δυνάμεως. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι μόνον ὁ Χριστιανισμὸς δημιουργεῖ τὴν πηγὴν αὐτήν, καὶ χαίρω τὰ μέγιστα διότι τόσον πολλοὶ Ἕλληνες ἐπισιτήμονες παρακινοῦν τὸν λαόν των νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ ὁπότεν ἐξεκίνησε κατὰ τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ.

Τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Οὐτρέχτης (Ὁλλανδία).

Εἰδικὸς ἐπὶ ζητημάτων κληρονομικότητος. Θεωρούμενος ὡς ἀθηνεία ἐπὶ τοιούτων θεμάτων, πολλὰκις ἔχει κληθῆ καὶ ἔχει δώσει σχετικὰ διαλέξεις εἰς ἕνα Πανεπιστήμια, συνεργάζεται δὲ εἰς τὰ σπουδαιότερα διεθ. ἢ ἐπιστημονικὰ περιοδικά. ἔχει ἐπίσης συγγράψῃ τὰ εἰς τὴν εἰδικότητά του ἀναγόμενα κεφάλαια

I am convinced that only Christianity does use the senses and only religion that the human mind creates and creates compares these people to return to their origin - the beginning of their era after the life of Christ

With many thanks for sending me your declaration

Yr faithfully

P. J. Waardenburg

LOUIS WANG

Καθηγητῆς τῆς Χημείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σαγκάης.

Ἄφοῦ ἀνέγνωσα τὴν Δηλώσιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν ἐπ'εὐκαιρίᾳ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1946 ὁ ὑποφαινόμενος, Louis Wang, καθηγητ. τοῦ Πανεπιστημίου «Αὐγή» (Σαγκάης) τῆς Κίνας, θέτω διὰ τοῦ

παρόντος τὴν ὑπογραφήν μου ἐν συνεχείᾳ τῶν ἤδη δοθεισῶν 181 ὑπογραφῶν.

Après la lecture de la déclaration de l'Union Chrétienne des Intellectuals

de peuple grec à l'occasion de Noël 1946, moi,

Louis Wang, professeur à l'Université l'Anvers de Chine

dépose ci joint ma signature à la suite de 181 déjà

donnés

Louis Wang

A. ROLLIER

Σας εύχαριστώ διότι μου άπεστείλατε τó κείμενον τής Δηλώσεως τής συνοδευούσης τήν Διακήρυξιν τής Ένώσεώς σας πρós τόν έλληνικόν λαόν.

Τήν έπίδοκιμάζω εις όλα τά σημεΐα και σας συγχαίρω έγκαρδίως διότι συμμερίζομαι πλήρως τήν πεποίθησίν σας ότι τó μέλλον τής ανθρωπότητος έξαρτάται από τās πνευματικās βάσεις επί τών όποιων ó άνθρωπος πρέπει νά βασίση τήν ζώήν του και τās όποιās ζώνον ó Χριστιανισμός δύναται νά έξασφαλίση. Άνευ αύτών ó κόσμος βαίνει πάντοτε πρós χρεωκοπίαν. Άπόδειξις ή σημερινή άναρχία.

Sir EDMUND WHITTAKER

Βασιλικής Άκαδημίας του Βελγίου, τής Έθνικής Άκαδημίας τής Λίμα, τής Άμερικανικής Φιλοσοφικής Έταιρείας και άλλων Έταιρειών. Έτιμήθη με πολλά βραβεία και μετάλλια.

Σας εύχαριστώ διά τó αντίγραφον τής Δηλώσεως τής Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων, τó όποιον έλαβον σήμερα. Τó άνέγνωσα μετά μεγάλης εύχαριστήσεως και έπιθυμώ νά σας διαβεβαιώσω περί τής θερμοτάτης συμμετοχής μου.

Σας άποστέλλω συστημένον αντίτυπον βιβλίου υπό τόν τίτλον «Χώρος και Πνεύμα», τó όποιον έδημοσίευσα έφέτος (*).

Έπίτιμος καθηγητής τής Γατρικής εις τó Πανεπιστήμιον τής Δωζάνης. Άνταπιστέλλον μέλος τής Άκαδημίας τών Έπιστημών τών Παρισίων.

DOCTEUR A. ROLLIER
PROFESSEUR HONORAIRE DE L'UNIVERSITE DE LAUSANNE
MEMBRE CORRESPONDANT DE L'ACADEMIE DE MEDICINE DE PARIS

LEYBEN, LE 22.11.1947.

Monsieur le Président,

Je vous remercie de m'avoir envoyé le texte de la déclaration accompagnant le Manifeste de votre Union au Peuple Grec à l'occasion de la Noël 1946. Je l'approuve en tous points et je vous en félicite bien cordialement, car je partage entièrement votre conviction que l'avenir de l'humanité dépend des fondations spirituelles sur lesquelles l'homme doit baser sa vie et que seul le Christianisme peut lui assurer.

Je vous prie d'agréez, Monsieur le Président, l'expression de mes sentiments les plus dévoués.

Μέλος τής Βασιλικής Άκαδημίας του Λονδίνου.

Καθηγητής τών μαθηματικών, μέλος τής Βασιλικής Άκαδημίας του Edinburgh (πρόεδρος 1931-44). Ήτοχολήθη με πλείστα μαθηματικά και κοσμογονικά θέματα και έξελέγη έπίτιμος διδάκτωρ πέντε άγγλικών και άμερικανικών Πανεπιστημίων. Είναι άνταπιστέλλον μέλος τής Βασιλικής Άκαδημίας τής Ρώμης, τής Έθνικής Άκαδημίας τής Λίμα, τής Άμερικανικής Φιλοσοφικής Έταιρείας και άλλων Έταιρειών. Έτιμήθη με πολλά βραβεία και μετάλλια.

from Sir Edmund Whittaker, 48 George Square, Edinburgh, 8.

1947 Oct. 9°

My dear Sir
Thank you for the copy of the Declaration of the Christian Association of University men, and I received the message. I read it with great pleasure, and beg to assure you of my warmest sympathy.

I am sending to you by registered post a copy of a book "Space and Spirit" which I published this year.

Believe me

Yours sincerely

E. T. Whittaker

(*) Σημ. «Άκτίνων». Περί του βιβλίου τούτου βλ. «Άκτίνες», 1947 σ. 544 έπ.

ΤΟ ΚΟΣΜΟΕΙΔΩΛΟΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΦΥΣΙΚΗΣ

Είναι γεγονός άναμφισβήτητον, ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι ὑφίστανται βαθεῖαν ἀναστάτωσην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται δυσχερὴς καὶ προβληματικὴ ἴσως κάθε προσπάθεια πλήρους προσανατολισμοῦ εἰς τὸ πεδῖον τοῦτο τοῦ ἐπιστητοῦ. Αἱ ἐξαιρετικῶς ριζοσπαστικαὶ ἰδέαι καὶ ἀντιλήψεις καὶ ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι διευτυπώθησαν κυρίως εἰς γλῶσσαν μαθηματικὴν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ πειραματικὴ ἐπιθεθαίωσις πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου, ἐδημιούργησαν σύγχυσιν εἰς εἰδικούς καὶ μὴ εἰδικούς. Καὶ ἡ ἀναστάτωσις αὐτῆ τῶν πνευμάτων ἐξακολουθεῖ εἰς μεγάλον βαθμὸν εἰσέτι καὶ ἀπαιτεῖται ἀρκετὴ ἐργασία διὰ νὰ ἐπέλθῃ κάποιος συμβιβασμὸς καὶ σχετικὴ ἡρεμία εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους.

Ἄλλ' οἱ μὲν κύκλοι τῶν εἰλικρινῶν καὶ ἀπροκαταλήπτων εἰδικῶν ἐρευνητῶν, ὄλων δηλαδὴ ἐκείνων τῶν πρωτοπόρων πνευμάτων ποὺ ἐργάζονται διὰ νὰ ἀνοίξουν νέα μονοπάτια, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι αὖριον οἱ δρόμοι ἢ καὶ αἱ λεωφόροι τῆς ἐπιστήμης, συνεχίζουν ἤσυχοι τὴν ἐργασίαν των εἰς τὰ σπουδαστήρια καὶ τὰ ἐργαστήρια. Καὶ εἶναι ἕτοιμοι νὰ ὑποδεχθῶν, μὲ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀπλότητα τοῦ ἀγνοῦ ἐραστοῦ τῆς γνώσεως, τοὺς νέους προσανατολισμούς, ποὺ δημιουργοῦν αἱ τοιαῦται ἐπὶ τῆς ἐρεύνης τῆς φύσεως ἐξελιξεῖς τῆς ἐπιστήμης. Μερικοὶ ἴσως μένουσιν ἀδιάφοροι πρὸ τῶν τοιούτων μεταβολῶν τῶν περὶ κόσμου φυσικῶν θεωριῶν καὶ ἀντιλήψεων, περιοριζόμενοι ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου ὅστις ἀποτελεῖ τὸ πεδῖον τῆς εἰδικῆς των ἐρεύνης. Ἄλλοι ὅμως, μὴ εἰδικευμένοι εἰς καμμίαν ἐπιστήμην καὶ ἀγευστοὶ βαθυτέρας ἐπιστημονικῆς προπαιδείας, ἀφοῦ ὑπέστησαν ἰσχυρὸν ψυχικὸν κλονισμόν, προσπαθοῦν ἔκτοτε νὰ δώσουν ἐρμηνείας αὐθαιρέτους καὶ ἐντελῶς ἀσθηρί-

κτους εἰς τὰ βέβαια πειραματικὰ καὶ μαθηματικῶς ἀσθηρὰ κατωχυρωμένα ἐξαγόμενα τῆς Φυσικῆς.

Ἄλλ' ἄς προχωρήσωμεν εἰς τὸ θέμα τοῦ παρόντος ἀρθροῦ. Καὶ ἄς προσπαθῶμεν νὰ παρουσιάσωμεν, μὲ κάθε δυνατὴν συντομίαν καὶ ἀπλότητα, τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου ὅπως τὴν ζωγραφίζει ἡ νεωτέρα Φυσικὴ-τὸ καλούμενον κοσμοεἰδωλον-τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ αὐτῆς γνωρίσματα καὶ τὰς πιθανὰς μελλοντικὰς τῆς ἐξελιξεῖς καὶ διαμορφώσεως.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΟΣΜΟΕΙΔΩΛΟΝ;

Τὶ εἶναι τὸ κοσμοεἰδωλον τῆς Φυσικῆς ἢ τὸ φυσικὸν κοσμοεἰδωλον, εἰς τὸ ὁποῖον τὴν σημασία ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν σημερινῶν ἐρευνητῶν; Ὅταν λέγωμεν κοσμοεἰδωλον τῆς Φυσικῆς, ἐννοοῦμεν τὴν παράστασιν τὴν ὁποῖαν σχηματίζομεν περὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ὅταν συναθροίσωμεν τὰ ἐξαγόμενα τῶν πειραμάτων καὶ τῶν παρατηρήσεων, τὰ διατάξωμεν κατὰ λογικὴν σειρὰν καὶ τὰ συνδέσωμεν τέλος μεταξύ των διὰ τῶν μαθηματικῶν ὅπων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατασκευάζομεν μίαν εἰκόνα ἢ ἓνα εἰδωλον τοῦ κόσμου. Καὶ εἶναι ἴσως καλύτερος ὁ ὅρος εἰδωλον τοῦ κόσμου ἢ κοσμοεἰδωλον, διότι μέχρις ἑνὸς βαθμοῦ, πρόκειται περὶ καθαρῶς τεχνητοῦ θεωρητικοῦ κατασκευάσματος, τὸ ὁποῖον, εἰς πολλὰ σημεῖα, δὲν συμφωνεῖ πλήρως πρὸς τὴν πραγματικότητα. Διότι εἰς πλείστας περιπτώσεις ἡ πραγματικὴ λειτουργία τῆς φύσεως δὲν ἔχει τὴν ἀντιστοιχίαν περιγραφῆς τῆς εἰς τὸ κοσμοεἰδωλον, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ φυσικὰ γεγονότα ρυθμίζονται οὕτως ὥστε νὰ ἐφαρμόζωνται ἐπ' αὐτῶν οἱ νόμοι τῆς μαθηματικῆς Φυσικῆς.

Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως αὐτὸ χρειάζεται καλυτέραν ἀνάλυσιν τὸ ζήτημα.

Ἡ Φυσικὴ τῶν τελευταίων αἰώνων ἔχει περὶ πολλοῦ τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα, ὡς μεθόδους ἐρεύνης τῆς φύσεως. Χρησιμοποιοῦνται αἱ αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου-συνήθως ὄρασις, ἀκοή καὶ ἀφή-καὶ τὰ πειραματικὰ ὄργανα. Ὁ πειραματιστὴς διὰ τῶν ὀργάνων ἀποκτᾷ περισσότερον ἀντικειμενικὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου παρ' ὅ,τι κάμνει ὁ ἀπλοῦς παρατηρητὴς ποὺ χρησιμοποιεῖ μόνον τὰς αἰσθήσεις του. Ὁ πρῶτος βλέπει γύρω του μόνον ἀναγνώσματα δεικτῶν διαφόρων ὀργάνων. Διαβάζει εἰς αὐτὰ ἀριθμοὺς οἱ ὁποῖοι σημαίνουν ἐκδηλώσεις διαφόρων φαινομένων ἢ καταστάσεις σωμάτων. Π. χ. βαθμοὺς θερμοκρασίας καὶ ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, διευθύνσεις ἀνέμων, βάρη σωμάτων, ἐντάσεις, ἀντιστάσεις καὶ δυναμικὰ πεδίων, ἀποστάσεις ἀντικειμένων, μήκη φωτεινῶν κυμάτων κλπ. Μὲ ἄλλους λόγους ἔχει ἐμπρὸς του ἐξαγόμενα μετρήσεων ποικίλων ποσοτήτων, κατ' οὐσίαν ὅμως δὲν ἔχει αὐτὰς τὰς ποσότητας καὶ τὰ μελετώμενα ἀντικείμενα, ἀλλὰ μερικὰς ἄλλας ἐννοίας καὶ καταστάσεις ποὺ «δέχεται» ὅτι ἀντιπροσωπεύουν αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀντικείμενα.

Τὰ ἀναγνώσματα αὐτὰ καὶ τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἀπ' εὐθείας παρατηρήσεων, ποὺ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καθαρῶς ὑποκειμενικὰ ἐντυπώσεις-αὐταὶ προέρχονται ἀπὸ τὸ παρατηροῦν ἢ πειραματιζόμενον πρόσωπον-ἀναλαμβάνει νὰ τὰ ἐπεξεργασθῆ καὶ νὰ τὰ συναρμολογήσῃ ὁ μαθηματικὸς φυσικός. Καὶ λαμβάνει ὡς δεδομένον ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀκριθῆ καὶ ἀληθῆ, ἐπ' αὐτῶν δὲ κτίζει τὸ μαθηματικόν του οἰκοδόμημα. Αὐτὸς χαράσσει τὸ σχέδιον, τοποθετεῖ μὲ τὴν σειρὰν τῶν τοῦς οἰκοδομικοὺς λίθους καὶ τοὺς συναρμολογεῖ ὥστε τὸ κτίριον νὰ παρουσιασθῆ στερεόν, ἀπλοῦν, ἀρμονικόν καὶ ὡραῖον. Καταβάλλει ἀκόμη προσπάθειαν ὥστε νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ χρώματα διὰ νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως ἐπιβλητικόν. Ἐπὶ πλέον θέλει, καθ' ὃ μαθηματικὸς, τὰ πάντα νὰ ἐξελίσσωνται ἐν αὐτῷ μὲ αὐστηρὰν αἰτιότητα καὶ λογικὴν διαδοχὴν, χωρὶς νὰ σημειώνεται καμμία περέκκλισις ἢ παραφρονία. Ἀκριθῶς δὲ τὸ τόσο ἐπιβλητικόν

καὶ ἀρχιτεκτονικῶς κατεσκευασμένον οἰκοδόμημα εἶναι τὸ φυσικὸν κοσμοεἶδωλον, τὸ ὁποῖον κτίζουν αἱ φυσικομαθηματικὰ ἐπιστήμη.

Τὸ κοσμοεἶδωλον, λοιπόν, τῆς Φυσικῆς δὲν περιέχει γεγονότα τοῦ κόσμου ἢ καταστάσεις σωμάτων αἱ ὁποῖα δύνανται ἀπ' εὐθείας νὰ μετρηθοῦν ἢ νὰ ὑπολογισθοῦν. Περιέχει νοητὰ μόνον ἐξαγόμενα μετρήσεων τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπηλλαγμένα τυχαίων σφαλμάτων καὶ ἀσαφῶν στοιχείων. Καὶ τὰ ἐξαγόμενα αὐτὰ ἢ Φυσικὴ, «ἀντὶ νὰ τὰ τοποθετήσῃ», ὅπως γράφει ὁ πολὺς Planck, «εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον γίνονται αἱ μετρήσεις δι' αἰσθητῶν ὀργάνων ποὺ ὑφίστανται τὰς ἐπιδράσεις τοῦ κόσμου, τὰ θέτει εἰς ἓνα ἄλλον κόσμον. Εἰς τὸ φυσικὸν κοσμοεἶδωλον, τὸ ὁποῖον μέχρις ὠρισμένου βαθμοῦ παριστᾷ ἓνα αὐθαίρετον κατασκευάσμα, ποὺ δημιουργεῖται μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν ἀθεοθαιότητα τὴν ἐμφιλοχωροῦσαν εἰς πᾶσαν μέτρησιν καὶ νὰ μᾶς δώσῃ κατὰ τὸ δυνατόν σαφεῖς σχέσεις ἐννοιῶν». Ἐπομένως εἰς τὸ κοσμοεἶδωλον δὲν παρουσιάζονται μεγέθη ἀπ' εὐθείας μετρούμενα ἢ παρατηρούμενα, ἀλλὰ σύμβολα. Καὶ ἔχει σημασίαν, διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος, νὰ σημειωθῆ, ὅτι τὸ κοσμοεἶδωλον τῆς Φυσικῆς περιέχει μόνον σύμβολα.

Ἡ ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Διὰ νὰ γίνῃ περισσότερον καταληπτὴ ἡ εἰκὼν τοῦ κόσμου τῆς νεωτέρας Φυσικῆς καὶ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ αὐτῆς, θὰ ἐβοήθη πολὺ ἢ εἰς ἀδράς γραμμὰς περιγραφῆ τοῦ φυσικοῦ κοσμοεἰδώλου, τὸ ὁποῖον ἤδη ὑπεχώρησε διὰ τὰ δώση τὴν θέσιν του εἰς τὸ νέον.

Δὲν χρειάζεται ἀσφαλῶς νὰ λεχθῆ διὰ πολλῶν ὅτι τὸ σχέδιον καὶ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ κοσμοεἰδώλου τούτου τὸ ἔδωσαν αἱ πρωτότυποι εἰς σύλληψιν καὶ διατύπωσιν ἐργασίαι ἐπὶ πλείστων φυσικῶν φαινομένων ποὺ ἐγίναν ἀπὸ τοὺς Κοπέρνικον, Γαλιλαῖον, Κέπλερ, Νεύτωνα, Καρτέσιον, Γασκάλ, Leibnitz, Haughens καὶ τινες ἄλλους ἐρευνητὰς τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνος. Ἴ-

διαιτέρως πρέπει νά τονισθῇ ὁ σπουδαιότατος ρόλος τὸν ὁποῖον ἔπαιξαν ἐν προκειμένῳ αἱ ἔρευναι τοῦ Νεύτωνος τόσο διὰ τὴν σύλληψιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν μαθηματικὴν διάρθρωσιν τῆς παγκοσμίου Μηχανικῆς. «Ὁ Νεύτων, γράφει ὁ E. Mach, διεμόρφωσε τελικῶς τὰς ἀρχὰς τῆς Μηχανικῆς τοῦ ἰσχύουσι μέχρι σήμερον. Μετ' αὐτὸν δὲν ἠμπορεῖ νά γίνῃ λόγος διὰ τὴν διατύπωσιν μιᾶς νέας οὐσιώδους ἀρχῆς. "Ὁ, τι συνετελέσθη μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Μηχανικὴν, στηρίζεται εἰς μιαν παραγωγικὴν, μορφολογικὴν καὶ μαθηματικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ Νεύτωνος» (!).

Τὸ φυσικὸν λοιπὸν κοσμοεἶδωλον πού συνεπληρώθη κατὰ τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα καὶ παρουσιάζεται ὡς προϊόν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν προαναφερθέντων ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι ἐχάραξαν τὰς κυρίας γραμμάς αὐτοῦ καὶ ἔθεσαν τὰς ἀρχικὰς βάσεις διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν του. Οἱ μεταγενέστεροι ἔδωκαν περισσότερους συνδετικούς κρίκους καὶ χρώματα καὶ τὸ οικοδόμημα παρουσιάσθη μὲ ἰδιαιτέραν αἰγλὴν καὶ ὠραιότητα, ἀλλὰ καὶ στερεότητα καὶ συνοχὴν ἐξαιρετικὴν. Ὡς αὐστηρὰ αἰτιοκρατικὸν καὶ μηχανιστικόν. Τὰ πάντα εἰς αὐτὸ ἔπρεπε νά ἐξελιθῶσιν καὶ νά προβλέπωνται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς Μηχανικῆς. Κάθε ἀποτέλεσμα ὀφείλετο εἰς ὀρισμένον αἴτιον καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνεδέοντο διὰ μιᾶς στερεᾶς καὶ λογικῶς ἀπόβουτο ἀλληλουχίας ἀπαρτιζομένης ἀπὸ αἰτία καὶ αἰτιατά. Ἡ τοιαύτη δὲ θεωρήσις τῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ σπουδῆς τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ἀποδεικνύεται καὶ μέχρι σήμερον ὡς ὄπλον καὶ ἐργαλεῖον ἐξαιρετικὰ χρήσιμον καὶ ἀποδοτικόν εἰς χεῖρας τῶν ἐρευνητῶν. Καὶ συμβαίνει τοῦτο, διότι πιθανῶς εἶναι τοιαύτη ἡ φύσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Νά θεωρῆ ἑσωτερικῶς καὶ νά ἀντιλαμβάνεται καλύτερον τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ

ἐξαιρετικὰ παραστατικῆς ταύτης εἰκόνας τῆς μηχανικῆς καὶ αἰτιοκρατικῆς-καὶ δι' αὐτῆς νά βοηθῆται περισσότερο ἐν τὴν βαθυτέραν μελέτῃ τῆς φύσεως.

Δυστυχῶς ὁμως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἔγιναν πολλὰ παρανοήσεις καὶ ὑπερβασίαι, ὥστε τὰ πράγματα νά λάθουν ἐν τινι μέτρῳ ὄχι τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν. Ἀρκετοὶ ἐξ αὐτῶν, ἐνῶ δὲν εἶχαν ἐμβαθύνει εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῆς φύσεως, ἐθιάζοντο νά συναγάγουν γενικά συμπεράσματα περὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐξελισσομένων καὶ ἔνεκα τούτου παρεθίασαν τὰ γεγονότα καὶ ἤρχισαν νά δογματίζουσι εἰς βάρος τῆς ἀληθινῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν φυσικά δὲν ἐξεπροσώπουσι. Τύποι ὡσάν τὸν Lamettrie καὶ τὸν Holbach, μερικὸς Γάλλους ἐγκυκλοπαιδιστάς, καὶ ἄλλους ὡσάν τοὺς Büchner, Moleschot, Vogt καὶ τὸν Haeckel εἰς τὸ δεῦτερον στάδιον τῆς ἐξελιξεῶς του, ἀνέλαθον ὄχι νά ἐρμηνεύσουσι τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸν πολὺν κόσμον, ἀλλὰ νά παρουσιάσουσι τὰς ἀτομικὰς τῶν μεταφυσικῶν ἰδέας καὶ πεποιθήσεις ὡς τελικά καὶ ἀδιαμφισβήτητα ἐξαγόμενα τῆς θετικῆς ἐρεύνης τῆς φύσεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διεκήρυξαν ὅτι τὸ φυσικὸν κοσμοεἶδωλον «ὀμιλεῖ» καὶ «ἀποδεικνύει» τὴν αἰωνιότητα τῆς ὕλης καὶ τῆς κινήσεως, τὴν ὑποταγὴν τῆς δυνάμεως εἰς τὴν ὕλην-ἢ δύναμις, εἶπαν, εἶναι ἰδιότης τῆς ὕλης-τὴν ἀνυπαρξίαν πνευματικῶν παραγόντων ἐν τῷ κόσμῳ-φυσικά καὶ τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος-καὶ τόσα ἄλλα, εἰς τὰ ὁποῖα φυσικά οἱ σημερινοὶ ἐπιστήμονες δὲν ἀποδίδουν τὴν σοβαρότητα ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης καὶ ἐργασίας. Εἶναι περιττὸν νά τονισθῇ ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κοσμοεἶδωλον τῆς Φυσικῆς τοῦ περασμένου αἰῶνος ἐνεφανίσθη τελειῶς παραποιημένον καὶ παραμορφωμένον, ὥστε νά παρεξηγηθῇ ἡ πραγματικὴ φύσις καὶ σημασία του.

ΚΟΣΜΟΕΙΔΩΛΟΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑ

«Μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ μηχανιστικοῦ κοσμοεἰδώλου, ἔγραφε τελευταίως ὁ Μ. Κλώι, δὲν ὑπῆρχε πλέον τόπος διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν θρησκείαν. Οὐδέποτε ἀσφαλῶς εἶχεν ἀναλογισθῆ τούτο ὁ πιστὸς Κοπέρνι-

(1) E. Mach: Die Mechanik in ihrer Entwicklung, Leipzig 1933, p. 179.

κος. "Ἄλλως τε, πῶς ἦτο δυνατόν νά ὑπάρξῃ τόπος διὰ τὴν ἐλευθέραν βούλησιν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τὸ σύμπαν κινεῖται ὡσάν τὸν μηχανισμόν τοῦ ὰρολογίου, συμφῶνως πρὸς νόμους δυναμένους νά ὑπολογισθοῦν ἐπακριβῶς;» Καί ὁμως δὲν ἔχουν οὕτω τὰ πράγματα. Διότι, καί ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὸ φυσικόν κοσμοεἶδωλον, ἀλλὰ καί εἰς αὐτὸν τὸν φυσικόν κόσμον, τὰ γεγονότα ἐκτυλίσσονται βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς Μηχανικῆς, ἔπεται τάχα ἐξ αὐτοῦ ὅτι ἀποκλείεται ἡ ὑπαρξίς πνευματικῶν φαινομένων, δημιουργικῆς Αἰτίας τοῦ σύμπαντος ἢ καὶ ἀπλῶς νόμων οὐσιωδῶς διαφορετικῶν καὶ ἀνεξαρτήτων τῶν φυσικῶν;

Ἄλλ' ὄλοι ἐκεῖνοι ποῦ εἰργάσθησαν οὐσιαστικῶς διὰ τὴν θεμελιώσιν καὶ ἀνοικοδόμησιν τοῦ φυσικοῦ κοσμοεἶδωλου, ἀντιμετώπισαν μὲ σοβαρότητα τὰ γενικά τοῦ κόσμου προβλήματα. Ἐχόντες εἰς τὴν διάνοιάν των ἀντίληψιν ὀλοκλήρου τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἦσαν εἰς θέσιν νά σχηματίσσουν γενικὴν περὶ τοῦ παντός θεωρίαν καὶ διεμόρφωσαν τοιαύτην κοσμοθεωρίαν. Ὁ δημιουργός καὶ θεμελιωτῆς τῆς παγκοσμίου Μηχανικῆς, ὁ Νεύτων, ὁ ὄποιος, προκειμένου νά ἐρμηνεύσῃ τὰ φαινόμενα, ἔλεγε ὅτι δὲν κατασκευάζει ὑποθέσεις (*Hypotheses non fingo*), ἔγραφεν ἄλλαχού ὅτι ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος «εἶναι τὰ ὄργανα τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ὄποια πραγματοποιεῖ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν του καὶ σὺλλαμβάνει ἀκαριαίως τὴν ροὴν τῶν πραγμάτων». Ἐξ ἄλλου αὐτός ὁ Windelband παρατηρεῖ, ὅτι «ὁ Γαλιλαῖος ἐπέσθευεν ὅτι αἱ ἔρευναι τῆς Φυσικῆς, ὅπως καὶ τὰ ἐξαγόμενα αὐτῆς, δὲν συγκρούονται μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Βίβλου, ἐνῶ ἕνας Νεύτων δὲν ἠμποδίσθη καθόλου ἀπὸ τὴν μαθηματικὴν του φυσικὴν φιλοσοφίαν νά ἐμβαθύνῃ μὲ θερμοτάτην πίστιν εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἀποκαλύψεως»⁽²⁾. Περιττεύει δὲ ἴσως νά λεχθῇ ὅτι τὰς ἰδίας ἀντιλήψεις εἶχαν, ὄχι μόνον ὁ Πασκάλ, ὁ Καρτέσιος, ὁ Leibnitz, ἀλλὰ καὶ οἱ μεταγενέστεροι οἰκοδόμοι τοῦ

κοσμοεἶδωλου, ὅπως ὁ Ampère, ὁ Gauss, ὁ Faraday, ὁ Maxwell, ὁ Rayleigh, ὁ Kelvin κλπ.

Ἐνῶ ὁμως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσκέπτοντο οἱ θεμελιωταὶ καὶ οἰκοδόμοι τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν, ἄλλοι, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν μὴ εἰδικῶν καὶ τῶν μὴ ἐπαρκῶς φιλοσοφικά κατηρτισμένων, ἐπέξετειναν αὐθαίρετως τὰ πλαίσια τοῦ κοσμοεἶδωλου καὶ ἔθεταν εἰς αὐτὸ γεγονότα οὐσιωδῶς παρηλλαγμένα καὶ παραποιημένα. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ παρεξηγήθη ἀπὸ πολλοῦς ὁ σκοπὸς καὶ αἱ πραγματικαὶ ἐπιδιώξεις τῆς φυσικῆς ἐρεύνης. Δὲν ἤργησεν ὁμως νά εὑρεθῇ ἡ ὄρθη κατεύθυνσις. Πολὺ παραστατικῶς τὸ περιγράφει⁽³⁾ ὁ Jeans: «Ἐνῶ οἱ φιλόσοφοι συνεζήτουν ἀκόμη, ἂν ἦτο δυνατόν νά κατασκευασθῇ μηχανὴ ἡ ὄποια νά ἀναπαραγάγῃ τὰς σκέψεις τοῦ Νεύτωνος, τὰς συγκινήσεις τοῦ Bach ἢ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου, αἴφηνης, ὁ κοινὸς ἐπιστήμιαν ἐπέιθετο ὅτι εἶναι ἀδύνατον νά κατασκευασθῇ μηχανή, ἡ ὄποια νά ἀναπαραγάγῃ τὸ φῶς ἑνὸς κηρίου ἢ τὴν πτώσιν ἑνὸς μήλου».

ΤΑ ΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ

Ἡ ἀνατολὴ ὁμως τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἐσήμανε τὴν ἐναρξίν μιᾶς νέας περιόδου διὰ τὴν θετικὴν ἐπιστήμην, διότι ἤρχισεν ἐκπληρουμένη ἡ πρόρρησις τοῦ Kant, κατὰ τὴν ὄποιαν «ὅπως εἶναι ἀδύνατον νά παύσωμεν νά ἀναπνέωμεν, ἐκ φόβου μήπως εἰσπνεύσωμεν μολυσμένον ἀέρα, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατόν νά ἐγκαταλείπωμεν παντελῶς τὰς μεταφυσικὰς ἐκζητήσεις. Ἡ μεταφυσικὴ ἀναθλύζει ἐξ ἐσωτερικῆς ἀνάγκης καὶ εἶναι ἐκδήλωσις ἀνεξαντλήτου ὀρμῆς».

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς νέας ἐποχῆς διὰ τὴν ἐπιστήμην ἦτο τοῦτο: Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς τάσεως τῶν ἐπιστημῶν, ὅπως ἀνάγουν ὄλα τὰ φυσικά καὶ βιολογικά φαινόμενα εἰς καθαρῶς μηχανικά πρότυπα. Μὲ ἄλλους λόγους οἱ ἐρευνηταὶ ἤρχισαν νά ἀμφισβᾶλλουν διὰ τὴν ἀξίαν

(2) Windelband-Heimsoeth: *Lehrbuch der Geschichte der Philosophie*, Tübingen 1935, p. 337.

(3) J. Jeans: *The Mysterious Universe*, Pelican Books, London 1937, p. 40.

τῆς μηχανιστικῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου ὅπως τὴν προδιέγραψεν ὁ Νεύτων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔπαυσαν νὰ τὴν χρησιμοποιοῦν ὡς πρότυπον κατὰ τὰς ἐρεῦνας τῶν. Ἐπεισθησαν ἐκ τῶν πειραματικῶν τῶν ἐργασιῶν, ὅτι ὁ φυσικὸς κόσμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆῃ τόσον εὐκολὰ ὅσον ἐνομιζέτο μέχρι τότε, καὶ δι' αὐτὸ ἐχρειάζετο μία ριζικὴ ἀναθεώρησις τῶν ἀρχῶν τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ἔπρεπε νὰ τροποποιηθῆ ἢ νὰ ἀντικατασταθῆ τὸ ἰσχύον φυσικὸν κοσμοεἶδωλον, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Καθ' ὅσον ἐπροχώρει ὁ 20ὸς αἰὼν, ἐφαίνετο σαφέστερον ὅτι ἡ ἐπιστῆμη ἐγκαταλείπει τὸ κοσμοεἶδωλον τοῦ 19ου αἰῶνος, ἢ ἀκριθέστερον ὅτι ἄφινε κατὰ μέρος τὴν παράστασιν τῆς πραγματικότητος ποῦ εἶχεν ὡς ὑπόβαθρον τὴν Μηχανικὴν τοῦ Νεύτωνος.

Πῶς ἐγένινεν αὐτό; Αἱ ἀφορμαὶ ἐδόθησαν ἀπὸ πολλὰς κατευθύνσεις.

Ἡ γενομένη ἔρευνα διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ αἰθέρος ὡς ρευστοῦ ἀβαροῦς, τὸ ὁποῖον πληροῖ πάντα χωρὸν, καὶ κυρίως αἱ περίφημοι πειραματικαὶ ἐργασίαι τῶν Michelson καὶ Morley, ἔδωσαν ἀποτελέσματα ἀντίθετα τῶν ἀναμενομένων ὑπὸ τὴν μηχανιστικὴν ἀντίληψιν, ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἀνεστάτωσαν τοὺς ἐπιστήμονας. Πολλοὶ ἐρευνηταί, ὅπως ὁ Lorentz, ὁ Einstein καὶ ὁ Minkowski προσεπάθησαν νὰ ἄρουν τὰς ἀντιθέσεις καὶ κατέληξαν εἰς συμπεράσματα ριζοσπαστικὰ καὶ ἐπαναστατικά.

Εἰς τὴν κλασικὴν Μηχανικὴν, ὅπως ὠνομάσθη πλέον ἢ Μηχανικὴ τοῦ Νεύτωνος καὶ τοῦ Laplace, ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτος χωρὸς καὶ χρόνος. Ὁ χωρὸς θεωρεῖτο τριδιάστατος-Εὐκλείδειος-ἀνοικτός ἐπομένως πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ὁ δὲ χρόνος ἀνεξάρτητος τοῦ διαστήματος-χώρου. Μέσα εἰς τὰ δύο αὐτά, ἀνεξάρτητα ἀλλήλων πλαίσια τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, ἐτοποθετοῦμεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀντικείμενα τῆς σκέψεώς μας. Ὁ Einstein ὅμως, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι σοφοὶ ἐσκέφθησαν, ὅτι ἡ ἀντίληψις αὐτὴ εἶναι ἐντελῶς αὐθαίρετος καὶ ὑπεστήριξαν ὅτι τὰ δύο πλαίσια εἶναι ἠνωμένα εἰς ἓνα, ὅπερ ἐκλήθη «χωρὸ-χρόνος» ἢ «χρονό-

χωρος». Καὶ μέσα εἰς τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ τοῦ χωρο-χρόνου ἐκτυλίσσονται ὅλα τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς κλασικῆς Μηχανικῆς, λέγει ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος, ἴσχυεν ἡ ἐντελῶς κενὴ περιεχομένου ἔννοια τοῦ ἀπείρου χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Κατὰ τὴν νέαν Μηχανικὴν, ὁ χωρὸς διαμορφοῦται καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ ἐξελίσσονται φυσικὰ φαινόμενα. Ἡ παρουσία τῆς ὕλης δημιουργεῖ τὴν παράστασιν τοῦ χώρου καὶ ἡ πυκνότης αὐτῆς προσδιορίζει τὴν καμπυλότητα αὐτοῦ. Εἶναι ἀκατανόητος ὁ χωρὸς ἀνευ ὕλης. Ἐξ ἄλλου ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου δημιουργεῖται ἀπὸ τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ ὑπάρχουσα ὕλη «ἀρχίζει» νὰ ὑπόκειται εἰς μεταβολάς. Ἄνευ μεταβολῆς καταστάσεων, καὶ ἐπομένως δημιουργίας γεγονότων, δὲν ὑπάρχει χρόνος. Ἐντεῦθεν ἡ σχετικότης τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι, δι' ὅσους γνωρίζουν μαθηματικά καὶ στοχάζονται τὰ γενικὰ προβλήματα τοῦ σύμπαντος μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ, ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος δὲν εἶναι οὔτε ἐρμηνεῖα, οὔτε βαθύτατη κατανόησις τῶν γεγονότων τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἶναι εἰκὼν, εἶναι ἀναπαράστασις τῆς φυσικῆς πραγματικότητος μὲ μίαν προσέγγισιν πολὺ μεγαλύτεραν ἐκείνης τὴν ὅποیان δίδει ἡ κλασικὴ Μηχανικὴ. Ἐπομένως κάθε ἄλλη ἐξήγησις καὶ ἐρμηνεῖα, τὴν ὁποῖαν δίδουν πολλοὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σχετικότητος, εἶναι παραποίησης τῆς πραγματικότητος. Καὶ ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι ἡ περίπτωσις αὐτὴ παρατηρεῖται εἰς τοὺς στερουμένους μαθηματικῆς καὶ φυσικῆς μορφώσεως, ἔτι δὲ καὶ γενικωτέρας θεωρήσεως τῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων.

ΜΙΚΡΟΦΥΣΙΚΗ

Ἄλλ' ἔάν αἱ νέαι περὶ χώρου καὶ χρόνου ἀντιλήψεις προεκάλεσαν ἐπανάστασιν μεγάλης ἐκτάσεως μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐπιστήμης, οὐχὶ μικροτέραν ἀναστάτασιν ἐπροξένησαν αἱ περὶ πλοκῆς τῆς ὕλης ἀντιλήψεις, τὰς ὁποίας παρουσίασαν εὐθὺς ἀμέσως διάφοροι ἐρευνηταί. Αἱ περὶ ἐσωτερικῆς συστάσεως τῆς ὕλης θεωρίαι τῶν

φυσικῶν καὶ χημικῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἀπεδεικνύοντο ἀνίκανοι νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ ἐξαγόμενα τῶν πειραματικῶν ἐρευνῶν. Διότι δὲν ἦτο πλέον δυνατόν τὰ φυσικά καὶ χημικά φαινόμενα νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀποτελέσματα κινήσεων τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης. Οὕτως οἱ Rutherford καὶ Bohr παρουσίασαν τὴν περί συγκροτήσεως τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου θεωρίαν, καθ' ἣν ὑπὸ τὸν μικροσκοπικὸν τοῦτον οἰκοδομικὸν λίθον-τὸ ἀτομον-κρύπτεται κόσμος ὀλόκληρος, πού ἀπεκλήθη μικρόκοσμος τοῦ ἀτόμου. Εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἰργάσθησαν καὶ ἄλλοι πολλοί, ὅπως οἱ J.J. Thomson, R. Millikan, Schrödinger, Dirac, L. de Broglie, Heisenberg κλπ., οἱ ὁποῖοι «εὐρήκαν» πλείστους οἰκοδομικοὺς λίθους, ἀσυγκρίτως μικροτέρους τοῦ μικροσκοπικοῦ καὶ ἀδιοράτου ὑλικοῦ ἀτόμου. Εἶναι τὰ ἠλεκτρόνια, πρωτόνια, ποζιτρόνια, δευτερόνια, μέσα, neutrina καὶ ἄλλα στοιχεῖα, μερικά τῶν ὁποῖων ἔχουν μεγάλην ἀστάθειαν καὶ ζωὴν χιλιοστῶν τοῦ δευτερολέπτου χρόνου ἢ καὶ ἀκόμη μικρότεραν.

Τὸ σπουδαῖον ἀλλὰ καὶ παρέχον δυσχερείας ἐπὶ τὸ πρὸ κεκλιμένον, δὲν εἶναι τόσον τὸ ὅτι τὰ σωματίτια ταῦτα εἶναι ἐντελῶς ἀδιόρατα ἢ ὅτι εἶναι ἀμφίβηλος ἡ πραγματικὴ τῶν κἂν ὑπαρξίς. Οὕτε ἀκόμη ὅτι δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ δώσωμεν ἐρμηνείαν τῆς φύσεως τῶν ἀπειροελαχίστων τούτων συστατικῶν τοῦ σύμπαντος. Ἀξίωσις διὰ τοιαύτην τινὰ ἐρμηνείαν προβαλλομένη εἰς τὸν σύγχρονον φυσικόν, θὰ ἰσοδυναμῆι μὲ παραλογισμόν, διότι τοῦ ζητοῦνται πράγματα προσεγγίζοντα τουλάχιστον τὰ ὅρια τοῦ ἀδυνάτου. «Μέχρι τῶν μέσων ἡ ἀκόμη μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, γράφει ὁ Eddington, ἐπίστευαν οἱ φυσικοὶ ὅτι γνωρίζουν ἀκριβῶς τί ἐννοοῦν ὑπὸ τὰς λέξεις ὕλη καὶ ἄτομα. Τὰ ἄτομα ἦσαν μικραὶ τινες σφαῖραι. Αὐτὸ εἶδεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐγνωρίζαμεν πλήρως τὴν οὐσίαν τοῦ ἀτόμου, πρᾶγμα πού δὲν ἠμπορούσαμεν ποτὲ νὰ κάμωμεν δι' ἄλλα ὑπερβατικά ἀντικείμενα, ὅπως διὰ τὴν συνείδησιν, τὴν ὠραιότητα, τὸ χιούμορ. Σήμερον ὁμως γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς εἰ-

πῆ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν ἐνὸς ἀτόμου. Τὸ φυσικὸν ἄτομον εἶναι ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἀντικείμενα τῆς Φυσικῆς, ἕνας κατάλογος ἀπὸ ἀναγνώσματα δεικτῶν» (4).

Ἄλλ' ὅπως ἐτοσίθη προηγουμένως ἡ δυσκολία καὶ ἡ σπουδαιότης ἐμφανίζεται κάπου ἄλλου. Παρουσιάζεται εἰς κάτι πού ἐθεωρεῖτο ὡς αὐτονόητον ἢ πολὺ εὐκόλον. Ὅτι δηλαδὴ εἶναι δυνατόν καὶ εὐκόλον νὰ περιγράψωμεν τὰ φαινόμενα τοῦ μικροκόσμου βάσει τῶν νόμων τῆς Μηχανικῆς, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς σταθερὰς ποσότητας. Τὰ γεγονότα ὁμως ἐδειξαν ὅτι μία τοιαύτη ἀπαίτησις εἶναι ἀδύνατος καὶ προκειμένου νὰ περιγράψωμεν-ὄχι νὰ «ἐρμηνεύσωμεν»-τὰ φαινόμενα ταῦτα, πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἀπομακρυνθῶμεν τῶν μηχανικῶν ὑποδειγμάτων καὶ νὰ δημιουργήσωμεν θεωρίας καὶ ὑποθέσεις ριζικῶς διαφόρους τῶν ἰσχυουσῶν. Ἡ ἀποκάλυψις, μὲ ἄλλους λόγους, τῆς κενότητος τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς μεγάλης ἀσταθείας πού ὑπάρχει μέσα εἰς αὐτὸ ἐπέφερον ἰσχυρότατον κλονισμόν εἰς τὰ μέχρι τότε κρατοῦντα.

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΣΚΕΨΕΩΣ

Ὁ κλονισμὸς ὁμοίως καὶ ἡ ἀναταραχὴ τῶν πνευμάτων ἦτο ἐντονωτέρα, λόγω ἐξαιρετικῶν γεγονότων ἅτινα συνέθεσαν εἰς ἑτέραν περιοχὴν τῆς Φυσικῆς. Πρόκειται περὶ ὀρισμένων φαινομένων τῆς ἀκτινοβολίας τῆς θερμότητος, τὰ ὁποῖα ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὸν Planck, τὸ 1900, νὰ παρουσιάσῃ τὴν θεωρίαν τῶν Quanta. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἐνέργεια ἐθεωρεῖτο ὡς ποσὸν συνεχῆς καὶ συνεχῶς ἐκπεμπόμενον ἀπὸ τὸ ἀκτινοβολοῦν σῶμα. Ὁ Planck ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ἐνέργεια τὴν ὁποῖαν ἐκπέμπει ἢ προσλαμβάνει κάθε πηγὴ φωτὸς δὲν γίνεται συνεχῶς, ἀλλὰ δι' ἀποτόμων πτώσεων κατὰ στοιχειώδεις μονάδας αἱ ὁποῖαι ὀνομάσθησαν Quanta ἐνεργείας. Τὸ quantum ἐνεργείας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἄτομον τῆς ὕλης, δὲν ἔχει μέγεθος ἀμετάβλητον. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς ἄλλας περιπτώσεις τὰ φωτόνια παρουσιάζουν

(4) A. S. Eddington: The Nature of the Physical World, Cambridge 1929, p. 253.

συνέχειαν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δεχώμεθα σήμερον ὅτι τὸ φῶς ἔχει συγχρόνως συνεχῆ καὶ ἀσυνεχῆ μορφήν, ἀναλόγως τῶν φαινομένων τὰ ὁποῖα θέλομεν νὰ ἐξηγήσωμεν. Μὲ ἄλλους λόγους, παρουσιάζεται ὑπὸ διπλῆν μορφήν ἄλλοτε ὡς κύμα καὶ ἄλλοτε ὡς quantum. Αἱ ἰδέαι αὐταὶ τῶν «ὕλικῶν κυμάτων», εἰσαχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ L. de Broglie, ἐγεφύρωσαν τὸ χάσμα τὸ ὁποῖον ἐχώριζε τὰς θεωρίας τῶν κυμάτων καὶ τῆς ἐκπομπῆς, δηλαδὴ τὰ φαινόμενα τῆς ὕλης καὶ τῆς ἀκτινοβολίας. Διότι, συνετέραναι οἱ εἰδικοί, «ὁ φυσικὸς κόσμος παρουσιάζεται ὑπὸ δύο μορφάς, εἶναι δυαδικός· τὸν χαρακτηρίζουσι αἱ ὀντότητες τῆς ὕλης καὶ τῆς ἀκτινοβολίας». Ἐπομένως, προκειμένου νὰ δώσωμεν ἐξηγήσιν τῶν φαινομένων τῆς ὕλης καὶ τοῦ φωτός, θὰ χρησιμοποιοῦμεν, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, δύο διαφορετικὰ παραστατικά ὑπόδειγματα. Ἐπάνω εἰς τὰς βασικὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἐστηρίχθησαν αἱ νέαι Μηχανικαί, ἡ Κυματομηχανικὴ τῶν de Broglie καὶ Schrödinger καὶ ἡ Κβαντομηχανικὴ τοῦ Heisenberg.

Ἄλλ' ἐκεῖνο ποῦ ἔχει ἰδιαιτέραν ὄντως σημασίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι κάτι ἄλλο βαθύτερον καὶ οὐσιαστικώτερον. Ὅτι δηλαδὴ τὰ παραστατικά αὐτὰ ὑπόδειγματα εἶναι ἀπλῶς βοηθητικά τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως μέσα, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὸν κόσμον, χωρὶς ταῦτα νὰ ἠμποροῦν νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς ὕλης. Ὁ καθηγητὴς Westphal εἶναι πολὺ σαφὴς καὶ κατηγορηματικὸς: «Δὲν δυνάμεθα σήμερον, γράφει, νὰ ἐννοήσωμεν πλήρως τὸν κόσμον-ὅπως ἐπιστεῦετο ἄλλοτε-στηριζόμενοι εἰς καθαρῶς μηχανικὰς εἰκόνας καὶ παραστάσεις. Τὰ ἠλεκτρικὰ καὶ τὰ ὀπτικά φαινόμενα δὲν εἶναι μηχανικῆς χροιάς. Ἄλλ' ἔγκειται εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν πρακτικὴν ἔρευναν καὶ γνῶσιν τῶν φαινομένων, προτοῦ ἐπιχειρήσῃ μίαν ἐσωτερικὴν θεώρησιν τῶν πραγμάτων. Χρειαζέται ἓνα παραστατικόν, μηχανικόν ὑπόδειγμα τῶν μὴ μηχανικῶν συμβαινόντων. Τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο κατὰ βάσιν δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν φαινόμενα.

Τοῦτο-ἐν ἀντιθέσει πρὸς πεπαλαιωμένας ἐκτιμήσεις τοιοῦτων παραστάσεων-δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν ἀπὸ ἀπόψεως ἐξηγήσεως τῶν φαινομένων, διότι δὲν μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τῆς «ἀληθοῦς οὐσίας» αὐτῶν. Τὸ ὑπόδειγμα αὐτὸ εἶναι μόνον ἓνα ἀπαραίτητον νοητικόν βοηθητικόν μέσον καὶ ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν τοῦ μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ὅτι περιγράφονται αἱ σχέσεις μὲ τὰς αὐτὰς ἐξισώσεις διὰ νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸ μὴ μηχανικόν φαινόμενον καὶ καταστή δυνατὸν αἱ ἐπιδράσεις αὐτοῦ εἰς τὰ μηχανικὰ μας μέσα παραρηρήσεως-τὰ ὄργανα μετρήσεως, προσέτι δὲ εἰς τὰς ἀνθρωπίνους αἰσθήσεις-νὰ περιγραφοῦν ὀρθῶς καὶ νὰ δύναται νὰ προβλεφθοῦν ὀρθῶς. Μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν ἓνα παραστατικόν ὑπόδειγμα εἶναι «ὀρθόν» ἢ «ἐσφαλμένον»⁽⁵⁾.

Ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ Κυματομηχανικῆ καὶ ἢ Κβαντομηχανικῆ καὶ ἢ ἀρχῆ τῆς συμπληρωματικότητος τοῦ Bohr ἐκ τρίτου, συνδέονται μεταξύ των στενῶς καὶ ἀποτελοῦν ἓνα ἁρμονικόν σύνολον, τὸ ὁποῖον διὰ ἀρκῶς ἐπεκτείνεται εἰς πλείστους κλάδους τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τίθενται ἐπὶ τάπητος καὶ νέα ἐκάστοτε γεγονότα καὶ προβλήματα τὰ ὁποῖα, ὅπως γράφει ὁ καθηγητὴς Κ. Ζέγγελης, φέρουν «τὴν ἐπιστημὴν εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἀδιέξοδον». Διὰ τὴν ἀρὰ γὰρ; Διότι, προσέτι, «νέοι κόσμοι ἀνακαλύπτονται εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἐπιστημονικὰ ὄργανα χάνουν τὴν ἀκρίθειάν των, ἡ θετικὴ ἔρευνα τὴν πίστιν τῆς καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος τὰ στηρίγματα του. Ἄξιωματα ἐδράϊα ἐμφανίζονται ὡς δόγματα. Ἀλήθειαι τέως ἀναμφισβήτητοι ὡς πιθανότητες. Διὰ φαινόμενα, τῶν ὁποίων τὴν ὀρθὴν καὶ ἀντικειμενικὴν ἐξηγήσιν οὐδεὶς ἠμφισβήτη, χρησιμοποιοῦνται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων διπλαῖ θεωρίαι. Αὐτὸς ὁ χῶρος εἰς τὸν ὁποῖον ἐτοποιεθοῦμεν τὰ ὑλικά σώματα καὶ τὰς δυνάμεις, ἀρνεῖται πολλάκις νὰ τὰ περιλάβῃ»⁽⁶⁾.

(5) W. Westphal: Physik, 1941, p. 575.

(6) Κ. Ζέγγελης: Τὰ ἀστάθμητα στοιχεῖα

ΠΡΟΣ ΝΕΟΝ ΚΟΣΜΟΕΙΔΩΛΟΝ

Δι' ὧσαν ὁμως ἐξετέθησαν δὲν συνεπληρωθή η̄ εἰκὼν τοῦ κόσμου, ὅπως τὴν ζωγραφίζει ἡ νεωτέρα Φυσική.

Ὅντως, πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποῦ προκύπτουν ἀπὸ τὰς ἀνατροπὰς τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ ζεύγους Joliot-Curie, Bothe, Becker, Chadwick, Compton, Millikan, Lawrence, Fleming καὶ ἄλλων, σχετικῶς μὲ τὴν ραδιενέργειαν, τὴν μεταστοιχειώσιν τῶν στοιχείων, τὴν ὁποῖαν ἠρνοῦντο ἐπιμόνως οἱ ὕλισται τοῦ περασμένου αἰῶνος, τὴν κοσμικὴν ἀκτινοβολίαν καὶ τὰς ἄλλας ἐρεύνας περὶ τῆς συστάσεως τῆς κοσμικῆς ὕλης καὶ τῶν ἐξελίξεων ποῦ γίνονται μέσα εἰς τὸ σύμπαν. Πρέπει ἀκόμη νὰ προστεθῆ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἀξιώματα τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνεργείας ἐτροποποιήθησαν ριζικῶς καὶ δὲν ἰσχύουν ὅπως τὰ ἐδέχοντο μέχρι τοῦδε. Ἐξ ἄλλου, ἡ ὑπὸ τοῦ Heisenberg εἰσαχθεῖσα ἀρχὴ τοῦ «ἀπροσδιορίστου» κατὰ τὴν μελέτην τῶν φαινομένων τοῦ μικροκόσμου τῶν ὕλικῶν ἀτόμων, κατέδειξε τὴν γενικὴν πλέον ἀνεγνωρισμένην ἀλήθειαν, ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν τώρα νὰ ὀμιλοῦμεν περὶ καθολικῆς καὶ ἀπαραθάτου ἰσχύος τῶν φυσικῶν νόμων. Οἱ νόμοι ἔχασαν πλέον τὴν ἔννοιαν ποῦ εἶχαν ἢ ποῦ τοὺς ἀπέδιδαν ἄλλοτε. Εἶναι στατιστικὰ δεδομένα καὶ μέσοι ὄροι ποῦ ἐξάγονται ἀπὸ πολυαριθμοὺς παρατηρήσεις ἢ μετρήσεις (7). Εἶναι πολλὰκις σχέσεις συμβόλων τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζομεν ἕαν καὶ κατὰ πόσον ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἀληθῆ πραγματικότητα. Ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, ἡ ὁποῖα ἐφαίνετο μέχρι τοῦδε νὰ διέπη ὅλα τὰ φαινόμενα τοῦ φυσικοῦ κόσμου, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαπιστωθῆ ὅτι ἰσχύει ἀπολύτως καὶ εἰς τὰ ἀτομικὰ φαινόμενα. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Heisenberg ὁ νόμος οὗτος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῆ ἐπὶ τοῦ

πεδίου τῆς Κθαντομηχανικῆς, καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ἰσχυεν, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδειχθῆ a priori ἡ ἰσχύς αὐτοῦ.

Ἡ κλασικὴ λοιπὸν Μηχανικὴ ἀρνεῖται πλέον νὰ περιγράψῃ μὲ ἀκρίθειαν τὰ φαινόμενα ποῦ ἐκτυλίσσονται εἰς τοὺς εὐρυχωρούς κόλπους τοῦ μικροσκοπικοῦ ὕλικου ἀτόμου. Δηλοῖ ἀκόμη ἀδυναμίαν προκειμένου νὰ ζωγραφίσῃ τὴν εἰκὼνα τοῦ σύμπαντος καὶ νὰ παραστήσῃ ἐπακριθῶς τὰς ἀνελλίξεις ποῦ συμβαίνουν εἰς τοὺς κόσμους τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ Εὐκλείδειος Γεωμετρία τίθεται κατὰ μέρος καὶ αἰεὶ περὶ καμπυλότητος τοῦ χώρου ἀρχαὶ τοῦ Riemann διατυπώνονται συγκεκριμένως ὑπὸ τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος καὶ ἐπαληθεύονται πειραματικῶς ὑπὸ τῶν Eddington καὶ Crommelin. Ἐξ ἄλλου τὰ μαθηματικὰ πρότυπα τοῦ διαστελλομένου σύμπαντος ποῦ ἐπρότειναν οἱ Lemaitre, de Sitter, Einstein, Milne καὶ ἄλλοι, παρουσιάζουν τὸ ὑπερσύστημα τῶν γαλαξιδῶν ὡς ἀντίστροφον ὄψιν τοῦ μικροσκοπικοῦ ὕλικου ἀτόμου. Τὸ σύστημα τοῦτο περιγράφεται ὑπὸ τῶν Ἰδίων κατὰ βάσιν ἐξισώσεων καὶ διέπεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν, ὡς καὶ ὁ ἀτομικὸς κόσμος, νόμων.

Κατ' αὐτὸν ὁμως τὸν τρόπον εἰσαγονται καινὰ δαιμόνια εἰς πολλὰ πεδία τοῦ ἐπιστητοῦ. Ὁμίλησαν πολλοὶ καὶ ἐτόνισαν ὅτι ἡ σημερινὴ Φυσικὴ διέρχεται ἀξιοσημείωτων κρίσιν καὶ δραματικὴν ἀναταραχὴν. Καὶ ὄντως διέρχεται κρίσιν, ἀλλὰ κρίσιν δημιουργικὴν, ἥτις θ' ἀποθῆ τὰ μέγιστα ὠφέλιμος εἰς τὴν καθ' ὄλου ἐπιστήμην. Διότι διὰ τοῦ τρόπου τοῦτου θεμελιούται τὸ νέον κοσμοεἶδωλον, τὸ ὁποῖον οἰκοδομεῖται ὄχι μόνον ἐπὶ νέων σχεδίων, ἀλλὰ καὶ μὲ νέα ὕλικά. Τὰ νέα σχέδια τὰ προσφέρουν αἱ νέαι Μηχανικαί, τὰ νέα ἀξιώματα, αἱ νέαι ἀρχαί. Τὰ δίδουν ἀκόμη αἱ πρόσφατοι κοσμογονικαὶ θεωρίαι καὶ τὰ τελευταῖαις προταθέντα νέα ὑποδείγματα ὅπο τῶν μαθηματικῶν, τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ἀστρονόμων. Καὶ τὸ νέον ὕλικὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς νέους οἰκοδομικοὺς λίθους ποῦ προσφέρουν ἀφθόνουσ οἱ μεγάλοι σύγχρονοι πειραματικοὶ ἐρευνηταί. Τοιοῦτοι δὲ λίθοι δὲν εἶναι πλέον

τῆς δημιουργίας, Ἀθήναι: 1936, σ. 74-75.

(7) Βλ. «Ἡ ἔννοια τῶν φυσικῶν νόμων», εἰς Διακλήρουν Χρῖστ. Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, Ἀθήναι: 1946, σ. 88-92 καὶ Ρ. Δαμιανόυ: «Ἡ στατιστικὴ ὁψὲ τῶν νόμων τῆς Φυσικῆς», Ἀκτίνες τ. 1947, σελ. 440.

τὰ ἀδιαίτερα καὶ ἀφθάρτα ἄτομα καὶ μόρια. Εἶναι τὰ ἠλεκτρόνια, τὰ ποζιτρόνια, τὰ μεσοτρόνια, τὰ πρωτόνια καὶ δευτερόνια ἀφ' ἑνός, τὰ κβάντα καὶ τὰ φωτόνια καὶ τὰ κύματα ἀφ' ἑτέρου. Τὰ ὕλικά αὐτὰ εἶναι περίεργα, εἶναι ἀσταθῆ ἴσως, εἶναι συμβολικά. Τὸ γνωρίζουν αὐτὸ οἱ ἐργάται τῆς ἐπιστήμης, διότι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν οἱ σύγχρονοι ἐρευνηταὶ ἔχουν ἐπίγνωσιν τῆς ἀγνοίας τῶν καὶ ἐπομένως ἔχουν ἀκριβεστέραν γνῶσιν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ἀπ' ὅ,τι εἶχαν οἱ προκάτοχοί των. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι πάντοτε ἐπιφυλακτικοὶ καὶ μετρίοφρονες, ἀλλὰ καὶ τολμηροὶ καὶ σταθεροὶ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἰδεῶν τῶν, πρόθυμοι νὰ δεχθῶν ὅ,τι νέον παρουσιασθῆ κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν φυσικῶν φαινομένων.

«Ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη», γράφει ὁ Maurice de Broglie, «μέχρι τῶρα ἀρχίζει νὰ διαφωτίσῃ μερικὰς ὀψεις τοῦ ὕλικου κόσμου καὶ αἱ ἀνακαλύψεις τῆς αὐταὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἤρκεσαν ἤδη νὰ κάμουν τὸ πνεῦμα τῶν ἐπιστημόνων εὐρύτερον καὶ συγχρόνως συνετώτερον. Διότι ἀντιλαμβάνονται οὗτοι σαφῶς τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ἔννοιῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίσθησαν μέχρι τοῦδε τὰ συστήματα τὰ κατασκευασθέντα ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλοφυίας. Οἱ φυσικοὶ, καθὼς καὶ οἱ ἀστρονόμοι καὶ οἱ χημικοὶ, ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι γίνεταί ἐκ νέου οἰκοδομὴ τῶν πάντων καὶ ἴσως μὲ παράδοξα ὕλικά». Ἡ νέα οἰκοδομὴ, τὸ νέον κοσμοεἶδωλον τῆς Φυσικῆς, ἐπιστεύετο κατ' ἀρχὰς ὅτι θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἄρῃ τὰς ἀντιφάσεις ποῦ παρουσίαζε τὸ κλασικόν καὶ νὰ καταστήσῃ εὐκολὸν τὴν μεταφορὰν γεγονότων ἐκ τοῦ φυσικοῦ κόσμου εἰς αὐτὸ καὶ ἀντιστρόφως. Ἡ πείρα ὅμως ἔδειξεν, ὅτι ὄχι μόνον αὐτὸ δὲν συνέβη, ἀλλὰ κατέστη ἀδύνατος ἡ ἐφαρμογὴ αὐστηρᾶς αἰτιότητος εἰς τὸ πλάσιον αὐτοῦ. Ἐγένετο ὅμως καὶ κάτι ἄλλο διὰ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γραφοῦν μερικά.

ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΚΑΙ Η ΒΙΟΛΟΓΙΑ

Μέσα εἰς τὸ κλασικόν κοσμοεἶδωλον ἐθεωροῦντο τοποθετημένα μόνον τὰ γεγονότα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπιστεύετο ὅτι εἶ-

ναι ἀντικειμενικὰ καταστάσεις ὕλικῶν μόνον πραγμάτων. Τὰ πνευματικὰ φαινόμενα ἐνομίζοντο ὡς ἀπλοὶ ἀντικατοπτρισμοὶ τῆς ὕλικῆς πραγματικότητος, ἢ ὅποια ὑπακούει εἰς τὴν αὐστηρὰν αἰτιότητα. Τὸ ἀντίθετον ὅμως συνέβη εἰς τὸ νέον κοσμοεἶδωλον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶδαν ὅτι ὅσον προσεπάθουν νὰ ἐφαρμόσουν αὐστηρὰν αἰτιότητα, τόσοσιν περισσότερο ἀπεμακρύνοντο τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

Αἱ ἔρευναι αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο, προκειμένου νὰ ἐρμηνευθῆ τὸ πρόβλημα τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ παλαιοῦ κοσμοεἶδωλου καὶ εἰς τὴν ταχεῖαν διαμόρφωσιν τοῦ νέου. Τόσῳ μᾶλλον, ὅσον ἡ ἔρευνα τοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς συνδέεται ἀμέσως μὲ τὴν γενικωτέραν ἐκείνην θεώρησιν τοῦ σύμπαντος τὴν ὁποῖαν δίδει ἡ κοσμοθεωρία. Ἡ ἔρευνα λοιπὸν τῶν βιολογικῶν φαινομένων μὲ τὴν βοήθειαν τῶν λεπτοτάτων μεθόδων τῆς ἀτομικῆς Φυσικῆς καὶ ἰδίᾳ αἰ σχετικὰ μελέται τῶν Bohr καὶ Jordan καὶ εἰδικώτερα τῶν Timoféeff-Ressovsky, Delbrück καὶ Zimmer ἤνοιξαν νέους ὀρίζοντας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἡ γνῶσις τοῦ γεγονότος ὅτι ὠρισμένα βιολογικὰ φαινόμενα συνδέονται στενῶς μὲ λεπτοτάτας λειτουργίας φαινομένων τῆς ἀτομικῆς Φυσικῆς, ἔδωσαν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν Βιολογίαν. «Ἡ ταύτη ἔρευνα, παρατηρεῖ (μν. ἔργ. σελ. 615) ὁ Westphal, ἀπέδειξεν ὅτι οἱ ὄργανισμοὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθοῦν ὡς ἓνα εἶδος μηχανῶν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς κλασικῆς Φυσικῆς, διότι τότε ἔπρεπε νὰ προϋποτεθῆ ἡ κυριαρχία μιᾶς ἀπεριόριστου αἰτιοκρατίας, πράγμα, ποῦ ὅπως εἶδαμεν, δὲν ἰσχύει εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ἀτομικῆς Φυσικῆς...».

Ἡ μικροφυσικὴ ἔρευνα τῶν βιολογικῶν φαινομένων, ἔδειξεν ἀκόμη, ὅτι ἡ ζωὴ ἤμπορεῖ ἐν μέρει νὰ περιγραφῆ ὄχι φυσικὰ νὰ ἐρμηνευθῆ μὲ ὄρους ὡς οἱ ἀκόλουθοι: Αὐξήσις, ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης, πολλαπλασιασμός, προσαρμογὴ, τάσις πρὸς ἑρμηνείαν, γεννηταὶ (Genes), δι' ἔννοιῶν δηλαδὴ αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀγνωστοὶ εἰς τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Χημείαν. Ἐπομένως, εἰς τὸ νέον, τὸ μὴ μηχανικόν κοσμοεἶδωλον, ὁ-

πάρχει ἰδιαίτερος χῶρος, ἀρκετὰ εὐρύς, διὰ νὰ περιλάβῃ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ διὰ τὴν συνειδήσιν καὶ τὸ πνεῦμα. Τὰ πνευματικὰ φαινόμενα τῶρα πλέον θεωροῦνται ὡς ἀντανακλάσεις μιᾶς ἄλλης περιοχῆς τῆς πραγματικότητος. Ἐπὶ πλέον τὸ νέον κοσμοεἶδωλον δὲν ἀποφαίνεται τελεσιδίκως περὶ πολλῶν πραγμάτων. Διαπιστώνει μόνον γεγονότα. Δὲν ἔμποροῦμεν π.χ. μέσα εἰς αὐτὸ νὰ προτείνωμεν διὰ τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς λύσεις τόσον ἀπλᾶς, ὅσον ἡ ἀκόλουθος: ἡ Βιολογία σχετίζεται πρὸς τὴν Χημείαν, ὅπως ἡ Χημεία πρὸς τὴν Φυσικὴν. «Τοῦτο γίνεται περισσότερο καταφανές», προσθέτει ὁ Heisenberg, «ὅταν θίξωμεν νέας περιοχὰς τῆς πραγματικότητος, ὅπως εἶναι ἡ τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν πνευματικῶν φαινομένων» (8). Ἡ θεώρησις λοιπὸν τῶν βιολογικῶν φαινομένων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς θεωρίας τῶν Quanta παρουσιάζει νέας ἀπόψεις εἰς τὸ ὅλον ζήτημα τῆς ἐρμηνείας τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς. Καὶ ἐπὶ πλέον ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι λογικῶς δυνατόν, νοητὸν, νὰ σταθοῦν καὶ νὰ συνυπάρξουν ἀμφοτέρα αἱ ἀντιλήψεις αὐτὰι καὶ νὰ ἐρμηνευθοῦν καλύτερον τὰ προβλήματα τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ σύγχρονοι διάσημοι φυσικοὶ, ὅπως οἱ Planck, de Broglie, Eddington, Jeans, Einstein, Compton, Millikan, Bohr, Heisenberg καὶ Mie ἠναγκάσθησαν, διὰ νὰ συμβιβάσουν τὰ πράγματα, νὰ τροποποιήσουν βασικὰς ἀρχὰς τῆς Φυσικῆς. Καὶ ἀκόμη δὲν ἐκπλήττει κανένα σήμερον τὸ γεγονός ὅτι εἰς καθαρῶς φυσικὰ συγγράμματα θίγονται βασικὰ βιολογικὰ ἢ γενικώτερα προβλήματα, ποῦ ἔχουν καὶ κοσμοθεωριακὰς ἐπεκτάσεις καὶ συνεπειάς. Ἐπὶ πλέον δὲ εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους συζητοῦνται ἀπόψεις αἱ ὅποια ἀναφέρονται εἰς προβλήματα, ὡς τὸ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, τοῦ φυσικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ, ποῦ

ἄλλοτε ἐθεωροῦντο ὅτι κείνται ἔξω ἀπὸ τὸ πεδίον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Εἶναι δὲ γεγονός ἀναμφισβήτητον, ὅτι μολονότι ἀκόμη ἡ ὀλιστική καὶ ἡ μηχανιστική θεώρησις τοῦ κόσμου κατέχει εἰς τὴν μᾶζαν τῶν ἐπιστημῶν σημαντικὴν θέσιν, ἡ πλειονότης ὁμῶς τῶν πρωτοπόρων τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, ἂν καὶ ἀνήκουν εἰς ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς γενικῆς ἢ μὴ ἰσχύος τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος, ἐν τούτοις διαπνέονται ἀπὸ ὑγιεῖς μεταφυσικὰς κοσμοθεωριακὰς ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις. Τοῦτο φαίνεται σαφῶς, ὀσημέραι καὶ περισσότερο, ἐκ τῶν δημοσιευομένων βιβλίων ἢ τῶν διαλέξεων τὰς ὁποίας κάμνουν διὰ νὰ κατατοπίσουν τοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐρυτέρους κύκλους ἐπὶ τῶν συγχρόνων κατευθύνσεων τῆς φυσικῆς ἐρεύνης. Ἄλλως τε καὶ μόνον τὸ γεγονός ὅτι συζητοῦν μετὰ τὴν ὀφειλομένην σοβαρότητα-ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν συμφωνοῦν ἢ διαφωνοῦν-ἓνα ζήτημα, ὡς τὸ τῆς αἰτιοκρατίας, ἀποδεικνύει ὅτι θέτουν εἰς τὸν ἑαυτῶν των καὶ τὴν ἐπιστήμην των γενικώτερα καὶ βασικώτερα προβλήματα καὶ προσπαθοῦν δι' ὅλων τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν ἰκανοτήτων καὶ μέσων ποῦ διαθέτει ὁ ἄνθρωπος, νὰ δώσουν εἰς αὐτὰ τὴν πρέπουσαν ἀπάντησιν.

ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν ποῖαι θὰ εἶναι αἱ μελλοντικὰ ἐξελίξεις τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Οὔτε νὰ κάμωμεν παρακινδυνευμένας προβλέψεις ὡς πρὸς ἀπωτέραν ἀνάπτυξιν καὶ διαμόρφωσιν αὐτῶν. Τὸ βέβαιον ὁμῶς εἶναι, ὅτι βαίνομεν πρὸς ἓνα νέον συγκεκριμένον καὶ σαφῶς διαμορφωμένον φυσικὸν κοσμοεἶδωλον, μέσα εἰς τὸν ὅποιον λαμβάνουν τὴν ἰδιαιτέραν θέσιν των αἱ μεταφυσικαὶ ἀληθῆαι καὶ πραγματικότητες. Τὰ πειραματικὰ δεδομένα καὶ αἱ θεωρητικαὶ ἐπεξεργασίαι αὐτῶν καθιστοῦν ἀναγκαίαν τὴν ἐπιστροφὴν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὰς λησμονηθείσας αἰωνίους ἀληθείας. Εἶναι πόθος τῆς ψυχῆς καὶ ἀπαίτησις τῆς πραγματικότητος ἢ ἐπιστροφῆ αὐτῆ. Φαίνεται ὅτι οἱ ἐρευνηταί, περιπλανηθέντες ἐπὶ ἀρ-

(8) W. Heisenberg: Wandlungen in den Grundlagen der Naturwissenschaft, Leipzig 1942, σ. 95.

κετὰς δεκαετίας ἢ καὶ αἰῶνας εἰς τόπους ξηρῶς καὶ ἀνύδρους, ἀπογυμνωμένους ἀπὸ κάθε τι τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ εὐγενές, ποθοῦν τὴν ἐπανασύνδεσιν των μὲ τὰς πλουσίας πηγὰς τῆς ὀλοκληρωμένης καὶ ἐνιαίας πραγματικότητος.

Ὁ μέγας Heisenberg, ἐργασθεὶς πολλὰ πλῶς διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς εἰκόνος τοῦ κόσμου τῆς συγχρόνου Φυσικῆς, ἐκφράζει πολὺ παραστατικὰ τὸν πόθον αὐτὸν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Τὸ ἐνιαῖον κοσμοεἶδωλον τῆς ἐποχῆς τοῦ Κοπερνίκου καὶ τοῦ Νεύτωνος, ἔλεγε πρὸ τινος, ἦτο ἡ εἰκὼν τοῦ κόσμου, ὅπως τὴν παρουσιάζεν ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις τὴν ὁποῖαν συναντῶμεν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ ὁ φυσιοδίφης εἶχεν ὡς πρόγραμμα ἐργασίας νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ νὰ μᾶς κάμῃ κατανοητὴν τὴν ἀρμονίαν αὐτοῦ... Καὶ ἀφοῦ κάμνει μίαν ἀναδρομὴν εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ σύγχρονον διαδρομὴν, τελικῶς συμπεραίνει: «Σήμερον δὲν εἴμεθα πλέον εἰς τὴν θέσιν τοῦ Kepler, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς βουλήσεως τοῦ Δημιουργοῦ ἔβλεπεν ἐν τῷ συνόλῳ τὴν συνάφειαν τοῦ κόσμου καὶ ὁ ὁποῖος, μὲ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρμονίας τῶν σφαιρῶν, ἐπίστευεν ἀκραδάντως ὅτι εὐρίσκεται πρὸ τῆς κατανοήσεως τοῦ σχεδίου τῆς δημιουργίας. Ἀλλὰ ἡ προαίσθησις μιᾶς τοιαύτης συναφείας, μέσα εἰς τὴν ὁποῖαν προσπαθοῦμεν νὰ διεισδύσωμεν συνεχῶς διὰ τῆς σκέψεώς μας, ἀπομένει δι' ἡμᾶς ἡ ὠθοῦσα δύναμις τῆς ἐρεύνης»⁽⁹⁾.

Εὐρισκόμεθα λοιπὸν ἐνώπιον ἐνὸς νέου φυσικοῦ κοσμοεἰδώλου τὸ ὁποῖον διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ προηγουμένου. Τὸ νέον κοσμοεἶδωλον δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον περισσότεραν ἐλευθερίαν κινήσεως, διότι, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Jeans, «περιλαμβάνει περισσότερον ἠδῶν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν συνείδησιν, παρ' ὅτι ἔκαμνεν ἡ παλαιὰ μηχανιστικὴ εἰκὼν». «Ἡ σύγχρονος Φυσικὴ», παρατηρεῖ ὁ ἴδιος εἰς τελευταῖον ἔργον

του, «μᾶς παρουσιάζει ἕνα σύμπαν ποῦ ἔχει τοιαύτην ὄψιν, ἡ ὁποία εἶναι νοητὴ ὡς συνεχῆς κατοικία διὰ τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον—καὶ ὄχι ὡς ἀπλοῦν καταφύγιον διὰ τὸ κτήνος—ἕνα σπίτι εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι δυνατόν, τουλάχιστον εἰς ἡμᾶς, νὰ σχεδιάζωμεν καὶ νὰ δημιουργοῦμεν γεγονότα σύμφωνα μὲ τὰς ἐφέσεις μας καὶ νὰ ζῶμεν ζῶν προσπαθειῶν καὶ κατορθωμάτων»⁽¹⁰⁾.

Ἐλέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι εἰς τὸ κλασικὸν κοσμοεἶδωλον ἐπεχείρησαν νὰ παρεμβάλουν τὰς ἀτομικὰς φιλοσοφικὰς ἰδέας καὶ νὰ τὰς παρουσιάσουν ὡς τὸ καταστάλαγμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης τῆς ἐποχῆς των. Καὶ κατώρθωσαν πράγματι νὰ δώσουν, εἰς μέγαν βαθμὸν, τὸν γενικὸν τόνον εἰς τὸ ὄλον ζήτημα, ὥστε νὰ ἐμφανισθῇ ἡ εἰκὼν τοῦ κόσμου ἀπογυμνωμένη ἀπὸ κάθε πνευματικὸν στοιχεῖον. Οἱ καιροὶ ἐκεῖνοι δὲν ἐπανερχόταν πλέον. Ἡ θετικὴ ἐρευνα τῆς φύσεως, ἐνισχυθεῖσα ἔκτοτε πολλὰ πλῶς καὶ διδαχθεῖσα ποικιλοτρόπως, ἐμαθε πλέον νὰ προφυλάσῃ αὐτὴ ἑαυτὴν ἀπὸ τοιοῦτων παρεκτροπῶν καὶ ὑπερβασιῶν. Τὸ κοσμοεἶδωλον τῆς συγχρόνου Φυσικῆς στηρίζεται καὶ οἰκοδομεῖται ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων ποῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν ὄλην πραγματικότητα-πνευματικὴν καὶ ὕλικήν—καὶ κτίζεται ἀπὸ οἰκοδόμους οἱ ὁποῖοι, ὅπως λέγει ὁ Planck, ξεύρουν ὅτι ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ θετικαὶ ἐπιστήμαι δὲν εἶναι ξένα πρὸς ἀλλήλας, οὔτε ἀνταγωνίστρια καὶ ὅτι ἡ Φυσικὴ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς νὰ ἔχη ὠρισμένην δόσιν Μεταφυσικῆς. Καὶ εἶναι εὐχάριστον τὸ γεγονὸς αὐτὸ γενικώτερον, διότι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐπέρχεται ἡ ἀναγκαία ἐκείνη συνδιαλλαγὴ καὶ σύνθεσις καὶ ὀλοκλήρωσις εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ ὁποία τὸν ὀδηγεῖ εἰς ἀνωτέρας σφαιράς καὶ εἰς μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας. Τὸ συμπέρασμα δὲ καὶ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης τὸ δίδει ἡ ἀκόλουθος δήλωσις, γινομένη διὰ τοῦ ἴδιου σοφοῦ, τοῦ καὶ «θεμελιωτοῦ τῆς νεωτέρας Φυσικῆς»:

«Υπάρχουν πραγματικότητες ποῦ εἶναι

(9) W. Heisenberg: Μν. ἔργ. Εἰς κφάλαιον: Ἡ ἐνότης τοῦ φυσικοεπιστημονικοῦ κοσμοεἰδώλου-σελ. 95. Βλέπε καὶ «Ἀκτίνες» 1943, σ. 272.

(10) J. Jeans: Physics and Philosophy, London 1946, p. 216.

ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις μας καὶ ὑπάρχουν προβλήματα καὶ ἐπίμαχα ζητήματα, διὰ τὰ ὅποια αἱ πραγματικότητες αὐταὶ ἔχουν δι' ἡμᾶς ἀξίαν πολὺ μεγαλύτεραν ἀπὸ ὅσην ἔχει ὁ πλοῦσιος θησαυ-

ρὸς ὀλοκλήρου τοῦ αἰσθητοῦ εἰς ἡμᾶς κόσμου».

Δ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Υφηγητὴς τῆς Φυσικομαθηματικῆς
Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
καὶ τοῦ Πολυτεχνείου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐκ τῆς πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ καίμηνῃ ἀναφερομένων ἔργων, παραπέμπομεν καὶ εἰς τὰ ἐκόλουθα:

Ἑλληνικῆ:

Γ. Ἀθανασιάδου: Ἐπιτομὸς Φυσικῆ, ἔκθ. Ε' Ἀθῆναι 1946.

Γ. Γρατσιάτου: Ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος ἐν τῇ νεωτέρῃ Φυσικῇ, Ἀθῆναι 1934.

Ν. Θεοδώρου: Ἐπιτομὴ τῆς νεωτέρας Φυσικῆς, Ἀθῆναι 1936.

Κ. Ζήγγελι: Νεωτέρα Φυσικῆ, αἰτιοκρατία καὶ θούλησις, Τεσσαρακονταετηρίς Θ. Βορέα, Ἀθῆναι 1940.

Θ. Κουγιουμτζέλι: Πυρηνικὴ Φυσικῆ, Ἀθῆναι 1947.

Δ. Κωτσάκη: Ἡ ἔννοια τοῦ φυσικοῦ νόμου, Ἀκτίνες 1945 σ. 70.

Δ. Κωτσάκη: Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξίωσις, ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Eddington Ἀκτίνες 1945 σ. 36.

Δ. Κωτσάκη: Sir James Jeans, Ἀκτίνες 1947 σ. 55 ἔξ.

Ι. Οἰκονομίδου: Τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς, Ἀκτίνες 1944 σ. 15 ἔξ.

Ι. Οἰκονομίδου: Sir John A. Fleming, Ἀκτίνες 1946 σ. 374.

Κ. Παλατολόγου: Εἰσαγωγή εἰς τὴν φυσικὴν τοῦ ἀτόμου, Ἀθῆναι 1933.

Κ. Παλατολόγου: Ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος ἐν τῇ σύγχρονῃ Φυσικῇ, Τεχνικὰ Χρονικὰ, 1936.

Α. Τσιριμώκου: Ἡ φιλοσοφικὴ σημασία τῆς νεώτερης θεωρητικῆς Φυσικῆς, Ἀρχαῖον φιλοσοφίας καὶ θεωρίας τῆς ἐπιστημῶν, Ἀθῆν. 1935.

Δ. Φιλαρέτου: Αἱ σύγχρονοι ἀντιλήψεις εἰς τὴν Φυσικὴν, Ἀκτίνες 1940 σ. 260.

Ε. Taschdjian: Ἡ σύγχρονος Φυσικὴ καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐπὶ τῆς βιολογικῆς θεωρίας (ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ), Ἀκτίνες 1940 σ. 9 ἔξ.

Ξένη:

Α. Boutaric: Les conceptions actuelles de la physique, Paris 1935.

Λ. de Broglie: Matière et lumière, Paris 1937.

Λ. de Broglie: La physique nouvelle et les quanta, Paris 1938.

Λ. de Broglie: Continu et discontinu en physique moderne, Paris 1946.

Β. Zavinck: Ergebnisse und Probleme der Naturwissenschaften, Leipzig 1941.

Β. Zavinck: Die Naturwissenschaft auf dem Wege zur Religion, Frankfurt 1937.

Α. Η. Compton: The Human Meaning of Science, Chapel Hill, 1940.

W. Dampier: A Shorty History of Science, Cambridge 1946.

Α. S. Eddington: New Pathways of Science, Cambridge 1934.

Α. Einstein-L. Infeld: The Evolution of Physics, Cambridge 1938.

Ι. Jeans: The Universe Around Us, Cambridge 1930.

Ι. Jeans: The New Background of Science, Cambridge 1935.

Ρ. Jordan: Die Physik des 20. Jahrhunderts, Braunschweig 1936.

Ρ. Jordan: Die Physik und das Geheimnis des organischen Lebens, Braunschweig 1941.

Μ. Hartmann: Philosophie der Naturwissenschaften, Berlin 1937.

Μ. Hartmann: Naturwissenschaft und Religion Jena 1940.

Γ. Mie: Die Denkweise der Physik, Stuttgart 1937.

Ρ. Α. Millikan: Evolution in Science and Religion, New Haven 1940.

Μ. Planck: Wege zur physikalischen Erkenntnis, Leipzig 1934.

Μ. Planck: Religion und Naturwissenschaft, Leipzig 1938.

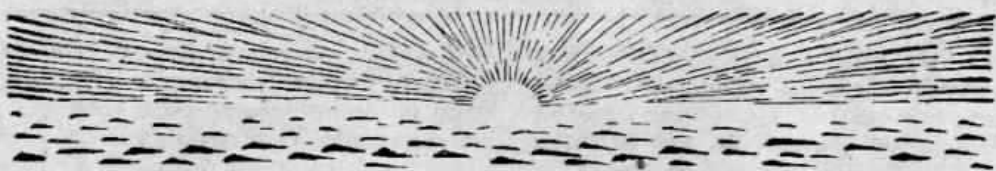
Μ. Planck: Sinn und Grenze der exakten Wissenschaft, Die Naturwissenschaften, 1942, σ. 129.

Ε. Schrödinger: Über Indeterminismus in der Physik, Leipzig 1932.

Ι. Thibaud: Vie et transmutations des atomes, Paris 1937.

Η. Weyl: The Open World, New Haven 1934.

Ε. Whittaker: Space and Spirit, London 1946.

ΧΙΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑΣ

Ἐκείνο πὺν κάνει τὴ μεγαλύτερη ἐντύπωσι στοὺς νεωτέρους ἐρευνητὰς τοῦ ἰδιοῦ μας μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ἀκτινοβολία του. Ἡ τεράστια σὲ ἔκτασι, τοπικὴ καὶ χρονικὴ, ἀκτινοβολία του. Ἐπὶ χίλια χρόνια τὸ Βυζάντιο χάρις στὴν πνευματικὴ θεμελιώσει του καὶ στὴν ἀκατάβλητη δυναμικότητά του ἐσκόρπιζε πλοῦσια τὰ φῶτα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ στοὺς γύρω λαοὺς, φιλικούς καὶ ἐχθρικούς. Εἶναι ἀμέτρητες οἱ ἄμισες καὶ ἔμισες ἐπιδράσεις τῆς μεγάλῃς ἐξαπλωτικῆς καὶ ἀφομοιωτικῆς του δυνάμεως. Ἀπλώνονται ἀπὸ τὸ Δούναβι καὶ τὴν Σκανδιναβία μέχρι τὴν Ἀφρική καὶ τὴν Κίνα. Δὲν ὑπάρχει τομεὺς τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν μεσαιωνικῶν λαῶν, στὸν ὁποῖον νὰ μὴν ἔχη ἀφήσει βαθεῖα τὰ ἴχνη του ὁ πολιτισμὸς τοῦ Βυζαντινοῦ.

Φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἦταν βέβαια οἱ βυζαντινοὶ ἔμποροι, διπλωμάται καὶ στρατιῶται, καὶ οἱ ἴδιοι οἱ βάρβαροι πὺν ζηλευόντας ἐμμήθησαν τὴν Πόλι, μὰ πὺν συστηματικὰ καὶ ὄργανωμένα ἐργάσθησαν οἱ βυζαντινοὶ ἱεραπόστολοι. Οἱ ἱεραπόστολές στὸ Βυζάντιο ἦσαν τὸ κύριον ὄργανον διαδόσεως τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Εἶχαν ἀρχίσει οἱ ἱεραποστολές πολὺν προτοῦ χριστιῆ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς ἐμφανίσεως τῆς νέας θρησκείας πὺν βασικὸ στοιχεῖο τῆς ἦταν ἡ διάδοσις, ἡ ἀκτινοβολία. Κι' εἶχαν φουντώσει κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τῶν διωγμῶν. Μέσα ἀπ' τὸ καμίνι τοῦ ρωμαϊκοῦ διωγμοῦ οἱ Χριστιανοὶ πρώτο μέλημάτους εἶχαν νὰ φέρουν τὸ χαρούμενον μήνυμα «εἰς πάντα τὰ ἔθνη»⁽¹⁾. Μόλις ὅμως

ἰδρῦθηκε τὸ χριστιανικὸ κράτος τοῦ Μ. Κωνσταντινοῦ, οἱ ἱεραποστολές ὀργανώνονται καὶ συστηματοποιοῦνται κυρίως ἀπὸ τοὺς μεγάλους Πατέρας. Ἡ ἐξάπλωσις τῆς θρησκείας καὶ ἡ διάδοσις τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι δύο πράγματα ἀναπόσπαστα γιὰ τοὺς βυζαντινοὺς, γι' αὐτὸ καὶ θὰ τὰ παρακολουθήσωμε ἔτσι συνδυασμένα στὴν κάθε μιὰ περιφέρειαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

*

Ἐνα ἀπὸ τὰ πρώτα ἱεραποστολικά κέντρα τῆς αὐτοκρατορίας ἀναδεικνύεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Ἀλεξάνδρεια. Δικαιοδοσία τῆς εἶναι ὁ Νότος. Ἐργάτες τῆς στοῦ ἐξαπλωτικῆς ἔργο-ἄς μὴ φανῆ καθόλου παράξενο-εἶναι κατὰ προτίμησιν ἐξόριστοι καὶ αἰχμάλωτοι Χριστιανοί! Πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐπικράτησι τοῦ Χριστιανισμοῦ ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, ὅταν ἐξορίζεται ἐπὶ Βαλεριανοῦ (257) στὴν τοποθεσία Κεφρῶ τῆς Λιβύης, εἶναι ἱκανὸς νὰ μεταβάλῃ τὸν τόπον τῆς ἐξορίας σὲ «σπουδαιότατον ἀποστολικὸν κέντρον»⁽²⁾. Ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, «τὸ μὲν πρώτον ἐδιώχθημεν, ἐλιθοβολήθημεν, ὕστερον δέ τινες τῶν ἔθνῶν οὐκ ὀλίγοι τὰ εἰδῶλα καταλιπόντες, ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν Θεόν»⁽³⁾. Ἔτσι κατώρθωσε ὁ ἐξόριστος ἱεραπόστολος, ὥστε «καὶ πᾶς ὁ τῆς καθ' ἕκαστον θλίψεως τόπος πανηγυρικὸν ἡμῶν γέγονε χωρίον, ἀγρός, ἐρημία, ναῦς, πανδοχεῖον, δεσποτήριον». Ἄν ἡ ἱεραποστολικὴ ἐργασία

του «Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten», ὁ Κ. S. Latourette, A History of the Expansion of Christianity, ὁ Louis Duchesne, Histoire de l'Église x. 2.

(2) Χρυσόστομος Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, σελ. 119. Κ. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους Α', σελ. 244.

(3) Εὐσεβίου, Ἐκκλησ. Ἱστορία VII, 11.

(1) Διεξοδικὴ διαπραγματεύσι τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας ἔχουν κάμει ὁ Ad. Harnack στὸ βιβλίον

της 'Αλεξανδρείας άρχίζει με έξοριστους, συνεχίζεται όμως με αιχμαλώτους. Πρόκειται τώρα για τους δυο νεαρούς αδελφούς Αιδέσιο και Φρουμέντιο, που ή ιστορία τους θυμίζει τον 'Ιωσήφ. 'Από δούλοι και αιχμαλώτοι του ήγεμόνος της Αιθιοπίας γίνονται οι ιεραπόστολοι της Αιθιοπίας, καταλαμβάνουν τὰ άνώτατα αξιώματα της βάρβαρης χώρας και ο Φρουμέντιος μάλιστα γίνεται κυβερνήτης του τόπου εν όνόματι του διαδόχου. 'Από τὰ ύψηλά αυτά αξιώματα τὰ δυο αδέρφια άναδεικνύονται φάροι του χριστιανικού πολιτισμού σε όλόκληρη τή χώρα και επιτυγχάνουν θαυμάσια άποτελέσματα. 'Ετσι για μιá άκθμη φορά τὸ έλληνοχριστιανικό δαιμόνιο μεγαλοφυγεί στις άρχές του Δ' αιώνος.

Δύο αιώνας άργότερα, επί 'Ιουστινιανού, βρίσκουμε τὸ πατριαρχείο 'Αλεξανδρείας σε πλήρη ιεραποστολική άκμή. Σειρά όλόκληρη φλογερών έργατών, ο 'Ιουλιανός, ο Θεόδωρος και ο Λογγίνος, εκπορεύονται από εκεί, για νά φέρουν τὸν Χριστιανισμό στη Νουβία, καθώς και στις βάρβαρες φυλές των Βελεμύμων και των 'Αλοδαιών, στα όρια της Αιθιοπίας. Οι βάρβαροι εκείνοι πού, όπως μαρτυρεί ο ιστορικός Προκόπιος, «και άνθρωπος τῷ ήλίω θύουσιν», εκπολιτίζονται, άναδεικνύουν Χριστιανούς ήγεμόνες και οι πόλεις τους γίνονται χριστιανικά και έλληνικά κέντρα που διατηρούνται πολλούς αιώνας μετά τὸν κατακτητικό χείμαρρο των 'Αράβων (7ος αιών), όπως δείχνουν οι άφθονες έλληνικές επιγραφές που εφρέθησαν μέχρι τήν περιοχή του Χαροτούμ. 'Εως τὸν Ι' αιώνα ή 'Εκκλησία της Νουβίας μεταχειριζόταν πάντοτε τήν έλληνική γλώσσα στη λατρεία⁽⁴⁾.

'Αλλά πρέπει νάρθοῦμε στὸν 9ον αιώνα και νά μελετήσωμε τήν άκτινοβολία του Βυζαντίου στο Βορρά, για νά καταλάβωμε εκείνο που λέγει ο Diehl ότι «το έργο των ιεραποστολών υπήρξε μία από τις δόξες του Βυζαντίου»⁽⁵⁾. 'Ο Θ' αιών για

τὸ Βυζάντιο και για τήν Εύρώπη είναι ο αιών των μεγάλων ιεραποστολών. Τότε γίνεται τὸ μεγάλο ιεραποστολικό ξεκίνημα που φέρνει τὸν Χριστιανισμό και τὸν πολιτισμό στους λαούς της ανατολικής Εύρώπης. 'Επί κεφαλής του ξεκινήματος αυτού βρίσκονται οι δυο ρηξικέλευθοι πρωτεργάται, ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος. 'Εμπνευσμένοι και μορφωμένοι οι δυο αυτοί αδελφοί-ο πρώτος έ χρημάτισε πρεσβευτής στην αὐλή των χαλιφών και καθηγητής στην Πόλι, γι' αυτό και όνομαζόταν πριν Κωνσταντίνος ο Φιλόσοφος-γίνονται ίδρυται σχολής ιεραποστολικής, που θα ιδούμε τους μαθητάς της άργότερα σε διαφθόρους Βαλκανικούς λαούς. Το κύριο στάδιο της εργασίας τους είναι στους Σλαβούς της Μεγάλης Μοραβίας. Μά εκτός από εκεί εργάζονται για τήν εξάπλωση του Χριστιανισμού οι ίδιοι ή με τους μαθητάς τους και σε πολλά άλλα μέρη: στους Χαζάρους της Κριμαίας, στη Βουλγαρία, Παννονία, Βοημία, Γαλικία, στους Κροάτας της Δαλματίας. Και στην Ουγγαρία άκόμη από βυζαντινούς μοναχούς διαδόθηκε για πρώτη φορά ο Χριστιανισμός.

'Αξίζει νά σπουδάση κανείς τή σοφή μέθοδο και τὸ πλουσιώτατο περιεχόμενο των ιεραποστολικών αυτών έξορησεων. 'Ο Κύριλλος και ο Μεθόδιος δέν κάνουν ένα ξερό κήρυγμα στους βαρβάρους. «Σε όλους αυτούς τους βαρβάρους λαούς, γράφει ο διάσημος Diehl, τὸ Βυζάντιο δέν έφερε μόνο τή θρησκεία μαζί μ' αυτήν τους έφερε τήν ιδέα του κράτους, τις μορφές της διοικήσεως, ένα νέο δίκαιο που θα ριθμίση τις κοινωνικές σχέσεις, τήν εκπαίδευσι, μέχρι και τὸ κυρίλειο αλφάβητο, με τὸ όποιο θα γραφτή και θα παγιωθή ή γλώσσα τους. 'Ελληνες δάσκαλοι έρχονται νά διδάξουν στα σχολεία. 'Ελληνες ιερείς λειτουργούν στις καινούργιες εκκλησίες, φτιαγμένες στο σχέδιο των βυζαντινών και στολισμένες από βυζαντινούς καλλιτέχνες με λαμπέρα μωσαϊκά. Τά κύρια έργα της βυζαντινής φιλολογίας μεταφράζονται μετά τὸ Ευαγγέλιο στα σλαβικά και δίνουν έτσι μοντέλλα που προετοιμάζουν σε κάθε χώρα τή γέννησι μιās έθνικης φιλολογίας.

(4) Χρ. Παπαδοπούλου, ίδιο έργο σ.463.

(5) Charles Diehl, Les grands problèmes de l'histoire Byzantine, Paris 1943, σελ. 17.

Στις αλλές τους οί βάρβαροι ήγεμόνες ευχαριστούνται νά εισάγουν τά πολυτελή ένδύματα, τούς τίλους, τήν έθιμοτυπία... Έτσι όλα αυτά τά βάρβαρα φύλα έγινοντο πραγματικοί λαοί... και για όλη τήν άνατολική Εύρώπη τó Βυζάντιο ήταν άληθινά ó μεγάλος παιδαγωγός, ó μεγάλος μύστης» (σ. 17).

Τόσο πλατύ, τόσο σοφό, τόσο πολύπλευρο ήταν τó ιεραποστολικό σχέδιο. Και συγχρόνως βαθύτατα μελετημένο και ψυχολογημένο. Στό σημείο αυτό κάνει μιá πολύ πετυχημένη παρατήρησι ό Τσέχος καθηγητής Dvorák (*): «Ό Κύριλλος και ό Μεθόδιος, γράφει, ένεπνέοντο από τó ελληνικό τους πνεύμα, τó δημοκρατικό και φιλελεύθερο, πού σέβεται τήν όντότητα άτόμων και έθνών». Και τó ότι δέν επέβαλαν τήν ελληνική γλώσσα, αυτό τó όνομάζει καινοτομία έν αντιθέσει με τή δυσκαμψία και έλλειψη προσαρμογής τών Λατινών. Και προχωρεί άκόμη πιό μακρυνά στις άπότερες συνέπειες τής καινοτομίας αυτής. «Με αυτήν τήν καινοτομία έπλουτίσθη ή Χριστιανωσύνη τής Δύσεως με τήν καλύτερα έλληνοβυζαντινή παράδοσι και οί σλαβικές μεταφράσεις από τά ελληνικά έπολλαπλασιάζοντο, ήρχοντο οί Σλαβοί προσήλυτοι σέ έπαφή με τήν Άγία Γραφή, με τά ελληνικά λειτουργικά βιβλία και τó κανονικό δικαιο και έμάθαιναν νά φτιάνουν πρωτότυπα σλαβικά έργα σύμφωνα με τó ελληνικό και βυζαντινό φιλολογικό στυλ. Ό βίος του άγιου Κυρίλλου, γραμμένος στη Μοραβία τά τέλη του Θ' αιώνος, ήταν τó πρώτο σχετικό κατόρθωμα πού ανταγωνιζόταν τά καλύτερα βυζαντινά προϊόντα τής περιόδου. Έτσι μαζί με τή Βουλγαρία πού άνοιξε διάπλατα τις πόρτες της στον έλληνοβυζαντινό πολιτισμό και τή Σερβία πού καλούσε Έλληνας ιεραποστόλους επί τής βασιλείας του Βασιλείου, ένας νέος δρόμος άνοιγε στη νότια και κεντρική Εύρώπη για τήν ελεύθερη διείσδυσι

τής ελληνικής μαθήσεως στη Δυτική Εύρώπη».

*

Τó ιεραποστολικό έργο τών βυζαντινών είναι σαν τó ζυμάρι πού διαρκώς άπλώνει. Μετά τή Μοραβία έρχεται ή σειρά τής Βοημίας. Τώρα πιά εργάζονται στό φωτιστικό και εκπολιτιστικό έργο, όχι μόνο μαθηται τών δύο έμπνευσμένων αδελφών, μα και έντόπιοι καινούργιοι Χριστιανοί. «Και τόση ήταν ή ζωτικότητα τής νέας διδασκαλίας πού είχαν φέρει ό Κύριλλος και ό Μεθόδιος, γράφει ό ίδιος Τσέχος βυζαντινολόγος, ώστε άν και αυτοί ήσαν χωρισμένοι από τήν πηγή-τó Βυζάντιο και ύποκειμένοι σέ άκατάπανστες επιθέσεις από τόν φραγκικό λατινικό κλήρο, έν τούτοις ό Χριστιανισμός άνθισε στη Βοημία όλο τόν Ι' αιώνα. Η αύλή τής Πράγας έγινε κέντρο ενός πολύ προηγμένου πολιτισμού. Αναφέρεται ότι ό άγιος Βενσεσλάβ, δούξ τής Βοημίας, έδιάβαζε λατινικά, σλαβικά και ελληνικά, και τó μαρτύριό του, στα 929, ίστορήθηκε από άνόνημο μαθητή τών Έλλήνων άποστόλων σέ μιá βιογραφία πού θεωρείται τó άρχαιότερο άριστούργημα τής τσεχικής φιλολογίας» (σ. 298). Νά λοιπόν ότι όχι άπλώς πνευματικό πολιτισμό μεταδίδει ή νέα διδασκαλία, αλλά και άγιους αναδεικνύει από τούς πριν άγριους.

Στόν εκχριστιανισμό έπαιξαν βέβαια πρωτεύοντα ρόλο τά μοναχικά τάγματα. Άλλά παραπλεύρως εργάστηκε άκούραστα και ή άλλη από τις δυό μεγάλες δυνάμεις του βυζαντινού Χριστιανισμού, τó Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Αυτό ήταν ή πηγή. Και τó βλέπομε αυτό πρό πάντων επί του μεγάλου Φωτίου. Δέν ήταν μόνο σοφός και πανεπιστήμων ό συγγραφεύς τής «Μυριοβίβλου». Ήταν συγχρόνως ό δραστήριος οργανωτής ιεραποστολών και εργάτης πολιτισμού. Και τó έδειξε ίδιος στον εκχριστιανισμό τής Βουλγαρίας. Οί δυό επιστολές του Φωτίου προς τόν πρώτο Χριστιανό βασιλέα Βόριδα Μιχαήλ είναι δυό υπέροχα μνημεία του λόγου και συγχρόνως δυό ώραιες πραγματείες για τά καθήκοντα του Χριστιανού ήγεμόνος.

(6) The Diffusion of Greek Culture, στο περιοδικό The Geographical Magazine, 1946 σελ. 297.

Ἄλλα καὶ «οἱ ἐκπολιτιστικὲς συνέπειες τοῦ ἑλληνοβυζαντινοῦ πολιτισμοῦ φαίνονται καλύτερα ἀνάμεσα στοὺς Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι μέσα σὲ δυὸ-τρεῖς γενεὲς ἐπῆραν θεοσι ἀνάμεσα στὰ πολιτισμένα ἔθνη» (Dvornik). Ὁ πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Ἰωσήφ ἔρχεται στὴ Βουλγαρία ἀκολουθούμενος ἀπὸ τεχνίτας, ἀρχιτέκτονας καὶ ζωγράφους. Συγχρόνως ἐργάζεται ὁ μαθητὴς τοῦ Μεθοδίου Κλήμης στὸ μεταφραστικὸ ἔργο. Ἀκούρατος μεταφράζει καὶ γράφει μὲ τρόπο πολὺ ἀπλό, ὥστε «μὴ διαφεύγειν μηδὲ τὸν ἡλιθιώτατον ἐν Βουλγάρῳ», ἀλλὰ «πᾶν εἶδος ἡμέρων δένδρων μεταγαγὼν καὶ τοὺς ἐγγενετισμοὺς καθημερώσας τὰ ἄγρια», ὅπως λέει παραστατικὰ ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας⁽⁷⁾. Ὁ γιὸς τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ βασιλέως, ὁ Συμεὼν, ἔρχεται στὴν Πόλι καὶ σπουδάζει, κατὰ τὸν βυζαντινὸ χρονογράφο, τὴ ρητορικὴ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ Ἀριστοτέλους. Διότι, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Diehl, «στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνωδοῦντο τότε οἱ φοιτητὰ ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας καὶ οἱ ξένοι ποὺ ἤρχοντο ἀπὸ τὸν ἀραβικὸ κόσμον καὶ καμμιὰ φερό μάλιστα ἀπὸ τὴ Δύσι» (σ. 16). Γυρίζοντας ὁ Συμεὼν στὴ Βουλγαρία ὀργανώνει τὴν αὐλὴν του κατὰ τὸ πρότυπον τῆς βυζαντινῆς. Συγχρόνως ἀναθέτει νὰ μεταφράσουν διάφορα ἑλληνικὰ ἔργα, θεολογικὰ καὶ θύραθεν, ὅπως τὰ συγγράμματα τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀγ. Ἰωάννου καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, τὶς χρονογραφίαις τοῦ Μαλάλα καὶ Γεωργίου Μοναχοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο τὰ σλαβικὰ ἔθνη ἐπὶ αἰῶνας ἀντλοῦσαν τὶς πληροφορίας τους γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Ὁ ἴδιος ὁ Συμεὼν φτάνει μιὰ ἀνθολογία τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου, ἐνῶ οἱ αὐλικοὶ του τὸν παρομοιάζουν μὲ τὴν ἐργατικὴ μέλισσα ποὺ μαζεύει τὸ χυμὸ ὅλων τῶν λουλουδιῶν. Τὴν ἴδια ἐποχὴ Ἑλληνας καλλιτέχναι διδάσκουν τοὺς Βουλγάρους τὰ μυστικὰ τῶν βυζαντινῶν τεχνῶν καὶ ἔτσι δημιουργεῖται μιὰ βυζαντινοβουλγαρικὴ τέχνη, ὅπως δείχνουν οἱ ὥραιες

τοιχογραφίαι τῆς Βογιάνας καὶ τοῦ Τυρνόβου, καθὼς καὶ νεότερες ἀνασκαφῆς στὴ Σόφια. Ἦταν τότε «ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ σλαβικοῦ πολιτισμοῦ, παρατηρεῖ ὁ Dvornik, ὀλόκληρη ἡ νοοτροπία τοῦ λαοῦ διαπλάσθηκε πάνω στὰ βυζαντινὰ πρότυπα».

Ἐν συνεχείᾳ ἡ σλαβικὴ λειτουργία καὶ φιλολογία ἀπλώνεται στὴ Σερβία. Οἱ Σέρβοι τόσο ἐγοητεύθησαν ἀπὸ τὸν ἑλληνοχριστιανικὸ πολιτισμὸ, ὥστε ὁ ἡγεμὼν Στέφ. Νεμάννα ἰδρύει στὸν Ἄθω τὴν περίφημη μονὴ Χιλιανδαρίου, ποὺ τόσο σπουδαῖο ρόλο ἔπαιξε στὴν ἑλληνοβυζαντινὴ ἀναγέννησι τῶν σλαβικῶν λαῶν. Ὁ Σάββας ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐκδίδει στὰ σλαβικὰ συλλογὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κανονικοῦ δικαίου ποὺ ἔκτοτε ἐκυβέρνησε τὸν ὀρθόδοξο Σλαβισμό. Ἐξ ἄλλου οἱ Βίοι τοῦ Νεμάννα καὶ τοῦ ἀγίου Σάββα γραμμένοι στὰ σλαβικὰ κατὰ τὰ βυζαντινὰ πρότυπα ἐσημείωσαν τὴ γέννησι τῆς σερβικῆς φιλολογίας. Καὶ οἱ περίφημοι μοναστηριακοὶ ναοὶ-Γκρατσάντσα, Σοποχάνι, Ναγκορίτσα, Μάρκοβα καὶ Κρεβά-δλοι χτισμένοι ἀπὸ Σέρβους ἡγεμόνες μαρτυροῦν ἀκόμη τὴν τεράστια βυζαντινὴ ἐπίδρασι.

*

Ἔτσι ὁ Χριστιανισμὸς μὲ ὅλες του τὶς πολιτιστικὰς συνέπειες κυριαρχοῦσε σχεδὸν σὲ ὅλη τὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο, γιὰ νὰ φθάσῃ σὲ λίγο, περνώντας τὸ Δούναβι, στὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία, εἰς τρόπον ὥστε νὰ βρίσκωνται σήμερα βυζαντινὰ κειμήλια σὲ τάφους τῶν Ἀβάρων ποὺ κατοικοῦσαν στὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως καὶ ἦσαν κατὰ κοινὴν ὀμολογίαν ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνεπιδέκτους στὸν ἐκπολιτισμὸ. Σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη εἶχαν ἐκχριστιανισθῆ προηγουμένως (ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ) οἱ Ἑρουλῶι, ἄγρια γερμανικὴ φυλὴ, οἱ ὁποῖοι ὅμως «τὴν διαίταν ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον μεταβαλόντες τοῖς Χριστιανῶν νόμοις ἐπὶ πλείστον προσχωρεῖν ἔγνωσαν», ὅπως μαρτυρεῖ πολὺ χαρακτηριστικὰ ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος⁽⁸⁾. Κι' αὐτὴ ἡ ἡμερωσις εἶναι κάτι ποὺ ἐνδιαφέρει πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴ διάδοσι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Καὶ

(7) Κ. Ἀμάντου, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους Β', Ἀθήναι: 1947, σελ. 32-33.

(8) Παρὰ Κ. Ἀμάντου, ἴδ. ἔργο Α', σ. 247.

στρατιωτικά ακόμη βιβλία, όπως τὰ «Τακτικά» τοῦ Λέοντος, μαρτυροῦν ὅτι οἱ βάρβαροι «τὸ ἄγριον καὶ νομαδικὸν τῷ ἀπίστω συναπέβαλον». Τὸ ἀκόμη σπουδαιότερον εἶναι ὅτι δὲν ἡμέρευαν ἀπλῶς τὰ ἦθη, ἀλλὰ ἐφαρμοζόνταν καὶ ἡ ὀργανωμένη φιλανθρωπία, ὅπως ὁμολογοῦν οἱ ἱστορικοί.

Ἄλλὰ τοῦ Βυζαντίου οἱ μεγαλύτερες πνευματικὲς κατακτήσεις σημειώθηκαν στὴ Ρωσία. Ἐκεῖ ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις εἶχε ἀπλωθῆ ἀπὸ τὴν Κριμαία στὰ νότια μέρη της, πολὺ προτοῦ φθάσουν οἱ Σλαῦοι. Ἔτσι π. χ. οἱ Σαρμάται χάρις στὴν ἐπικοινωνία τους μὲ τὸ Βυζάντιο ἐδημιούργησαν τὴν ἐξαιρετικὴ τέχνη τοῦ σμάλτου, τὴν μετέδωσαν στοὺς Γότθους καὶ αὐτοὶ τὴν ἔφεραν στὴ Δύσι. Συγχρόνως ἀναπτύχθηκε ἀκαμαῖο ἐμπόριο μεταξὺ Κιέβου καὶ Βυζαντίου συνωδευμένο ἀπὸ μιὰ αὐθόρμητη διείσδυσι τοῦ ἑλληνικοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς Σλάβους τῆς Ρωσίας καὶ στοὺς Σκανδιναvoὺς κυρίως των. Ὁ μαθητὴς τοῦ Φωτίου, πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός, στὶς ἀρχὲς τοῦ 10ου αἰῶνος, συνεχίζοντας τὴν ἱεραποστολικὴ παραδόσι τοῦ δασκάλου του φροντίζει γιὰ τὴ διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς Ἀβασγοὺς καὶ Ἀλανοὺς τοῦ Καυκάσου. Τὸ σπουδαῖο εἶναι ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀβασγῶν, μόλις ἔγινε Χριστιανός, ἔγινε καὶ ἱεραπόστολος καὶ «πολλὴν τὴν πρόνοιαν κατεβάλετο εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ τῆς Ἀλανίας ἀρχόντος», πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο τὸν συγχαίρει ὁ πατριάρχης. Μὲ τὴ βάπτισι τῆς Ὀλγας (955) καὶ ἀργότερα τοῦ Βλαδμήρου (988) καὶ μὲ τὸ γάμο του μὲ τὴ βυζαντινὴ πριγκίπισσα Ἄννα ἐξαπλώνεται ὁ Χριστιανισμὸς στὴ Ρωσία. Ὁ ρωσικὸς Χριστιανισμὸς κόβεται στὰ ἑλληνοβυζαντινὰ ἀχνάρια. Οἱ Ἕλληνες ἐπίσκοποι Κιέβου διαμορφώνουν τὴ διοίκησι καὶ τὴ νομοθεσίαν. «Ἄγρια ἔθιμα τῆς ἐκδικήσεως τοῦ αἵματος (vendetta) περιορίζονται καὶ μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔρχεται ἡ φιλανθρωπία, ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῶν δούλων»⁽⁹⁾. Πολὺ περισσότερο φαίνεται ἡ ἐπίδρασις στὰ γράμματα. Αἱ ὀμιλίαι στὴν Παλαιὰ καὶ Καινὴ

Διαθήκη τοῦ ἐπισκόπου Κιέβου Ἰλαρίωνος ὑπενθυμίζουσι τὸ ἕφος τῶν Ἑλλήνων Πατέρων καὶ ἀποτελοῦν ἕνα κατόρθωμα ἀφομοιωτικότητος καὶ δημιουργικότητος. Τὸν 12ον αἰῶνα γράφεται ἡ πρώτη ρωσικὴ χρονογραφία κατὰ τὰ βυζαντινὰ πρότυπα, καθὼς καὶ Βίοι Ρώσων ἁγίων, ὁ δούξ Βλαδμήρος Μονομάχος γράφει ἕνα ὠραῖοτατο βιβλίον μὲ συμβουλὰς γιὰ τὰ παιδιὰ του, ὁ ἡγούμενος Δανιὴλ ἱστορεῖ τὸ προσκύνημα τοῦ στοὺς ἁγίους Τόπους, ὁ Κλήμης Σμύλιτις ὑπομνηματίζει τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα μὲ πολλὴ οἰκειότητα πρὸς τὰ ἀρχαῖα κείμενα, ἐνῶ ὁ Κύριλλος, ἐπίσκοπος Τουρόβ, παρομοιάζεται μὲ τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον.

Καὶ τί νὰ πῆ κανεὶς γιὰ τὶς βυζαντινὲς ἐπιδράσεις στὴ ρωσικὴ τέχνη; «Ἡ ἁγία Σοφία τοῦ Κιέβου, γράφει ὁ Diehl, μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ της, μὲ τὰ ὠραῖα της μωσαϊκά, μὲ τὶς περίεργες ζωγραφίαις της, δείχνει ποῖα ἦταν ἡδὴ ἀπὸ τὸν 11ον αἰῶνα ἡ ἐπίδρασις τῆς βυζαντινῆς τέχνης» καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίδρασις ἐπεκτείνεται στὸν 12ον αἰῶνα στὶς τοιχογραφίας τῆς Νερεντίτσα καὶ μέχρι τὸν 14ον στὶς ἁγιογραφίας τῆς σχολῆς τοῦ Νοβογροδ ἢ τοῦ Βλαδμήρη ποὺ θυμίζουσι ἀρκετὰ χαρακτηριστικὰ τὴν τέχνη τοῦ Μιστρᾶ»⁽¹⁰⁾. Καὶ ὁ Dvornik θαυμάζει τὴ ζωντάνια καὶ τὸ ρεαλισμὸ ποὺ ἔχουσι τὰ μωσαϊκά καὶ οἱ τοιχογραφίας τῆς ἁγίας Σοφίας τοῦ Κιέβου, τῆς περιφημῆς αὐτῆς ἐκκλησίας μὲ τοὺς 13 τροῦλλους ποὺ χτίστηκε καὶ στολίστηκε ἀπὸ Ἕλληνας καλλιτέχνας. Τὰ ἴδια ἱσχοῦν, συνεχίζει, καὶ γιὰ τὶς ἄλλες ρωσικὲς εἰκονογραφίας καὶ ἰδίως γιὰ τὴ συναρπαστικὴ ὁμορφιά τῆς Παναγίας τοῦ Βλαδμήρη (11 αἰῶν) ποὺ ἐνέπνευσε ἑκατομμύρια Ρώσων.

Τὸ 1453 ἡ Κωνσταντινούπολις πέφτει. Καὶ ὅμως ἡ ἀκτινοβολία της συνεχίζεται. Εἴκοσι χρόνια μετὰ τὴν ἄλωσι βλέπομε τὴ μορφωμένη βυζαντινὴ πριγκίπισσα Ζωὴ-Σοφία Παλαιολογίνα νὰ γίνεται σύζυγος τοῦ Ἰβάν τοῦ Γ'. Ὁ ἐρχομὸς της στὴ Ρω-

(9) Κ. Ἀμάντου, ἱβ. ἔργο Β', 185.

(10) Diehl, ἱβ. ἔργο, σ. 154. Dvornik, ἱβ. ἔργο, σελ. 304. Γ. Σωτηρίου, Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ ἀρχαιολογία, Ἀθήναι 1942, σελ. 469 ἐξ.

σία γίνεται ένας σηματικώτατος σταθμός. Αυτή γίνεται ή εμπνεύστρια στους αγώνες κατά των Μογγόλων καθώς και για τη στερέωση του κράτους. Πρὸ πάντων όμως βοηθαίει στὸν πολιτισμό. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρουμε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἐργάτες πολιτισμοῦ ποὺ ἔφερε μαζί της, γιὰ νὰ πάροουμε μιὰ ἰδέα τοῦ τεράστιου ἔργου της. Ἐκτὸς ἀπὸ ἀρχιτέκτονες καὶ ἄλλους καλλιτέχνες εἶχε στὴν ἀκολουθία της «τὸν λαμπρὸν αὐλάρχην της Δημήτριον Ταρχανιώτην, ἀπὸ ἓνα τῶν ἀριστοκρατικωτέρων οἰκῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν περιφημον στρατιωτικὸν ἡγέτην Δημήτριον Ράλλην, ὁ ὁποῖος ἐβοήθησε πολὺ τὸν Ἰβάν εἰς τοὺς ἀγῶνας του, τὸν Θεόδωρον Ράλλην, στρατιωτικὸν ἡγέτην ἐπίσης, τὸν Μιχαὴλ Μάρουλλον, περιφημον ποιητὴν τῆς Ἀναγεννήσεως, πρὸ πάντων δὲ τὸν καλόγηρον Μάξιμον Ἀγιορείτην⁽¹¹⁾, ὁ ὁποῖος ἀνεμόρφωσε κυριολεκτικῶς τὴν Ρωσικὴν Ἐκκλησίαν». Ὁλόκληρον ἐπιτελεῖο διανοουμένων ἀπὸ μιὰ σκλάβια χώρα.

Τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς ἀκτινοβολεῖται πρὸς τὴ Δύσι. Ὅπως συνέβη μὲ τοὺς Βοημοὺς καὶ τοὺς Βαλκανίους, τὸ ἴδιο ἐπανελήφθη μὲ τὴ Ρωσία. Γίνεται κι' αὐτὴ μιὰ γέφυρα πρὸς τὴ Δύσι. «Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸν 11ον καὶ 12ον αἰῶνα ἓνας νέος δρόμος ἀνοίξε, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ξεχύθηκε στὴ δυτικὴ Εὐρώπη. Καὶ ἡ Ρωσία τοῦ Κιέβου φαίνεται ἔτοιμη καὶ ἀποφασισμένη νὰ δράσῃ σὰν ἐνδιάμεσος μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Δύσεως, διότι οἱ πόλεις της ἦσαν ὀρθάνοιχτες καὶ ἦταν πολὺ γνωστὴ στὴ Γερμανία, Γαλλία καὶ Ἀγγλία. Οἱ ἡγεμόνες της συγγενεύανε μὲ ὄλες τὶς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς καὶ ἡ βυζαντινὴ ἐπίδρασις διείσδυσε τότε ἀπὸ τὴ Ρωσία στὴν Πολωνία κ. ἄ»⁽¹²⁾.

*

(11) Γιὰ τὴ δράσι τοῦ Μαξίμου ὁ Καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Γρηγ. Παπαμιχαήλ ἐδημοσίευσε τελευταία πολὺ ἐνδιαφέρουσες ἐπιφυλλίδας σὲ διάφορες ἐφημερίδας.

(12) Dvornik, δ.π. σελ. 304, 1946 καὶ σελ. 29, 1947.

Εἶναι δύσκολο νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ μετρήσῃ κανεὶς ὄλες τὶς ἄμεσες καὶ ἔμμεσες ἐπίδρασεις τοῦ Βυζαντίου. Ἡ ἀκτινοβολία τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἀπέραντη. Δὲν περιορίζεται στὴν ἐγγυὺς Ἀνατολὴ καὶ στοὺς σλαβικούς λαοὺς. Φθάνει ἀκόμη πρὸ πέρα, στὴ μακρυνὴ Δύσι. «Μέχρι τὰ τελευταῖα ἄκρα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης», τονίζει ὁ βυζαντινολόγος Moss⁽¹³⁾, ἔφθασεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χρονικὴ ἀποψὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ Βυζαντίου στὴ μεσαιωνικὴ Δύσι εἶναι δυσκολομέτρητη. Βασταίει ὅσο βασταίει καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις μὲ τὰ 1100 χρόνια τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ της.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ εἶναι ὁ Κασσιανὸς ποὺ ἴδρυσεν στὸ Ληρίνο κέντρο μοναστικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἑλληνικῆς παιδείας, ὁ Κασσιόδωρος, ὁ ὁποῖος στὴ μοναστικὴ του κοινότητα στὴ Ν. Ἰταλία καταρτίζει πλήρες ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα θεολογικῆς καὶ θύραθεν μορφώσεως, ὁ Βοήθιος ποὺ ἀναλαμβάνει νὰ μεταφράσῃ στὰ λατινικὰ ὄλη τὴν ἑλληνικὴ σοφία (συγγράμματα ἀριθμητικῆς, μουσικῆς, γεωμετρίας, ἀστρονομίας, τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, τὴ λογικὴ, ἠθικὴ καὶ φυσικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους).

Ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε κατόπιν πῶς ἤρθε ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ πολιτισμὸς στὴν Ἀγγλίαν μὲ τοὺς δύο Ἑλληνας μοναχοὺς, τὸν Αὐγουστῖνο καὶ τὸν Θεόδωρο τὸν Ταρσεά. Ὁ Αὐγουστῖνος (†604) ἐρχεται ἐπὶ κεφαλῆς 40 μοναχῶν, φέρνει τὸ Χριστιανισμὸ καὶ τὰ γράμματα στὴν Ἀγγλίαν καὶ γίνεται ὁ πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας. Ὁ Θεόδωρος (†690), ἀφοῦ σπούδασε στὴν Ἀθήνα, γίνεται κι' αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας καὶ μεταδίδει τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἔτσι ὥστε ὅταν οἱ Σκανδιναβοὶ τὸν ὄγδοον καὶ ἕνατον αἰῶνα ἐπεχείρησαν ἐπιδρομὰς στὴν Ἀγγλίαν, πολλοὶ μοναχοὶ ἔφυγαν στὸ Φραγκικὸ κράτος φέροντας μαζί τους ἑλληνικὰ χειρόγραφα⁽¹⁴⁾.

(13) The Diffusion of Greek Culture, περιοδικὸς The Geographical Magazine, 1946, σελ. 212-219.

(14) Κ. Ἀμάντοφ, Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ

“Ετσι και ή αλλη του Μεγάλου Καρόλου στην πρωτεύουσα του φ ρ α γ κ ι κ ο υ κράτους Aix la Chapelle γίνεται ένα κέντρο ελληνικής παιδείας. “Ελληνες μοναχοί φέρουν ελληνικά χειρόγραφα και διδάσκουν τη γλώσσα τους. “Επί των διαδόχων μάλι του Καρόλου ο περίφημος Scotus Erigena μαθαίνει ελληνικά και μεταφράζει στα γερμανικά “Ελληνες Χριστιανούς συγγραφείς.

Η χώρα, στην οποία φαίνεται πολύ περισσότερο ή βυζαντινή επίδρασις είναι φυσικά ή Ιταλία, ιδίως επί Ιουστινιανού. Δέν είναι μόνο τα υπέροχα μωσαϊκά της Ρώμης και της Ραβέννας που μās τó μαρτυρούν⁽¹⁵⁾. «Στή Ρώμη, γράφει ο Diehl, υπήρχε όλόκληρη “Ελληνική συνοικία, όπου εύρισκοντο πολλά βυζαντινά μοναστήρια, και ή Ρώμη του 7ου και του 8ου αιώνας ήταν μία πόλις κατά τó ημισυ βυζαντινή, και ή βασιλική της Santa-Maria-Antica στους πρόποδας του Παλατινού, καθώς και τó έξαιρετικό παρεκκλήσιο του αγίου Ζήνωνος μέσα στην εκκλησία της αγίας Πραξέδας, δείχνουν ότι για πολύ διάστημα ακόμη ή ελληνική επίδρασις διατηρήθηκε. “Η Βενετία έξ άλλου με τὰ ήθη της και με τις κλίσεις της ήταν μία πόλις έντελώς ελληνική... Κι’ ακόμη σ’ όλόκληρη την Ιταλία όλοι όσοι ήθελαν νά χτίσουν ή νά διακοσμήσουν εκκλησίες, οι άδβάδες του Μόντε-Κασίνο και οι Ρωμαίοι πάπαι, οι νορμανδοί βασιλείς της Σικελίας και οι δόγηδες της Βενετίας, ζητούσαν από την Κωνσταντινούπολι άρχιτέκτονας και μωσαϊστάς... “Ελληνες μοναχοί, φεύγοντας την άραβική εισβολή ή την εικονομαστική καταδίωξι, ήρχοντο νά ιδρύσουν μοναστήρια και έρημητήρια που έπιζούν ακόμη, στολισμένα με νωπογραφίες και ελληνικές επιγραφές. “Ελληνες επισκοποι κυβερνούσαν τις εκκλησίες· τó ελληνικό τυπικό ίσχυε

παντού· τὰ ελληνικά ήταν ή επίσημη και συγχρόνως ή όμιλουμένη γλώσσα της χώρας· κι’ όταν ακόμη οι νορμανδοί βασιλείς διαδέχθηκαν τους βυζαντινούς ηγεμόνας, οι θεσμοί διατήρησαν πολόν καιρό τη σφραγίδα του Βυζαντίου και έξηκολούθησαν νά χρησιμοποιούν τὰ ελληνικά τόσο για τις επίσημες πράξεις όσο και για την τρέχουσα χρῆσις⁽¹⁶⁾. “Αξιο ιδιαίτερας προσοχής είναι και τó ότι πρότυπο για τις πρώτες πανεπιστημιακές σχολές της Ιταλίας εστάθηκε ή περίφημη νομική σχολή της Κωνσταντινουπόλεως που ιδρύθηκε από πρωτοβουλία του σοφού Ιωάννου Μαυρόποδος (1045)⁽¹⁷⁾.

Μά και πάλι οι βυζαντινές επιδράσεις δέν περιορίζονται μόνο στην Ιταλία. Προχωρούν και χάνονται στους δρυμούς του βορρά. Στην Γερμανία του 10ου αιώνας μία βυζαντινή πριγκίπισσα, ή Θεοφανώ, σύζυγος του αυτοκράτορος “Οθωνος Β’ φέρνει μαζί της έθιμα βυζαντινά, χειρόγραφα ελληνικά, τεχνίτας και λογίους μοναχούς που διαδίδουν στη Γερμανία τó βυζαντινό πολιτισμό. “Εκκλησίες χτίζονται per graecos operarios. “Ο “Ελλην της Κάτω Ιταλίας Ιωάννης Φιλάγαθος, έπειτα επίσκοπος και Πάπας, γίνεται δάσκαλος του διαδόχου. Μετά τó θάνατο του “Οθωνος Β’ (983) ή Θεοφανώ διοικεί άριστα έν μέσω πολλών περισπασμών την εύρειαν χώραν κατ’ αυτόν των Γερμανών την όμολογίαν». “Οπως όμολογεί ό ιστορικός Giesebrecht, ένας λιανός άνδρας σέ παρομοία θέσι ζήτημα είναι αν θά κατώρθωνε μεγαλύτερες επιτυχίες! Κι’ άς σημειωθεί ότι ή Θεοφανώ τὰ έκαμε όλα αυτά νεωτάτη απέθανε τριάντα ένός ετών!⁽¹⁸⁾.

Και μās θυμίζει ή Θεοφανώ την άλλη βυζαντινή πριγκίπισσα, την κόρη του Ισαακίου “Αγγέλου Ειρήνη (+1208) που

Κράτου: Α’. “Αθήνα 1939, σελ. 388. Σχετικά άρθρα στην Realencyclopädie für protestantische Theologie und Kirche και, σέ άγγλική έκδοσι, στη The new Schaff-Herzog Religious Encyclopedia.

(15) Βλ. τó έρωτο λέσχωμα Les Mosaïques Chrétiennes Primitives, Libr. Plon, με σύναγωγής των E. Mâle και W. Volbach.

(16) Charles Diehl, Les grands, problèmes de l’histoire Byzantine, Paris 1943, σελ. 18.

(17) Κ. “Αμάντου, Ιστορία Βυζ. Κράτου Β’, σελ. 388.

(18) B. Mystakides, Byzantinisch-Deutsche Beziehungen zur Zeit der Ottonen. p. VII, 54.

σάν σύζυγος του βασιλέως Φιλίππου της Σουηδίας φέρνει τα ελληνικά φώτα ως την Σκανδιναβία. Τόση ήταν η αγαθή επίδρασίς της στο βορρά, ώστε ο Γερμανός ποιητής Βάλτερ-φόν-ντέρ-Φόγκελ - Βαίντε την ονομάζει «ρόδο χωρίς αγκάθια και περισσότερι χωρίς χολή».

“Όσο για τις καλλιτεχνικές επιδράσεις στη Δύσι, γι’ αυτές μās μιλούν τα χειρόγραφα που διεκόσμησαν κατά τον Ι’ αιώνα οι σχολές του Ράιχναου και των Τρεβήρων, τον ΙΑ’ αιώνα η σχολή της Ρατισβόννης. Σε όλα αυτά βρίσκει κανείς τη σφραγίδα του Βυζαντίου και της τέχνης του. Και στη Γαλλία ακόμη, «χωρίς να μιλήσουμε για το ναό του Germiny-les-Près (Loiret), διακοσμημένον στις αρχές του Θ’ αιώνου, με μωσαϊκά έντελως βυζαντινά, ή ομάς των εκκλησιών με τροϊλόστα νοτιοδυτικά με επί κεφαλής το αριστούργημα του αγίου Φρόντου στο Régigneux, δείχνει πόσα έδανειζόταν ή Δύσι από τα βυζαντινά πρότυπα μέσα στον 12ον αιώνα» (Diehl, σ. 20).

Δέν τά λέγει αυτά μόνον ο Diehl. Πολλοί άλλοι ειδικοί μιλούν για άνθησι της

γερμανικής τέχνης κατά την εποχή αυτή, καθώς και για παράλληλες εξελίξεις στην υπόλοιπη Εύρώπη που όφειλονται σε ελληνικές επιδράσεις. Έτσι οι καθηγηται L. Réau και G. Cohen στην Ίστορία της Μεσαιωνικής Τέχνης αφιερώνουν ιδιαίτερο κεφάλαιο με τον έκφραστικό τίτλο «Influences Byzantines», όπου με συγκεκριμένα στοιχεία δείχνουν ότι οι επιδράσεις της βυζαντινής τέχνης ήσαν αισθητές όχι μόνο στην Ίταλία, Γερμανία και Γαλλία, μα και ως αυτήν την Σκανδιναβική χερσόνησο⁽¹⁹⁾.

Ο ιστορικός της γαλλικής λογοτεχνίας Des Granges υπογραμμίζει το «δάμωμα» που με τη «ζωηρότατη λάμψη του» ήσκησε ο βυζαντινός πολιτισμός στους Ευρωπαίους την εποχή των σταυροφοριών, και την επίδρασί του ιδιαίτερα στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία⁽²⁰⁾.

(Συνεχίζεται)

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

(19) L' art dn moyen âge et la civilisation française, Paris 1935.

(20) Histoire de la Litterature française, Paris 1933, p. 25.

Σήμερα την αύγή, με τό χάραμα,
είδα την «'Αργώ» γοργά νά σαλπάρει.
Ήταν τό ώραϊο εκείνο καράθι
πού αιώνια άρματώνουν τά νιάτα
γιά νά μή λιμνάσει ποτέ ή ψυχή.

Γιά ποιούς άραγ' άγώνες τά νιάτα κινήσαν;
Ποιό νά' ναι τάχα τό χρυσόμαλλο δέρας;
Ποιούς άδολους πόθους κλείνει ή «'Αργώ»;
Ποιό 'ναι τό νόημα τής νέας στρατείας,
ποιό τό ξεσήκωμα, ποιόι οί ναυτίλοι;

Οί άργοναύτες πού τώρα πάλι κινήσαν
είναι όλοι τής δικιάς μου γενιάς άδελφοί.
'Η πείνα, ή θλίψη, ή μαύρη σκλαθιά,
οί λαχτάρες κ' οί φόβοι μάς Έκαναν ένα,
τής άρνησης όλους έμάς τά παιδιά.

Σ τις μαύρες ήμέρες τις χωρίς τό Θεό,
βρεθήκαμε άμοιροι χωρίς διδαχή
καί, δίχως ίσως καί τόσο νά φταίμε,
γινήκαμε σάρκες χωρίς νά τό θέμε.
Οί δίψες μάς κάναν τοῦ κακοῦ δουλευτές.

Μές στους βοριάδες μάς βρήκαν οί μπόρες
ώσαν πρόβατα πού δέν είχαν ποιμένα'
μάς σκορπίσαν οί λύκοι. Μείναμε μόνοι.
Μάς πλανέψαν τά λόγια κ' οί φίρμες.
Κανείς μας δέν είδε ποτέ τή χαρά.

Γευτήκαμε μόνο διπλές καί τριπλές
δες πίκρες οί γονιοί μας ξεφύγαν.
Γενιών άμαρτίες, σαπίλα, ψευτιά,
διχόνιες, κατάρες, πολέμοι, λιμοί
-αιώνων πληγές-άπάνω μας γύραν.

Μαῦρες ἀντάρες κάθε τόσο ξεσπάζαν,
 κ' ὄλοϋθε σκοτάδι ἀνάσες βαριές,
 λυγισμένα κορμιά, ἐλπίδα καμιά.
 Κι' ὄλοένα τὰ δεινά μᾶς σκεπάζαν
 -πουθενά δὲ φαινότανε φῶς λυτρωμοῦ.

Μὰ μὲς τῶν δεινῶν τῆ φρικτῆ ἀγωνία,
 ποὺ χάος μονάχα βρισκόταν μπροστά μας,
 ποὺ σκοτάδι πυκνὸ παντοῦ ἀπλωνόταν
 καὶ μόνο τὸ "Ἐλεος ἡ ψυχὴ μας ζητοῦσε,
 οἱ πόνοι μᾶς φέραν κοντὰ στὸ Χριστό.

Καὶ τὴν ἴδια τὴν ὥρα, σὲ μιὰ μόνη στιγμή,
 σκορπίσαν, ξεφτίσαν ὄλοι τῆς γῆς οἱ θεοί.
 Τὰ εἶδωλα πέσανε, μεριάσαν οἱ φόβοι,
 ξοφλήσαν οἱ φίρμες, κ' εἶδαμε φῶς.
 Λυτρωτῆς κι' ὁδηγὸς γιὰ μᾶς ὁ Χριστός!

Τῆς Πίστης τὸ νιογέννητο θάμα
 πλούσια σκορπιέται καὶ χύνει τὴ Χάρη,
 Μεμιᾶς σώματα ξέψυχα πῆραν ζωὴ,
 ψυχές πλαδαρές ζωστήκαν φτερά.
 Καὶ πετάξαν οἱ πρῶτοι τῆς γῆς ἀετοί.

Μὲ σπλάχνα καρδιάς ἀνοιχτά στὸ Χριστὸ
 ἀρματώνουν τὸ πρῶτο μεγάλο καράβι,
 -τῶν ὀνείρων τὸ πρῶτο μεγάλο σκαρί,-
 μὲ πλῶρη πάντα στητὴ πρὸς τὸν "Ἡλιο,
 γιὰ νέες Κολχίδες χαράζουν γραμμὴ.

Μὰ πρὶν οἱ ναυτίλοι μποῦν στὸ καράβι,
 πρὶν πάρουνε θέση, πρὶν ποῦνε τὸ ναί,
 ἀδίσταχτα κόψαν χωρὶς γογγυσμοὺς
 ὅσες πρυμάτσες-ἀγάπες, χαρὲς ἢ δεσμοὺς-
 μὲ τῆς γῆς τὰ μουράγια τοὺς δέναν.

Ἄφησαμε πίσω τις ὕγρες πολιτεῖες,
 τις χωρὶς τέλος εὐαίσθητες σκέψεις,
 τις πλανευτρες τῶν πόθων φροντίδες.
 Ὅλα μακριὰ μας: τὰ θλιμμένα λιμάνια,
 τ' ἀκίνητα πλοῖα, τὰ ρηχὰ τὰ νερά.

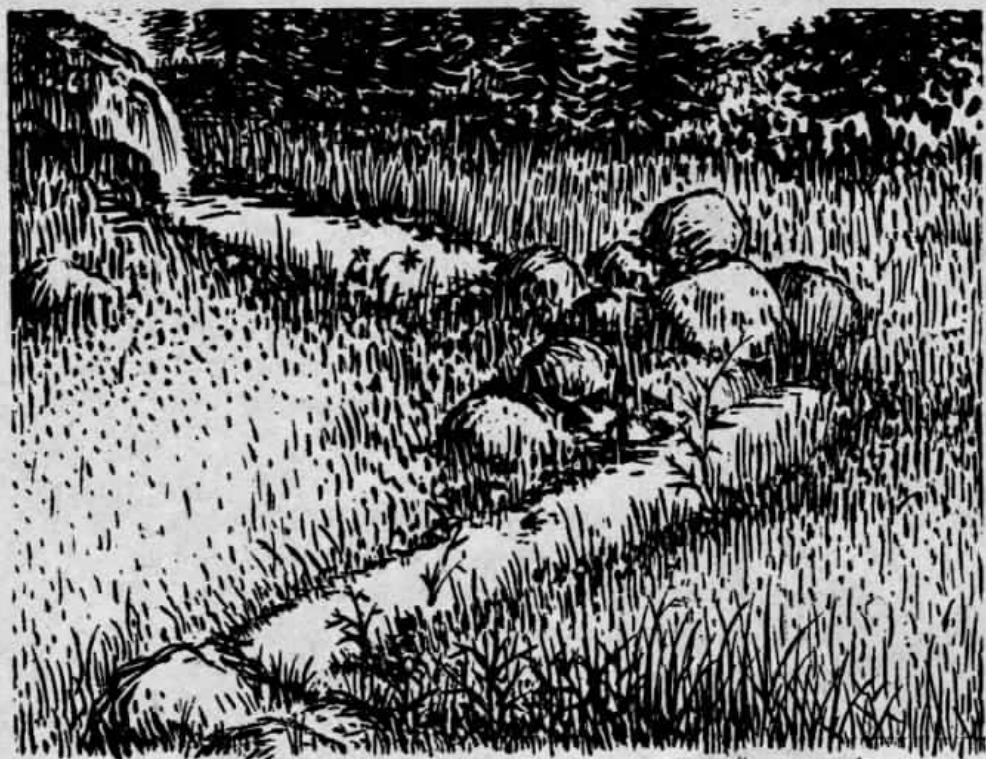
Στοῦ Κυρίου τις στράτες ἡμεῖς πρωτοπόροι
 -σινιάλα καινούργια τῶν νέων καιρῶν-
 τώρα πού χουμε βρεῖ ὁδηγὸ καὶ ποιμένα,
 πιστοὶ στὸν ἀγῶνα, σωστοὶ σταυροφόροι,
 γιὰ νέες Κολχίδες βάζουμε πλώρη.

Καὶ νά! Μόλις οἱ ναῦτες στὸ πέλαγος βγῆκαν
 εἶδαν τὴ ρότα τους πιστὰ ν' ἀκολουθᾶνε
 καράβια ἀπ' ὄλα τὰ πόρτα τῆς γῆς·
 τὰ πλοῖα π' ἀκίνητα μέναν στοὺς ντόκους
 πίσω ἀπ' τὴν «Ἀργῶ» τώρα κάνουν πορεία.

Κ' ἡ «Ἀργῶ», τῶν ὀνείρων τὸ ὠραῖο καράβι,
 πελαγίσιας ζωῆς ποντοπόρο σκαρί,
 εὐαγγελίζει χαρὰ, λυτρωμὸ καὶ εἰρήνη.
 Κ' εἶναι πολλὰ τὰ λιμάνια, πολλές οἱ Κολχίδες
 πού προσδοκᾶνε τὴν Πίστη, προσμένουν τὴ Χάρη.

Τῆς ἀρνήσης ἄλλοτε ἡμεῖς τὰ παιδιά
 -στὸ πρῶτο ξεκίνημα οἱ πρῶτοι ναυτίλοι-
 χαιρόμαστε πλέρια τὸ ὠραῖο ταξίδι.
 Κ' ἡ «Ἀργῶ», τὸ γοργὸ τῶν καιρῶν μας σκαρί,
 μ' Ὀδηγὸ τὸ Χριστὸ στὰ γοργὰ προχωρεῖ.

Σήμερα τὴν αὐγή, μὲ τὸ χάραμα,
 εἶδα τ' ὄνειρο σάρκα νὰ παίρνει,
 εἶδα τῆς Χάρης τὸ νιογέννητο θάμα,
 εἶδα τὴν Πίστη παντιέρα στὰ νιάτα.
 Εἶδα τὴν «Ἀργῶ» γοργὰ νὰ σαλπάρει.

Η ΠΕΤΡΑ ΠΟΥ ΔΑΚΡΥΖΕΙ

«Έν πέτρα με τῆς πίστεως στεραύσας...».

Χαρισμένο στά Δεκάχρονα τῶν «Ἀκτίων».

Α'

Ψηλά στά γέρικα τ' ἐλάτια,
στον ἥλιο ἀγνάντια τὸν λαμπρό,
κόμπο, τὸν κόμπο ἀστραφτερό.
μεσ' ἀπ' τὴ μαύρη πέτρα

τὸ νερὸ ἀναβλύζει·
-δάκρυ χαρούμενο θαρρεῖς-
Καὶ σιωπηλά,
κατοραυλά,

μεσ' ἀπὸ φτέρες δροσερές,
κάτ' ἀπὸ λευκὲς σκιερές.

Β'

Τρέχει ρυάκι γελαστό,
 κελαϊδιστό,
 σὲ πλούμια ἀνάμεσα
 μυριόχρομα χαλιά,
 -ὄμοιο φειδάκι ἀργυρό-
 Κι' ὅπως περνᾶ,
 μ' ἀγάπη σκύβουν
 μαργαρίτες χαρωπές,
 κι' ἀδιάκοπα
 στὸ διάβα τὸ φιλοῦνε.

Γ'

Μὲ βουητὸ παρέκει,
 σὲ χαράδρα ροβολαίει σκοτεινή,
 -θάλλο πυκνὸν ἀπανθῆ του
 τὰ πλατάνια ἀπλώνουν-
 Κι' ἀρχίζει πάλι μέσα ἐκεῖ,
 μ' ἀγκάθια, μὲ κοτρώνια καὶ μὲ βράχια,
 π' ἐμπρὸς του ἐμπόδια
 ὀλοένα ὑψώνουν.
 Μὰ ἐκεῖνο πάντα νικητῆς,
 τὰ ξεπερνᾶ,
 τὰ ξεριζώνει.
 Κι' εἶν' ἡ θωριά του
 ἀπ' τὸν ἀγῶνα θολερή,
 καθὼς ἀνακυκλώνει
 τὴν αἵματερὴν ἰλύ.
 Κι' ὄλο τὸ ρέμμα ἀχολογᾶ
 τὴν ἰαχὴ τῆς μάχης...

Δ'

Ἔτσι ἀφρισμένο καὶ θολό,
 τὸ μόρικο νερό,
 στὸν κάμπο τὸν πλατὺ
 προβάλλει ἀπαυδισμένο.
 Πέρα-μακρυνά,
 πυκνόφυλλες ἱτιές
 καὶ ροδοδάφνες,
 μ' ἄσπρα καὶ πορφυρὰ
 λουλούδια στολισμένες,
 προσμένουν λὲς
 τὸν μαχητὴ ν' ὑποδεχτοῦν,
 στῆς νερομάνας τὴν ἀγκάλη:
 μεσ' στὸ ποτάμι τὸ βαθύ,
 πὸν προχωρεῖ, ἀτάραχο, γαλήνιο,
 σι' ἀπλόχωρο τῆς κοίτης τὸ κανάλι.

Ε'

Καὶ τώρα πιά,
 ξεκούραστα βαδίζει
 τὸ νερό, καμαρωτό.
 Κι' ὅπως τὴ θάλασσα
 στὸ βάθος ἀντικρύζει,
 -ὄ μπάτης κι' ὄλας τὸ δροσιζει-
 ἀνάλαφρα παφλάζει,
 ἀνατριχιάζει ἀπὸ χαρά,
 γιὰ τὴν ἀτέρμονη,
 πὸν μεσ' στὸν βαθυγάλανο τὸν πόντο
 καρτερεῖ εὐτυχία.

ΣΤ'

Καὶ τὴν στιγμὴν αὐτή,
 πὸν τὸ νερό,
 τῆς κοίτης τὸ δεσμὸ ἀφίνει,
 καὶ τ' ἄπειρα τῆς θάλασσας
 τὰ πλάτια ἀγκαλιάζει,
 σκέψου ἀδελφὲ καὶ μὴν ξεχνᾶς,
 τὴ μουσκεμένη πέτρα,
 ἐκεῖ ψηλὰ σι' ἐλάτια,
 πὸν ἀδιάκοπα ἀναβλύζει,
 ὄλο δακρύζει...

Σήμερα κλείνουν δέκα χρόνια

Δέκα χρόνια.

Καί τί χρόνια!

-Λυγμοί, χαμοί, γκρεμοί, θύελλες, χιόνια:

χιόνια καί θύελλες καρδιῶν,

χαμοί καί βάραθρα ψυχῶν.

Πόλεμοι,

βάρβαροι,

ἄγρια μίση,

πέινα,

γύμνια...

Ὁ θυμὸς πάει τὴν Ἑλλάδα μας νὰ σθύση.-

Καί στὰ σκότη,

στοὺς χαμούς,

στὰ χιόνια κείνα:

μέσ' τὰ νέφη, στὶς ὁμίχλες τὶς βαρεῖες

πρόβαλλε, κάποτε, δειλὰ μιὰ χρυσαχτίνα:

Χαρᾶς ἀκτίνα φέγγει τώρα στὶς ψυχές,

σκορπᾷ τὶς καταχνιές,

τὸ χιόνι

λυώνει.

Ἄκτινα ἀγάπης, μήνυμα χρυσό,

μήνυμα τῆς Ἑξαίσιας Χαραυγῆς

πού ἐημερώνει...

Μήνυμα τῆς Ἑξαίσιας Χαραυγῆς: πού θὰν αἰώνια,

ποῦναι στιγμές,

μόνον στιγμές

τὰ χρόνια αὐτὰ πού πέρασαν,

τὰ δέκα τῶν «Ἀκτίνων» χρόνια.

ΜΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ

Τὰ δέκα χρόνια πού κλείνουν ἀπό τὴν ἐκδοσι-
 των «Ἀκτίνων», ἔχουν μιὰ ξεχωριστὴ σημασία
 καὶ γιὰ τὸν ὑποδιόησθε διανοούμενο, περισσότερο
 ὁμοῦ γιὰ τὸν «Ἑλληνα σπουδαστὴ. Μέσα στὴν
 ἀνήσυχη αὐτὴ δεκαετία πού πέρασε, οἱ πνευμα-
 τικὲς ζυμώσεις ἐφθασαν στὸ κατακόρυφόν τους. Ἡ
 διαμάχη στὸ ἰδεολογικὸ πεδίο ἦταν σὲ ἐξαιρε-
 τικὴ ἔνταση. Κάτι ἔδειχνε ὅτι τὸ τεράστιο ὀλι-
 στικὸ, ἀντιπνευματικὸ κῆμα πού εἶχε κατακλύσει
 τὴν ἀνθρώπινη σκέψις ὑποχωροῦσε. Ἦταν ὁμοῦ
 βέβαιον αὐτό; Μήπως ἐπρόκειτο γιὰ καμμιά ψευ-
 δαισθησι; Ὁ Ἕλληνα, ὁ χριστιανὸ σπουδαστὴς
 ζῶσε μέσα σ' ἓνα παραγμένο πῆλαγος ἀπὸ πνευ-
 ματικὲς ἀνησυχίες καὶ καταπιστικὰ ἐρωτημα-
 τικά. Ἦταν ὑποχρωμένοις νὰ δώσῃ κι' αὐτὸς τὴ
 δική του μάχη— πάλι σκληρὴ πνευματικῆς
 ζωῆς ἢ θανάτου πολλὰς φορὰς— μὲ κάθε μέσον
 πού διέθετε. Γι' αὐτὸ καὶ τὶς «Ἀκτίνες», τὶς
 γνώρισε σὰν ἓνα πολῦτιμον βοηθὸ καὶ ἐνισχυτὴ
 στὴν ἀγωνία του αὐτῆ. Τοῦ μετέδωσαν τὸν παλ-
 μὸ τῆς σύγχρονης σκέψεως, τῆς μεγάλης καμπῆς
 πού διαφαινόταν στὴν παγκόσμια διανοήσι. Ἐγνώ-
 ριζε πιά ὁ χριστιανὸς σπουδαστὴς πὺς δὲν ἦταν
 μόνος. «Τὰ μεγαλύτερα πνεύματα τῆς ἀνθρωπό-
 τητος παρόντων στὸ πλευρὸν του...» Μποροῦσε
 πιά νὰ βαδίξῃ σταθερὰ καὶ ὑπερήφανα τὸ δρόμον
 τῆς καρδιάς του. Γι' αὐτὸ καὶ ἀγάπησε τὶς «Ἀ-
 κτίνες» καὶ χαιρόταν γιὰ τὸ περιοδικὸν του. Γι'
 αὐτὸ καὶ σήμερα πού γιορτάζουμε τὴν πρώτη δε-
 καετία τους μετέχει κι' αὐτὸς στὴ γιορτῆ τους,
 ὅπως θὰ μετείχε στὴ γιορτῆ ἑνὸς ἀγαπητοῦ του
 φίλου. Ἐγιναν φίλοι καλοὶ γιατί γνώριστῆκαν
 μέσα στὸν πύρινον πνευματικὸ ἀγῶνα. Καὶ ὁ ση-
 μερινὸς σπουδαστὴς ἔχει νοιώσει πιά πὺς εἶναι
 δικὸν του τὸ περιοδικὸ αὐτό.

ΣΕ ΝΕΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ

Σ' ἐκείνους πού δὲ νίκησαν στὴν πρώτη μάχη,
 στὶς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις, θέλουμε νὰ ποῦμε
 ἀπλὰ δυὸ λόγια, λόγια ἀδελφικά περὰ ὡς περὰ.

Πάνω στὸ σοβαρὸ σας αὐτὸ πρόβλημα μίλησαν
 πολλοὶ τώρα τελευταία. Κι' ἀπ' ὅλες τὶς πλευ-
 ρές ἡ ἴδια διαπίστωση ἀκούστικη, ὅτι ἡ χώρα
 μας ἔχει ἀνάγκη ὄχι μόνο ἀπὸ ἐπιστήμονας, ἀλλὰ
 καὶ ἀπὸ προοδευτικὸς τεχνικοὺς, ἀπὸ ἐπαγγελμα-
 τίας εἰδουειδῆτους, ὡς καὶ ἀπὸ τιμημένα ἐργατικά
 χέρια. Μιλᾶνε μερικοὶ γιὰ ἐπαγγέλματα ἀνώτερα
 ἢ κατώτερα. Καλὸ θὰ εἶναι νὰ ἀλλάξουμε τὴν
 ἐτικέττα: «Ἀνθρώποι ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι
 ὑπάρχουν. Κι' ἀνθρώπους δὲν κάνει ἡ ἐπιστήμη
 ὅτε οἱ τίτλοι. Κάποιος ἄλλος πλουτίζει καρδιὰς
 καὶ χαλυδώνει χαρακτῆρες.

Λοιπόν, φίλοι μας ὅσοι δὲν μποροῦσατε νὰ
 μπῆτε στὸ Πανεπιστήμιον, μὴν ἀποθαρρυνθῆτε γι'
 αὐτὸ. Μὴν θεωρήσατε τὸν ἑαυτὸ σας ἀποτυχ-
 μένον. Γυρίσατε τὸν τιμόνι τῆς ζωῆς σὲ ἄλλες
 φιλοδοξίας, εὐγενικὰς κι' αὐτὰς καὶ τιμημένας,
 σὲ νέους δρόμους. Ἡ χώρα ἔχει παντοῦ ἀ-
 νάγκη. Ἡ ὑπαίθριος ἔχει τεράστια κενά. Σεῖς
 πού πήρατε τὴν γυμνασιακὴ μόρφωσι μὴν ξεχνάτε
 ὅτι ἡ μόρφωσις κι' ἡ ἀξέλιξις τῶν γνώσεων στὰ
 χέρια σας εἶναι. Μὲ τὴ μελέτη σας τὴν ἐλευ-
 θερή, ἀλλὰ συνεχῆ, μπορεῖτε νὰ ἀνεβάσατε τὸ
 μορφωτικὸν σας ἐπίπεδον φηλότερα, ὅσο σὺς θέ-
 λετε. Ἡ ἐπαρχία ἐπιτα σὰς περιμένει νὰ τῆς
 μεταδώσατε λίγη ὕβρι. Πνευματικὴ ὕβρις ἀπο-
 ζητᾷ σήμερα ἡ ἐπαρχία, ἠθικὴ ὕβρις, λίγη χαρὰ
 καὶ αἰσιοδοξία, μέσα στὴ θυελλώδη ἐποχὴ πού
 περνᾷ. Προσοχὴ ὁμοῦ! Ἡ πόρτα πού θὰ χτυπή-
 σε γιὰ νὰ ζητήσατε πρώτα γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας
 τόνωσι καὶ ἰσχυρὰ νὰ τὴ δώσατε καὶ στοὺς
 ἄλλους πρέπει νὰ χυ τὴν ἐπιγραφὴν: Ζωὴ καὶ
 πίστις χριστιανικὴ. Καὶ μόνο αὐτῆ.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Χαιρετίζομε μὲ χαρὰ, ὅσα ἐλέχθησαν ἐπάνω
 στὴν ἀποστολὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, σὲ πανεπιστη-
 μιτικὰς παραδόσεις.

Ἡ ἐκπαιδευσις, ἐτονίζετο, εἶναι ἡ ἱερωτέρα
 ἀποστολή. Τίποτα δὲν εἶναι ἱερωτέρον ἀπὸ τὸ
 πλάσιμον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὁ ἐκπαιδευ-
 τικὸς μὲ τὸ ἱερὸ αὐτὸ χρέος ἔχει καθήκον νὰ πα-
 ρέχῃ τὸν ἑαυτὸ του πρότυπον σὲ κείνους τῶν
 ὁμοίων πλάθει τὶς ψυχὰς. Νὰ εἶναι πλοῦσιος στὸ
 πνεῦμα καὶ στὴν ψυχὴ. Νὰ εἶναι ὁ τύπος τοῦ
 τελείου χριστιανοῦ. Κι' ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι τόσο
 πλοῦσιος στὸ πνεῦμα μὰ εἶναι στὴν ψυχῆ, θὰ
 ὀφελήσῃ ὀποιοδῆποτε μὲ τῆς ψυχῆς του τὸν
 πλοῦτον, ἐνῶ ὁ ἄλλος σκορπίζει παντοῦ τὸ κακό.
 Μιὰ ἀπέραντη ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπον πρέπει
 νὰ διακρίνῃ τὸν ἐκπαιδευτικὸν. Νὰ εἶναι ὀκεανὸς
 ἀγάπης. Καὶ οἱ νέοι πού ἔταξαν τὸν ἑαυτὸ τους
 σ' αὐτὴν τὴ μεγάλη ἀποστολή, πλᾶϊ στὸν ἀγῶνα
 γιὰ τὴν κατάρκτησι τοῦ ἐπιστημονικοῦ τους ἔργου
 ἀναλαμβάνουν καὶ τὸν ἀγῶνα νὰ φτιάξουν τὸν
 ἑαυτὸ τους ἀνώτερον, ἀξίον τῆς ἀποστολῆς τους.

Οἱ νέοι ἐκπαιδευτικοὶ μας θὰ πρέπει νὰ προ-
 σέξουν περισσότερο τὶς νέες αὐτὰς γραμμὰς πού
 ἀντικατοπτρίζουν καὶ τὶς σύγχρονες ἀπαιτήσεις
 γιὰ τὴν πραγματικὴν μόρφωσι τοῦ λαοῦ μας.

ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

«Πόση δύναμι παίρνω μαθαίνοντις πὺς ὑπάρ-
 χουν σήμερα τόσοι χριστιανοὶ νέοι, πού ἐργάζον-
 ται γιὰ νὰ δῆ καλύτερες μέρες τῆ πατρίδα μας...»

Μ' αυτά τὰ λόγια χαιρετίσθηκαν φοιτηταί τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως πού πῆγαν στή Δωδεκανήσια νά φέρουν τὸ ἐπιδοδοφόρο μήνυμα τῆς χριστιανικῆς αἰσιοδοξίας. Τὸ μήνυμα τῆς ἐπιστροφῆς στὸν Χριστό.

Θὰ ἐχρειάζοντο ἴσως σελίδες γιὰ νὰ μιλήσουν κανεὶς γιὰ τὶς συγκινητικὲς ἐκδηλώσεις, μὲ τὶς ὁποῖες ὁ λαὸς τῶν νησιῶν μας ὑποδεχόταν τὴν ἱεραποστολικὴ ἐπίσκεψιν τῶν φοιτητῶν. «Πόση χαρὰ καὶ φῶς σκορπίσατε στὴν ψυχὴ μας» τοὺς ἔλεξαν «ἀλλὰ καὶ πόση λύπη αἰσθηνόμασταν τώρα γιὰτὶ μᾶς ἀφίνετε τόσο σύντομα...»

Κι' ἄς μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι ἡ πνευματικὴ αὐτὴ δίψα ἀναφέρεται μονάχα στοὺς μεγάλους. Κάθε ἄλλο. Οἱ νέοι εἶναι ἐκείνοι πού μὲ τὸν πιὸ μεγάλο ἐνθουσιασμό ὑπεδέχοντο τὸ μήνυμα πού ἔφερναν οἱ φοιτηταί.

Σὰ πολλὰ νησιά οἱ νέοι ἀθόρμητα, γεμίσει χαρὰ, γιὰτὶ γινώριζαν τὸ δρόμο πού ζητοῦσαν, ἔφιναν τὰ αἰσθηματὰ τους νὰ ἐξευθεῖν σὲ ἐνθουσιώδεις χριστιανικὸ τραγοῦδι...

Τὰ νεῖδα ἐμπρός ἀδελφομένω
τὰ νεῖδα τὰ χριστιανικὰ
πού θὰ δουλέψουν ἀντρεπωμένω
γιὰ τὰ μεγάλα ἰδανικά.

Ἄλλὰ καὶ ὁ μικρὸς, ἄγνός, παιδιάτικος κόσμος ἔτρεχε ὁ φασμένος ν' ἀκούσῃ τὸ κατηχητικὸ μάθημα καὶ νὰ συμμετάσχει στὴν ὠραία ψυχαγωγία πού ἦταν ὀργανωμένη εἰδικῶς γιὰ τοὺς μικροὺς.

Ὁ μαρτυρικός λαὸς τῆς Δωδεκανήσου πού μέσα ἀπὸ 600 χρόνια μαύρης σκλαβιᾶς διετήρησε ἀμόλυττον τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐθνικότητά του, στέκει γεμάτος θάρρος κι' ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον, γιὰ τὶς νέες σελίδες τῆς ἐλευθέρης ἱστορίας του πού ἄρχισαν.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΑ

— Ἦσαν χρησιμώτατα γιὰ τοὺς πρωτοεταίς τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς τὰ ὄσα τοὺς ἀνέφερε ὁ κ. Πρωτανὴς τους στὴν τελευταίη δὴρκομωσία.

«Ὁ κινδὺν τοῦ φυσικοῦ ὄλιμοῦ, τοῦ ἐτόνισιν, παρήλθεν. Ὁ κινδὺνος ὅμως παραμένει ἀπὸ τὸν ἠθικὸν ὄλιμον, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἡ αἰτία τῆς σημερινῆς ἀποσυνθέσεως. Βοηθῆθηκαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο οἱ νεαροὶ σπουδασταί νὰ σχηματίσουν ἀπ' ἀρχῆς μιὰ ξεκάθαρη ἀντίληψιν τοῦ πῶς σκέπτονται οἱ καθηγηταί των.»

— Ἐνα διαβνὲς συνέδριον καθηγητῶν Πανεπιστημίων, πού ἔγινε τὸ φεταῖνὸ καλοκαίρι στὴν Ἐλβετία ἀπετάλεος μιὰ ὄρακι πρωτοτυπία μέσα στὴ γενικὴ πνευματικὴ ἐξέλιξι.

Τὰ συμπεράσματα τῶν συζητήσεων διατυπώθηκαν σὲ μιὰ συνοπτικὴ ἐκθεση ἣ ὁποία ὑπεγράφη ἀπὸ ὄσους ἔλαβαν μέρος τὸ συνέδριον.

— Ὁδῆματα, λέγει ἣ Ἐκθεσις, ὑπῆρξε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν νὰ ἦτο περισσότερο ἀναγκαία ἡ ἐνίσχυσις τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως ἀπὸ ἠθικὴν καθοδήγησιν καὶ ἔμπνευσιν προσηχομένην ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν πίστιν.»

— Σὲ 5 10^ο ἀνιήρχετο πέρουσι ἡ νοσηρῶτης τῶν σπουδαστῶν τοῦ Πολυτεχνείου, ὅπως ἀποκαλύπτει μιὰ ἐκθεσις τοῦ Ἐρευνητικοῦ Ἰατρικοῦ Φυματιώσεως. Ἄξιόπαρατήρητο εἶναι, ὅτι τὸ ποσοστὸ αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ὁμάδων πού ἐξητάσθησαν μὲ

τὴ μέθοδο τῆς μικροακτινογραφίας.

— Τὸ ὑπουργεῖο σκέπτεται νὰ μελετήσῃ τὴν ἐκδοσὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν καθηγητῶν μας. Ἦταν ἴσως ἡ πιὸ εὐχάριστη εἰδήσις καὶ ἡ μοναδικὴ ἐλπίς τοῦ 1947. Γιὰτὶ ἀπ' ἐνὸς μὲν θὰ ἐκδίδονται τὰ συγγράματα καὶ δεύτερον θὰ πωλοῦνται σὲ πολὺ οἰκονομικώτερες τιμῆς.

— Τώρα ἐὰν θὰ ἰδῇ τὴν πραγματοποίηση τοῦ ὄρακιου αὐτοῦ σχεδίου ἣ σημερινὴ φοιτητικὴ γενεὰ αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. Δὲν πρέπει νὰ ἀποκλείωνται ὅμως καὶ οἱ ...ἐκπλήξεις.

— Στὴ Μαρόκοιο Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία οἱ σπουδασταί τῆς περιμένουσαν ἐναγωνίως τὴν ἐναρξιν τοῦ συσσιτίου. Δὲν εὐποροῦν οἱ περισσότεροι τῶν σπουδαστῶν τῆς καὶ ἕνα φθηνὸ συσσίτιο θὰ τοὺς βοηθήσῃ πολὺ.

— Περιμένουσαν ἀκόμη μὲ τὴν ἰδία... ὄρεξι καὶ τὸ ἀνοιγμα τῆς βιβλιοθήκης τους πού ἄργει ἀπὸ ἔλλειψιν προσωπικοῦ.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Ἄγαπητὲς «Ἀκτινές»,

Ἡ νέα ζωὴ καὶ κινήσις πού ἄρχισαν νὰ παρατηρεῖται μὲ τοὺς πρωτοεταίς συναδέλφους καὶ ὄσα γράφατε γι' αὐτοὺς μοῦ θυμίζουσι μερικὲς ἀπὸ τὶς πρώτες φοιτητικὰς μου ἀναμνήσεις.

Μὲ τὶς γνωστέας ἀφόρητες συνθήκες τῆς κατοχῆς ἔκαμα τὴν πρώτη ἐμπεισί μου στὰ πανεπιστημιακὰ προπύλαια. Μιὰ ἐρημωμένη ἐπαρχία μ' ἔστολανε ἐδῶ, ἐφωδιασμένον μὲ τὴν κοινήν νοστορία μιὰς στενῆς καὶ πεζῆς ἐπαγγελματικῆς προοπτικῆς. Ἄλλὰ καὶ ἡ πρωτεύουσα μοῦ ἔκανε ὑποδοχὴ... ὄχι καλύτερη. Ἦλθα ἐδῶ ἕνα ἄβουλο, παθητικὸ στοιχεῖο καὶ ἡ Ἀθήνα μὲ προήγαγε σὲ... ἀρνητικὸ. Ἡ ἀπροσανατόλιστη μέσα στὴ δίνη τῶν διαφόρων κατευθύνσεων ζωῆς μου, οἱ διάφοροι «φίλοι» καὶ ὄσα ἄλλα συνακόλουθα, μοῦ προμηνοῦσαν μιὰ ἀστατὴν φοιτητικὴν ζωὴ. Ἡ πνευματικὴ ὅμως αὐτὴ νύκτα δὲν βάστηξε πολὺ. Ὁ δρόμος πρὸς τὴν πίστιν ἀνοιξε γιὰ μένα χάρις στὴν ἀγάπην ἐνὸς συναδέλφου μου. Κάποιο κήρυγμα στὸ Μητροπολιτικὸ Νὰο σκόρπισε τὸ πρῶτο φῶς στὴν ψυχικὴ μου ἀγωνία.

Ἡ συνέχεα: Ἐνα ἀπόγευμα μιὰ φοιτητικὴ διάλεξις πού θέμα τῆς ἦταν «ἡ ἀποστολὴ τοῦ φοιτητοῦ σήμερα» μού ἔδωσε τὶς πρώτες κατευθυντήριες φωτεινὰς γραμμῆς, πού ὡς τότε ἄθελά μου ἀγνοοῦσα

... «Ἐίμαστε ἡ γενεὰ τῆς ριζικῆς ἀνοιχομῆσεως ὁ θεὸς μᾶς καλεῖ συναεργὸς του «θεοῦ ἔσμεν συναεργὸι». «Ἀσφαλῶς λίγων ἀνθρώπων ἡ ζωὴ θὰ εἶναι τόσο γεμάτη, τόσο ἐπιτυχημένη, τόσο ἀξία νὰ τὴν ζῇ κανεὶς ὄσον αὐτῶν πού θ' ἀκούσουν τὴν πρόσκλησιν. Ἡ ἀρνησί μας στὴν πρόσκλησιν αὐτὴ σημαίνει ναυάγιο καὶ ἀποτυχία ἐπάνω σὲ ἀποτυχίας...» Ἀξῆραστο δεῖλινο!

Καὶ ἀπὸ ἐδῶ, πρέπει νὰ ὁμολογήσω, ἀρχίζω κατὶ καινούργιο στὴ ζωὴ μου, γεμάτο περιεχόμενο καὶ χαροῦμενες προσπάθειες πού μοῦ εἶναι κάπως ὀσκολοὺ νὰ τὸ περιγράψω.

Εἶναι ἀρὰ γε ἡ ζωντανὴ παῖτρα πού σοῦ ἀποκαλύπτει ὀλόκληρο τὸ μεγαλεῖο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς; Ἐγὼ τὸ πιστεύω ἀπόλυτα.

Μὲ εὐχαριστίας

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΗΛΙΑΣ

Φοιτητῆς

ΟΙ ΝΕΟΙ ΠΟΥ ΜΑΣ ΓΡΑΦΟΥΝ

ΔΙΨΑ Η ΨΥΧΗ ΜΟΥ

Κύριε, ή ψυχή μου Σε διψά
σάν τό στεγνό τό χῶμα
πού αναδροχιά τό ξέρανε
κι' ἀπότιστο 'να: ἀκόμα.

Σάν τό λουλουδι τό χλωμό
στήν ἀκρη ἑνός κηπάκου
λησμονημένο καί θλιβό
πού καρτερᾷ τοῦ κίκου.

Κύριε, ή ψυχή μου Σε διψά
στήν ἔρημιά τοῦ κόσμου,
σάν ὄρσοστάλα τῆς ἀγῆς
σέ φυλλοράχη θυσίου.

Γ. ΜΑΤΡΩΖΟΙ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΜΙΑΣ ΨΥΧΗΣ ΠΟΥ ΑΡΧΙΣΕ ΝΑ ΖΗ

Ἄπόψε, Κύριε, ή ψυχή μου
ἀνοίξε διάπλατα τίς πόρτες τίς βαρειές της.

Φῶς θεϊκό, γλυκειά πνοή,
ἀγγέλιον ἀρμονία πλημμύρισαν τά χάη της
κι' ἔκλεισαν τίς πληγές της.

Κάνε, Κύριε, τήν δύναμη πού πήρα
ή ψυχή ἀπό τῆς πίστες τήν φωτόλουστη ἀγῆ,
νά δυναμῶνῃ πάντοτε
τά πονεμένα στήθη.

Κάτου, στήν μάχη τήν σκληρή
στόν ἐλλογημένο ἀγῶνα,
κάνε, Κύριε, νά μῆ ξεχνᾷ
τήν φλογερή σου τήν ἀγάπη
καί μῆ ἐλπίδα, μῆ χαρά,
κι' εἰρήνη ν' ἀγωνίζεται...

Τήν πανοπλία τήν δική σου
ἴδω, Κύριε,
στήν ψυχή πού ἄρχισε νά ζῆ,
γιά νά μπορέσῃ κάποτε
τούς κόσμους τούς δικούς σου,
μῆ φόρμα λευκό κι' ἀφθαρτο
εὐτυχισμένη νά χαρῆ.

Φ. ΛΙΑΣΚΟΣ

ΤΟ ΚΡΙΝΟ ΤΟΥ ΛΥΤΡΩΜΟΥ

«Ὡ πῶς ὀμορφαινῆ ἡ ἀνθρώπινη ζωή
τά πάθη όταν σιγήσουν».

Τοῦ ἀπίστου ἐλύγισε ή ψυχή
καί πύρινο καμίνι ἐγίνη
καί ἀπό τήν τέφρα τῶν παθῶν
παρθενικοί ἀνθίσανε δυό κρίνοι.

« Φῶς ἀστραπῆς
λευκότατό μου κρίνο
βαθειά μᾶς στήν καρδιά
τό ἄρωμά Σου κλείνω.

Ἄνθος ἐσύ ἀμάραντο,
ἀγνό, τῆς θείας δόξης,
στ' ἀμαρτωλό τό χτέε
ποτέ νά μῆ με δώσης.

Μᾶς στήν ψυχή μου ἄνθισε
καί σκόρπισε τ' ἀθάνατά σου μῦρα
τό θεϊκό τό σήμερα
ἐυλαδικά ἀπό Σέβανε τό πήρα.

Τ' ἀγίο Σου χέρι ἀπλωσες
καί σκόρπισες τά πάθη
καί ή χίμαιρα πού πρόσταζε
σάν ἀστραπή ἐχάθη.

Φῶς, ἀστραπή
μυριάκριτό μου κρίνο,
εὐλαδικά μᾶς στήν ψυχή
τό Γολγοθά Σου κλείνω.»

Κ' ἦταν τό θαῦμα θεϊκό,
τό θέλημα δικό Σου,
τό ἔγραψες μῆ αἱμάτα
ἐπάνω στό Σταυρό Σου.

Η. ΜΠΕΛΛΑ

Ο Κόσμος τῶν Γραμμάτων

ΑΠΟΨΕΙΣ

Με τὴν δεκαετία πού συνεπληρώθη ἀπὸ τὴν ἀπαρχὴ τῆς ἐκδόσεως τῶν «Ἀκτίων», ἡ στήλη τούτη ἀνατρέχει καὶ στὴν δική της πρώτη ἐμφάνισι, στὸ πρῶτο-πρῶτο φύλλο τοῦ περιοδικοῦ μας. Μιὰ εὐχὴ, λοιπόν, ἦταν ἡ πρώτη αὐτὴ ἐμφάνισις, μιὰ εὐχὴ μὲ τὴ διπλὴ εὐκαιρία καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ περιοδικοῦ καὶ τοῦ καινούργιου χρόνου, τοῦ 1938. Καὶ περιεχόμενο τῆς εὐχῆς: «καλοὺς ἀναγνώστες». Ὑπεγράμμισε ἡ στήλη αὐτὴ τὴν ἐξαιρετικὴ σπουδαιότητα, πού ἔχει ἡ συμβολὴ τοῦ ἀναγνώστου στὴν ἐπιτυχία τῆς προσπάθειάς πού ἀρχίζει. «Ὁ ἀναγνώστης — ἐμψυχωτής, ὁ ἀναγνώστης — δημιουργός», ἔγραφε, «εἶναι ἐκεῖνος πού δίνει πνοὴν ζωῆς σ' ἐκεῖνο πού διαβάσει, παίρνει τὴν ἰδέα πού τοῦ προσφέρεται καὶ, ἀν τὴν ἀσπάζεται βέβαια, τῆς δίνει τὴ ζωὴ, τὴν πραγματοποιήσει τῆς, μέσα στὴν κοινωνία μας. Αὐτὸς ὁ ἀναγνώστης ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητὴ ἐπισφράγις μιᾶς προσπάθειάς, πού ἀρχίζει ἀπλῶς μὲ τὸ γράψιμο».

Καὶ τὸ νὰ ἔχη τέτοιους ἀναγνώστες τὸ νέο περιοδικὸ ἦταν ἡ εὐχὴ, ἡ θερμὴ εὐχὴ, γιὰ τὸ περιοδικό, πού ἀρχίζει τότε τὴν ἐκδοσί του.

Καὶ τώρα, δέκα χρόνια κατόπιν, βλέπομε πόσο ἐπίσως, ἐπιτρέψτε μου νὰ πῶ, πόσο εἰσηκούσθη, ἡ εὐχὴ αὐτὴ! Ὁ ἀναγνώστης πού εἶναι ἐργάτης — καὶ τί ἐργάτης! — τῆς προσπάθειάς, πού ὀργάνω τῆς ἔχει καὶ τὸ περιοδικὸ τοῦτο, ὁ ἀναγνώστης αὐτὸς εἶναι ἕνα ἀπόκτημα ὄχι μόνο γιὰ τὴν προσπάθεια τῶν «Ἀκτίων», μὰ γιὰ τὸν τόπο μας γενικώτερα. Καὶ τὰ δέκα χρόνια πού πέρασαν, εἰδείξαν καθαρὰ πόση σπουδαιότητα ἔχουν γιὰ τὸ ἔθνος μας πνευματικοὶ δεσμοί, σὰν ἐκεῖνος πού ἐνώνει τὸ περιοδικὸ τοῦτο μὲ τοὺς ἀναγνώστες του.

Ἡ εὐχὴ λοιπόν εἰσηκούσθη καὶ μάλι-

στα «ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν». Ὅμως ἡ εὐχὴ, ἡ ἰδέα πάλι: εὐχὴ, ἄς συνοδεύσῃ τὸ νέο ξεκίνημα, τὴν νέα δεκαετία, τὸν καινούργιο χρόνο.

Δὲν χρειάζονται, βέβαια, σχόλια τῆς στήλης αὐτῆς γιὰ τίς τόσο εὐγλωττες ἐπιστημονικὲς μαρτυρίες ξένων κορυφαίων ἐπιστημόνων καὶ λογοτεχνῶν, πού κοσμοῦν τίς πρώτες σελίδες τούτου τοῦ τεύχους. Αὐτὸ λόγια ἐν τούτοις δὲν θὰ ἦσαν ἐντελῶς περιττά, γιὰ νὰ τονίσουν τὴν σπουδαιότητα πού ἔχουν ἀπὸ τὴν πλευρὰ πού σχετίζεται μὲ τὴν ἐμφάνισι τῆς ἐλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς στὸ ἐξωτερικό. Ξέρομε ὅλοι μας τί ἀκούει, χρόνια τώρα, τὸ ἐξωτερικό γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τί φαντάζονται οἱ ξένοι γιὰ μᾶς, ὅλα ἀπαισιόδοξα, μαύρα, ὑποτιμητικὰ γιὰ τὸ ἔθνος μας. Διαβάστε τώρα τίς ἐκδηλώσεις τῶν ξένων ἐπάνω στὴν «Δήλωση» τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων γιὰ τὴν ἀξία τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ θὰ δῆτε τί ἐσήμαινε ἡ «Δήλωση» αὐτὴ γιὰ νὰ ὑψωθῇ πάλι τὸ Ἑλληνικὸ ὄνομα στὴν διεθνή συνείδησι. Διαβάστε ἰδίως, τί γράφουν ὁ Biot, ὁ Collin, ὁ Daniel Rops ὁ Lecomte du Noüy, ὁ Lewis, ὁ Piéchaud. Κι ἀν ἐδημοσιεύοντο ὁλόκληρα τὰ σημειώματα πού ἐστάλησαν, ἢ τὰ γράμματα — προσωπικῆς μᾶλλον φύσεως — πού τὰ συνώδευαν, θὰ ἐδέλατε ἀκόμη περισσότερο τὸ ἐλληνικὸ ὄνομα, τὴν Ἑλλάδα μας, νὰ ἀνεβαίνει στὴ συνείδησι τῶν ξένων καὶ μάλιστα τῶν πιὸ διαλεκτῶν ξένων, νὰ παίρνη πάλι τὴ θέσι πού εἶχε χάσει, θέσι τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ. Οἱ Ἕλληνες διανοοῦμενοι πού ὑπέγραψαν τὴν «Δήλωση» μποροῦν καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων τώρα, νὰ δοῦν τί καλὸ ἔφερε ἡ εὐγενικὴ καθοδηγητικὴ χειρονομία του. Καὶ αὐτὸ εἶναι, ἐννοεῖται, ἕνα μόνο ἀπὸ τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα

AUGUSTIN BOUTARIC

« Είμαι πλήρως σύμφωνος... »

τα, πού θά ἐκδηλώνονται ἔλο καί περισσότερο, σάν καρποί μιᾶς πνευματικῆς ἐκδηλώσεως πού δέν θά χάνη, μὰ ἴσα ἴσα θά κερδίξῃ σέ καρποφορία μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

Τὰ σύντομα βιογραφικά σημειώματα πού δημοσιεύονται μαζί μὲ τίς δηλώσεις δέν δίνουν, φοδοῦμαι, ὅσο πρέπει νὰ καταλάβῃ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸν τί ἀναστήματα εἶναι: οἱ σοφοὶ πού μᾶς στέλνουν τὰ μηνύματά τους γιὰ τὴν ἀξία τοῦ χριστιανισμοῦ καί πόσο βαθεῖα πεποιθήσι, ποιᾶς ἐρευνας καί ποιᾶς ζωῆς ἔκφρασι περιέχουν τὰ μηνύματα αὐτά. Ἐς ποῦμε μόνο δυὸ λέξεις: Σύγχρονη Ἀστρονομία, σημαίνει (ὅπως σωστά ἔχει παρατηρηθῆ) Milne καί Russell. Ἡ νεώτερη Φυσικὴ ἔχει θεμελιωθῆ στὸν Planck καί στὸν Millikan. Σὲ μιὰ εὐγενικῆ ἀμύλλα στὶς κορυφές αὐτῆς ἔρχονται οἱ καθηγηταὶ τῆς ἱατρικῆς, γενικώτερα οἱ βιολόγοι, ὅπως ὁ Lecomte du Noüy, ὁ Collin, καί οἱ ἄλλοι. Γιὰ τὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημία, γιὰ τὸ βραβεῖο Νόμπελ πού ἐκπροσωποῦνται ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης στὶς δηλώσεις, δέν χρειάζεται βέβαια νὰ λεχθῆ τίποτε!

Καί σχετικὰ μὲ τίς πεποιθήσεις πού ἐκδηλώνονται: στὰ μηνύματα αὐτά, ἄς παρατηρηθῆ καί τοῦτο: Οἱ ἐπιστήμονες πού γράφουν, οὔτε σὲ σεμινάρια ἔχουν ἀνατραφῆ, οὔτε ἀπὸ «θηρησκευτικὴ προκατάληψη» ἐξεκίνησαν. Παιδιά τοῦ αἵματος τοῦ ἀρνητικοῦ «ὀρθολογισμοῦ», ἐξεκίνησαν ἴσα-ἴσα ἀπὸ ἀντίθετη κατεύθυνσι, ἤ, πάντως, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν κατεύθυνσι αὐτή. Τὸ σύνθημα «ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξε πῶς ὁ χριστιανισμὸς εἶναι ψέμα» τοὺς εἶχε μιλήσει καί μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς καί τὸ εἶχαν διαδώσει τὸ σύνθημα αὐτὸ καί στὰ βιβλία τους καί στὴ διδασκαλία τους. Ἦσαν ὅμως εἰλικρινεῖς, εὐσυνείδητοι, ἀντικειμενικοὶ ἐρευνηταί, ἀφωσιωμένοι σ' ἀλήθεια στὴν ἐπιστήμη τους. Γι' αὐτὸ ἔγινε καί σ' αὐτοὺς ὅ,τι: λέει ὁ Pascal: De tremper ses lèvres à l'eau de la science, ça éloigne de la religion; mais d'en boire à pleines gorgées, ça y ramène!

Καί, ἄς σημειωθῆ καί τοῦτο: Τὰ μηνύματα πού δημοσιεύουμε εἶναι μικρὰ

REMY COLLIN

«... αἱ Ἀθηναί καὶ ἡ Ἑλλάς ὀφείλουν νὰ εἶναι μία ἐστία ἀνακινήσεως τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ... »

LLOYD C. DOUGLAS

«Η Δήλωση... καθίσταται μία μεγαλειώδης, εμπνευσμένη και θαρραλέα πρόκλησις...»

δείγματα μόνο, μπροστά σὲ δημοσιεύματα, βιβλία δλόκληρα, πού εξέδωσαν πολλοί — ἀκριβῶς οἱ μεγαλύτεροι καὶ διαπρεπέστεροι ἀπὸ τοὺς σοφεύς αὐτοὺς γιὰ νὰ ἀναπτύξουν ὅσα μὲ μερικὲς μόνο γραμμὲς γράφουν τώρα στὶς ἐπιστολὲς πού δημοσιεύουμε. Ἄς παραπέμψουμε στὸ βιβλίο τοῦ Planck Religion und Naturwissenschaft (7η ἐκδ. 1947) καὶ στοῦ Millikan Evolution in Science and Religion (8η ἐκδ. 1940).

Ἄς παραπέμψουμε ἀκόμα στὸ βιβλίο «ἡ ἐπιστήμη ὁμιλεῖ» πού ἔχει πλούσια σχετικὴ βιβλιογραφία. Μὲ εὐχαρίστησι πληροφορῶ, πὼς τὸ βιβλίο αὐτὸ θὰ βγῆ πάλι σὲ νέα πλουτισμένη ἐκδοσι.

Ἄς τελειώσουμε μὲ λίγα εὐλαθικά ἐπιμνημόσυνα λόγια. Τὰ μνημόματα πού δημοσιεύονται προέρχονται ἀπὸ ἐπιστήμονες ἢ λογοτέχνες πού ζοῦν, εὐτυχῶς καὶ ἐργάζονται στὶς ἡμέρες μας. Μὲ δυὸ πένθιμες ἐξαιρέσεις ὅμως: Ὁ Max Planck κι' ὁ Lecomte du Noüy ἀπεβίωσαν στὸ χρονικὸ δικτάημα πού ἐμεσολάβησε ἀπὸ τῆς δημοσίευσι τῆς ἑλληνικῆς Δηλώσεως ὡς τώρα

Ὁ δεῦτερος μᾶς εἶχε στείλει τὶς σκέψεις του καὶ τὶς δημοσιεύσε, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων. Ὁ πρῶτος ἦταν πιά στὸ νοσοκομεῖο, βαρειά ἄρρωστος, ὅταν ἔλαβε τὸ γράμμα μας. Μᾶς ἔγραψε λοιπὸν ἡ κυρία του, παραπέμποντάς μας σὲ πρόσφατα δημοσιεύματα τοῦ συζύγου της, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα. Ἔτσι ἐβίλαμε ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἔργο του Religion und Naturwissenschaft. Εἶναι τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ τὸ μόνο πού δὲν ἐγράφη εἰδικὰ γιὰ τὶς «Ἀκτίνες» καὶ τὴν «Δήλωσι».

Μὲ τὸ εὐλαθικὸ αὐτὸ μνημόσυνο ἂς συνδέσουμε καὶ τὰ θρόμματα ἄλλων χριστιανικῶν ἐπιστημονικῶν κερυφῶν, πού εἶχαν ἐπαφή μὲ τὸ χριστιανικὸ ἔργο, καὶ ἀπέθαναν στὴν διάρκειαν τῆς δεκαετίας πού ἐκδίδονται αἱ «Ἀκτίνες». Ὁ Eddington, ὁ Jeans, ὁ Fleming, εἶναι γνωστοὶ στοὺς ἀναγνώστες μας θὰ εἶναι γνωστοὶ «μετ' ἐγκωμίων» καὶ ἀπὸ τὶς ἐπόμενες γενεὲς πού θὰ τοὺς εὐγνωμονοῦν, ὅταν τόσα ἄλλα θρόμματα θεορυβοποιῶν τῆς ἐπιστήμης (ἢ ἔκφρασι εἶναι τοῦ Ρεῖδη) θὰ ἔχουν ξεχασθῆ, ὅπως ξεχάσθηκαν κι' ἐσθυσαν καὶ τόσα ἄλλα...

II. ΔΑΔΜ.

ERIC MARTIN

«...τὴν θαυμασίαν Δήλωσιν τὴν ὀποίαν ἡ Ἐνωσίς σας ἀπηύθυνεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν...»

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ο ΜΟΛΙΕΡΟΣ, Ο ΡΟΥΣΩ, Ο ΦΛΩΜΠΕΡ
ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΘΕΟ

Ο François Mauriac στο βιβλίο του: «Τρεις μεγάλοι άνδρες μπροστά στο Θεό» (Trois grands hommes devant Dieu) εξετάζει: τὸν Molière, τὸν Jean-Jacques Rousseau καὶ τὸν Gustave Flaubert μὲ τὸ μάτι τοῦ χριστιανοῦ κριτικοῦ καὶ μᾶς δίνει μιά σύντομη περιγραφή μιά πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἰκόνα τῶν τόσο γνωστῶν ἑκπροσώπων τῆς γαλλικῆς διανοήσεως.

Πρῶτος στὴ σειρά ἔρχεται ὁ Μολιέρους ὁ τραγικός (Molière le tragique), ὁ Μολιέρους, ποὺ δὲν ἀρνείται τὸ ὑπερφυσικό, ἀλλὰ ἀρνείται ν' ἀσχοληθῆ μ' αὐτὸ καὶ βρίσκει πῶς ὁ ἄνθρωπος ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν ψυχὴ του εἶναι «κωμικός».

Δὲν θέλει νὰ γνωρίσῃ τίποτε ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὸ ἔνοστιμό του, ποὺ μόνο ὁ φῶρος τοῦ γαλοῦου χαλιναγωγᾷ καὶ τὸ ὀνομάζει φύσι.

Αὐτὸς ὁ ἀντίπαλος τῶν χριστιανῶν, ποὺ σκοτεινιάζουν τάχα τὴν ἐπίγεια ζωὴ, αὐτὸς ὁ φίλος τοῦ φυσικοῦ καὶ λογικοῦ κόσμου εἶτανε ὁ ἴδιος ἓνας σκυθρωπὸς ἄνθρωπος.

Ἐμπαίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ διαβάλλει τὴ ζωὴ ἢ καλύτερα καταργεῖ τὴν ἀνωτερότητα καὶ δὲν δείχνει παρὰ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν κατωτερότητα σχεδὸν σὲ ὅλες τὶς κωμωδίες του.

Ὁ Μολιέρους στὶς τελευταῖες του στιγμὲς εἶναι ποτισμένος μὲ τὴν πιὸ τραγικὴ ἀπογοήτευσι, δὲν βλέπει γύρω του παρὰ μιά ἀπέραντη κατα-

EDWARD A. MILNE

«Δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς τὴν ἐπιστήμην τὸ ὁποῖον νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν».

στροφή. Ἀλλὰ πρὶν νὰ μῆ στῆν τελευταία του ἀγωνία δίνει σημάδια τῆς αὐτοκατηγορίας του μιά μόνο λέξι, ποὺ ξεφεύγει ἀυθόρμητα ἀπὸ τὴν καρδιά του ἀνεβάξῃ: ἀπότομα αὐτὸ τὸν φοβερὸ καὶ χονδροσιδῆ «ἀνθρωπισμό» ποὺ τόσο ἔχει ἐκμηδενίσει στὸ θέατρο του.

* *

Ὁ Jean-Jacques Rousseau εἶναι κοντὰ μᾶς ἢ καλύτερα εἶναι ἓνας ἀπὸ μᾶς. Αὐτὸς ὁ δάσκαλος τῆς ψευτιάς καὶ τῆς ὑπερφάνειας βρίσκει ἀνάμεσά μας τοὺς ἀληθινούς πιστούς του. Τὸν γνωρίζομε γιατί ἔχομε τὴν ἴδια μ' αὐτὸν συνείδησι: εἴμαστε ἢ δική του συνείδησι. Ἐχει τὴν πιὸ εὐαίσθητη καρδιά ἐνὸς αἰῶνα ποὺ ἔχουσε πολλὰ δάκρυα πρὶν νὰ κόψῃ πολλὰ κεφάλια. Ἀλλὰ ὁ πιὸ τρυφερὸς ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐγκαταλείπει τὰ πέντε του παιδιὰ. Ἐχει τὸ θάρρος νὰ ἀπαναλάβῃ πέντε φορές, αὐτὴ τὴν ὠμὴ χειρονομία, καὶ νὰ τὴν ὁμολογήσῃ χωρὶς περιστροφές.

Βρίσκονται βέβαια καὶ στὸν Rousseau ἰχνη χριστιανικῆς ταπεινώσεως, ἀλλὰ δὲν ἦταν ποτὲ πιστός. Ἴσως νὰ εἶναι πατέρας τοῦ μοντέρνου κόσμου, ἀλλὰ εἶναι καὶ δημιουργὸς αὐτοῦ τοῦ μοντέρνου κόσμου. Ὅσο ὁμως κι' ἂν εἶναι ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Χριστιανισμό δὲν διατάζει νὰ ὁμολογήσῃ τὸν Χριστὸ στοὺς ἀνθρώπους.

Ὁ Rousseau ἐγκαταλείπει τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ διάδημά του. Ἀλλὰ αὐτὸς, ποὺ δὲν ἀναγνωρίζει καὶ τὶς

ROBERT A. MILLIKAN

«Μὲ χαρὰν ὡς πληροφοροῦ ὅτι ἐπιδοκιμάζω πλήρως τὸ περιεχόμενον τῆς Ἀηλώσεως».

πράξεις του, ἀρνείται νά συσχετίσῃ τὴν ἀγάπην του στὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κατωτέρωτῃ τῆς ζωῆς του. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντίθεσιν παρουσιάζεται ἡ τρέλλα του, ἐξαντλήθηκε θέλοντας νά λύσῃ αὐτὴ τὴν ἀντίφασιν καὶ ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νά τὸ κατορθώσῃ δὲν τοῦ ἔμεινε ἄλλο λύσι: παρὰ τὴ φυγὴ ἀπὸ τὸν κόσμον. Ἐπιθυμῶ νά μένη μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ μοναξιά δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ὄψιν τῆς ὑπερηφανείας του. Στὴν ἀπόφασίν του νά μὴ γνωρίσῃ πιά τίποτα ἄλλο ἔκτος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του βλέπει κανεὶς μιὰ περίπτωσιν ὑπερτροφίας τοῦ ἐγῶ. Ἡ ἀρρώστειά του εἶναι κυρίως πνευματικὴ. Αὐτὸς ὁ δὴθεν χριστιανὸς δὲν ἀπέκτησε ποτὲ τὸ μυστικὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δὲν μπῆκε ποτὲ στὸ μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ.

**

Ὁ Gustave Flaubert διεκδικεῖ τὴ θέσιν τοῦ ἀπειροῦ ὄντος ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἀλλὰ γιὰ τὴν προέκτασιν τοῦ ἑαυτοῦ του: τὸ ἔργον του. Ἡ τέχνη, τὸ εἰδωλὸν του ἔχει μιὰ ἀπαίτησιν: πρέπει πρῶτα νά παρατηρήσῃ τὴ ζωὴ. Ἀπὸ τὸν τεχνίτη ζητεῖται νά ἀναπαράσῃ τὸ πραγματικόν, ἢ μᾶλλον αὐτὸ ποῦ διακρίνεται ἀπὸ τὸ πραγματικόν. Ὁ Flaubert δὲν πραγματοποιεῖ ὀλοκληρωτικὰ αὐτὴ τὴν ἀπαίτησιν, ἕνα διανοητικὸν του ἐλάττωμα τὸν ὑποχρεώνει νά βλέπῃ μόνον τὰ φαινόμενα τῶν δυνάτων.

Αὐτὸ ποῦ κάνει ἐντύπωσιν εἶναι ὅτι ὁ ἄξιατος καὶ τρομερὸς αὐτὸς ἄνθρωπος εἶναι γεμάτος ἀπὸ τρυφερότητα καὶ παιδικὴ ἀδυναμία ὅταν γράφει στὴ μὴτέρα του.

H. N. RUSSELL

«... Ἡ Δὴλωσις... ἔχει τὴν ἐγκάρδιον καὶ ἐνθουσιώδη ὑποσημείωσίν μου...»

G. P. THOMSON

«Εἶναι πολὺ λυπηρὸν ὅτι αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς μίαν ἀπόπειραν νά δυσφημισθῇ ὁ Χριστιανισμός.»

Κανένας δὲν ὑπακούει περισσότερο ἀπ' αὐτὸν στὶς διανοητικὰ συνήθειες μιᾶς ἐποχῆς νομίζει τὸν ἑαυτὸ του πολὺ δυνατὸν, ἀλλὰ δὲν ἔχει κριτικὸ μυαλό. Ὁ Flaubert εἶναι τὸ θῆμα μιᾶς ἀντιχριστιανικῆς ἐποχῆς καὶ τότε τότε τὸ συναισθάνεται.

Ὁ παλμὸς τῆς ζωῆς δὲν ἐκφράζεται στὸ ἔργον του ὅπως γίνεται στὸ ἔργον ἐνός Dostoïevski, ἐνός Eliot. Γιὰ ἕνα μυθιστοριογράφον εἶναι μεγάλη ἀδυναμία τὸ νά θέλῃ νά βάλῃ τὸ ἀπειρο μέσα στὸ γαλοῖο.

ΤΑΤΙΑΝΑ ΡΟΥΦΟΥ

Οἱ ἀναγνώστες τῶν «Ἀκτίνων» ἔχουν παρακολουθήσει τὴν ἔρευνα ποῦ ἔγινε σχετικὰ μὲ τὴ θέσιν καὶ τὴν ἀξία τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ μέσα στὴν Ἱστορίαν. (*) Θὰ χαροῦν ὅμως ὅταν μάθουν, πὼς ἕνα καινούργιον βιβλίον ἐρχεται νά προστεθῇ στὴ διαφωτιστικὴ σειρά τῶν ἔργων τοῦ Κρουμπάχερ καὶ τοῦ Diehl σχετικὸ μὲ τὸ Βυζάντιον. Εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ George Every, The Byzantine Patriarchate (τὸ βυζαντινὸ Πατριάρχητον), ποῦ ἀναφέρεται στὴν περίοδον 451—1204 μ. Χ. Εἶναι ἕνα ἔργον ποῦ συνδυ-

(*) Ἴδε ἄρθρον. «Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ νεώτερη ἔρευνα, 1940, 126—131, Γ. Βερίτη, Ἡ γυναῖκα στὸ Βυζάντιον, 1944, σ. 27—33, Φοίβης Σεφεριανῶ, Ἡ «Διακόνισσα» στὸ Βυζάντιον, 1946 σ. 270—274 κ. ἄ. «Διακόνισσες τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» 149—154 καὶ τὴ μελέτη αὐτοῦ τοῦ τεύχους «Χίλια χρόνια ἀκτινοβολίας» Β. Ἐρασίου.

SIGRID UNDET

«Αἰ ἀξίαι... τοῦ πολιτισμοῦ δὲν δύνανται νὰ σωθοῦν ἐν τῇ ἔθνῃ φύγον ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν».

ἀζει τὴν πολλὴ μελέτῃ καὶ τὴν ἐπιμελημένη ἔρευνα μαζὺ μετὰ τὴν ἀγάπῃ καὶ τὸν σεβασμὸ πρὸς τὸ θέμα. Ὁ σ., ἀκολουθῶντας τοὺς νεωτέρους ἔρευνητάς, ἔχει πᾶ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν προκατάληψι καὶ τὰ σχηματικὰ συμπεράσματα τοῦ Γίβωνος καὶ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ποὺ θεωροῦσαν τὸ Βυζάντιο ὡς ἐκφυλισμένη ἐποχὴ, ὡς σκοτάδι ποὺ μπάνει ἀνάμεσα στὴ λαμπρὴ κλασικὴ ἀρχαιότητα καὶ στὴ φωτισμένη Ἀναγέννησι. Ἔτσι ἀντικρῶζει τὸ θέμα τοῦ ἔτοιμος νὰ δεχθῇ τὰ συμπεράσματα, ποὺ τοῦ παρέχουν ὄχι τὰ διανοητικὰ σχήματα, ποὺ ἔχει ἀργίον δημιουργήσι μέσα σὸ μυαλό του, ἀλλὰ τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα, ποὺ τοῦ δίνει ἡ ἐποχὴ ποὺ ἔχει νὰ μελετήσῃ. Στὴν ἔρευνά του καὶ στὴ δημοσίευσί τοῦ βιβλίου του τὸν παρακίνησε τὸ γεγονός, ὅτι ἔπραξε νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸ χριστιανικὴ Ἀνατολή στὸν Ἀγγλο μελετητὴ τόσο τῆς εὐρωπαϊκῆς ὡς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

Γενικώτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου, ὅπου ὁ σ. με μεγάλη συντομία ἐκθέτει τὰ πορίσματα, τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας, σχετικὰ μετὰ τὸν βυζαντινὸ πολιτισμὸ. Γιά τὴ μάρφωσι, τὴ νομοθεσί, τὴ θέσι τῆς γυναίκας καὶ τοῦ παιδιοῦ, τὴν κοινωνικὴ νομοθεσί, γιά τὴν κοινωνικὴ πρόνοια, τὴ σχέσι Κράτους καὶ Ἐκκλησίας, τὴ θέσι τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου μέσα στὴν Ἐκκλησί, τὴν ἠθικὴ κατάστασι κλπ. παίρνει κανεὶς μιὰ πολὺ σύντομη ἀλλὰ καὶ εἰκόνα πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη, ποὺ μέχρι τώρα προσπαθοῦς νὰ διαδώσῃ ἢ προκατάληψι, σχετικὰ μετὰ τὸ Βυζάντιο καὶ τὸν βυζαντινὸ πολιτισμὸ. «Ἐνας

πολιτισμὸς, ποὺ συνδυάζει σεβασμὸ πρὸς τὴ διανόησι μετὰ τὴν παρθαρξία στὶς δογματικὰς βάσεις, ἀσκητισμὸ μετὰ τὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν οἰκογένεια, τὴν αὐστηρότητα στὰ ἤθη μετὰ τὴν κοινωνικὴ ἀντίληψι, δὲν ἔπραξε νὰ ἀποκρούεται ὡς ἀσήμαντος καὶ ἐκφυλισμένους», συμπεραίνει ὁ σ. Every καὶ εἶναι τὸ συμπέρασμα καθὲς εἰλικρινοῦς καὶ χωρὶς προκατάληψι ἔρευνητοῦ.

I. I. K.

Charles Lalo: Ἡ Τέχνη καὶ ἡ Ζωή. (L'art et la vie). Τὸ πρόβλημα ποῖα σχέση ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν ζωὴ καὶ στὴν δημιουργί τοῦ καλλιτέχνη, ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης αὐτῆς τοῦ γνωστοῦ αἰσθητικοῦ Charles Lalo. Κατ' ἀρχὴν παραδέχεται ὁ σ. ὅτι καὶ τὰ δύο (ζωὴ καὶ δημιουργί) βρίσκονται σὲ στενὴ ἀναλογία μετὰ τὸς. Μ' ὅλα ταῦτα ὅμως, ἡ ὁμοιότητα αὐτὴ, εἶναι ἀρκατὰ περίπλοκη. Γιά τοὺς μὲν, τὸ ἔργο τοῦ εἶναι μιὰ προέκτασι τῆς ζωῆς τοῦ γι' ἄλλους, ἀντίθετα, τὸ ἔργο τοῦ εἶναι ἕνα μέσο «φυγῆς» ἀπὸ τὸν ἀνεπιθύμητο τρόπο τῆς ζωῆς τοῦ. Τέλος γιά ἄλλους ἡ Τέχνη ἀποτελεῖ ἕνα ὑποκατάστατο ἢ μιὰ «οἰκονομία» στὴν ἐπενέργει τοῦ ὄναιου. Τὸ ζευγάρι Τέχνη-ζωή, διαφέρει ἀνάλογα μετὰ τὸν καλλιτέχνη. Στὴν συνέχισι ὁ σ. ἐξετάζει ἐκείνους τοὺς καλλιτέχνας τοὺς ὁποίους ἡ τέχνη τοῦ εἶναι «κοντὰ στὴν ζωὴ». Καὶ πέρνοντας παραδείγματα ἀπὸ συγγραφείς, παρουσιάζει: μετὰ μιὰ σειρά ἀναλύσεων τοὺς διαφόρους τύπους ποὺ ὑπάρχουν.

Ἔπάρχουν συγγραφείς «ἐγωιστὰς» ποὺ ζητοῦν

P. J. WAARDENBURG

«Ὁ κόσμος χρειάζεται πηγὴν πλήρη δυνάμεως. Μόνον ὁ Χριστιανισμὸς δημιουργεῖ τὴν πηγὴν αὐτὴν».

νὰ δλοκληρωθῶν στο ἔργο τους καὶ κατανοῦν κριτὲς τοῦ ἑαυτοῦ των, μέσα στὴν δημιουργία των καὶ στὴν ἐργασία του ἡρώων των. Σὺν ἀντιπροσωπευτικὸ τύπο ἐκείνων «ποὺ παρουσιάζουν τὸ ἐνὼμ τους» διαλέγει τὸν Montaigne. Στὸν Stendhal ἀνακινεῖται τὸ πρόβλημα τῆς εἰλικρινείας του. Ἡ τέχνη του, συμπραίνει ὁ σ. εἶναι γι' αὐτὸν μιὰ δηλητηρίαση: «ἔβαλε τὴν ζωὴ του στο ἔργο του, γιὰ νὰ τὴν χαρῆ δυο φορές». Ἄν καὶ δαίλος στὴν δράση, εἶναι ἐνθουσιώδης στο χαρτί, ὅπως ἕνας ἐνθουσιώδης ἡθοποιός. Ἐνας συγγραφέας κοντὰ στο ἔργο του εἶναι ὁ J. J. Rousseau. Τὸ γράψιμό του εἶναι μιὰ ἐξομολόγησι ποὺ ἐκλιπαρεῖ τὴν συγχώρησι τοῦ κοινού. Ἡ ἴδια πρόθεσι ὑπάρχει στὸν Δοστογιέφσκυ καὶ στὸν Μπωουτελαίρ. Ἡ «περίπλοκη» περίπτωση τοῦ Γκαίτε εἶναι ἀρκετὰ καθαρή: ἡ λογοτεχνία τοῦ χρησιμοῦσι σὺν καθαρῆ τήρησ ἀπὸ τὰ πάθη του, ποὺ καθὼς τὸ ἄνοιουσε ὁ Ἀριστοτέλης τὸν ἀνοσοποιεῖ καὶ τὸν ἀνακουφίζει. Ὁ Σατωμπριάν, ὁ Ντανούτζιο καὶ ὁ Μπαρὲς μᾶς δίνουν ἕναν ἄλλο τύπο: «τὴν ἀπόδρασι στο ἑσωτερικό». — Τέλος ὁ M. Proust κατὰ τὸν σ. εἶναι τυπικὸ παράδειγμα ἐκείνου, στὸν ὅποιο ἡ τέχνη καὶ ἡ ζωὴ ἀκοῦν συνεχεῖς ἀμοιβαίαις ἐπιδράσεις.

Τὸ βιβλίον τοῦ Lalo μᾶς φέρνει καὶ πάλι στο νοῦ τῆ σχέσι ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὴ δημιουργία τοῦ χριστιανοῦ καλλιτέχνη. Μιὰ σχέσι ἀπόλυτα ἐξακαθισμένη. Ὁ καλλιτέχνης ἀκότι, σὺν προσωπικότητα ποὺ προσπαθεῖ νὰ κἀν «βίωμα» τὴν ἀλήθεια καὶ τὸν σωστὸ προορισμό του στὸν κόσμο αὐτόν, δὲν μπορεῖ νὰ καταταχθῆ σὲ καμμιὰ ἀπὸ τίς παραπάνω κατηγορίες. Ἡ περίπτωση τοῦ εἶναι ἰδιότυπη. Γι' αὐτόν ἡ Τέχνη εἶναι σὺν ἕνα εἶδος προσευχῆς. Μὲ τὸ ἔργο του βρισκται ἕνα μέσο γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν Θεό, μιὰν εὐκαιρία ν' ἀνοίξῃ τὴν ψυχὴ του σ' Ἐκεῖνον ποὺ πλημμυρίζει τὸ εἶναι του, τὸ σκέψῃ του, «τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός». Θάθελε ὁ χριστιανὸς ταχυνίτης, μὲ τὴν συναίσθησι τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν» νὰ κατάρθωνε τὸ ἔργο του, ν' ἀποτελοῦσε τὴν προέκτασι μιᾶς ζωῆς τελείας, «ἀγίας». Καὶ ὁ ἀγῶνας του γιὰ νὰ φτάσῃ σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ, εἶναι τὸ πιὸ ἀγαπητό του θέμα, ὅχι: σὺν «φυγῆ», κατὰ περισσότερο: «σὺν καταφυγῇ καὶ ἀγαλλίαμα».

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Γ. Ματρ. Ἐνταῦθα Τὸ «Λοτέρι» ἐδόθη, ὅπως μᾶς ἐγράφετε. Τὸ ἄλλο ποίημα ἔχει, παρ' ὅτις τίς ἀδυναμίας του, τόση εἰλικρίνεια καὶ ἀπλότητα, ὥστε, ἐλπίζομεν, νὰ δημοσιουθῆ προσεχῶς. Περιμένομεν ὁμως, τὴν σὺνείκειαν. — κ. Ἐ.

λευθ. Ἄγγελ. Πειραιᾶ: ἔχετε ἰκανότητα, ποὺ χρειάζεται νὰ καλλιεργηθῆ δουλεύετε, ἀκίδη, μὲ δλην σὰς τὴν δύναμι. ν. διὰ νὸ δέσι ποιητῆ καὶ ἡ ζωῆ σ' εἶναι τὸ ποιητικόν σὰς οὐλήθη. Ἐἶσα μέλος τῶν Χριστιανικῶν Μοθητικῶν Ὀλοῶν; — κ. Ἄντ. Διαμ Γ' Τάγμα Σκαπ Σ. Γ. Γ. 9.2 Τὸ πῆμα σὰς θα δημοσιουθῆ προσεχῶς, ἐλπίζομεν. Περιμένομεν νεώτερος σὰς Καὶ ἐνὸ γράμμα πῶ νὸ μᾶς γνωρίσῃ κατὰ καλλίτερον καὶ τὸν ποιητῆν — Στρατ. Δ. Η. Μ. Χ. Τ. Σ. Γ. Γ. 916. Μὲ πολλὴν χαρὰν ἐδίαβασμα τὸ γράμμα σὰς Καὶ τώρα, μένει ν' ἀγωνισθῆ ὥστε ἡ ἐπιστολή σὰς νὸ γίνῃ εὐοιστικὴ καὶ δημιουργικὴ. Πι-τέφτε εἰς τὴν ζωτικὴν ἀναγκη καὶ τὴν δυνατότητα δημιουργίας Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Ἐργασθετὸς πρὸς τὴν κατεῦθενσιν αὐτήν. Τὸ ποίημα σὰς θὸ δημοσιουθῆ προσεχῶς, ἐλπίζομεν. Περιμένομεν νεώτερον — κ. Π. Ν. ο. ν. Μ. υ. ρ. Θ. ε. σ. α. λ. ο. ν. κ. η. ν. Μὲ χαρὰν σημειώομεν τὴν σταθερὰν πρόδοσ ὡς πρὸς τὰ προηούμενα. Ἄπο τὰ ποιήματα σὰς καὶ ἂν ἀκόμη δὲν προφθάσωμεν τὰ ἐπικαιρα τεῶη, ἐλπίζομεν νὰ δημοσιουθῆ κατὰ προσεχῶς. — κ. Α. Μ. Ν. ε. ο. ν. Φ. α. λ. η. ρ. ο. ν. Πολλὸ ὄρωσιν ἰ. Περάστε, παρακαλῶμεν, ἀπὸ τὰ γραφεῖα μᾶς, Τρίτην ἡ Πέμπτην, 7 ὁ μ. — κ. Σ. ε. λ. Πα π. Β. ἄ σ. α. Κ. ὀ π. ρ. ο. ν. Μᾶς συνεικήσαν ἡ ἐπιστολή σὰς, καὶ τὸ ποίημα σὰς. Μὲ τὴν ἐπιστολήν μᾶς δὲν τελειώομεν αἱ εὐθύναι μᾶς, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν στιγμήν οὐτὴν προστίθενται καὶ νέαι, βαρύτεραι ἀκόμη, εὐθύναι. Δ. ἀβάστα μὲ σύστημα νεοελληνικὴν ποίησιν (Σολωμοῦ, Κάλβου, νεωτέρους). — κ. Α. Κ. κ. π. ρ. ε. ρ. γ. α. τ. η. ν. Ξ. υ. λ. ο. υ. ρ. ο. ν. Κ. α. λ. ἄ μ. ε. ρ. Ἐδρασιν οἱ στίχοι σὰς. Ἰδιαιτέρως τὰ «Παιδικὰ Χριστογεννα». Διορθώστε νεοελληνικὴν ποίησιν καὶ φροντίσατε διὰ τὴν καλλιέργειάν σὰς. Μὴ ξεχνᾶτε, ἄλλως τε, ὅτι συνάδελφος σὰς ὄπηρξε καὶ κάποιος ἄλλος. — κ. Ἄ. γ. Π. ε. τ. Ἄ ρ. τ. α. ν. Πόθετι νὸ κοπιᾶτε πολὺ ἀκόμη διαβάστε, καλλιεργηθεῖτε. Γράψτε μᾶς μερικὰ στοιχεῖα διὰ τὸν ποιητῆν, ὥστε νὰ εἶναι περισσότερο ἐπιτυχῆς ἡ κρίσις μᾶς. — κ. Σ. π. υ. ρ. Τ. ρ. α. π. Π. ε. λ. δ. π. ο. υ. Ἄν ὑποπόσει κανεῖς μὲ δυὸ λέξεις νὰ δώσῃ τὴν ἔνοιαν τοῦ, πολυσμάντου ἄλλως τε, ὅσου «βίωμα», θὰ ἔλαβεν δι τὸ βίωμα εἶναι τὸ ἀπλοῦν ἡ σύνθετον ψυχικόν γεγονός ποὺ τὸ ἀισθάνεται κανεῖς μέσα εἰς τὸν ἐσωτερικόν του κόσμου καὶ τὸ ζῆ ἐν συνεχείᾳ ἐκνοειδῆται. — κ. Ὁ ρ. Σ. ε. ἡ ρ. Β. ἔ ρ. ο. ι. α. ν. Παρατηροῦμεν δι προσέθετε σταθερά. Ἐλπίζομεν δι τὰ μᾶς ὄρωτε τὴν χαρὰν νὰ φιλοξενήσωμεν προσεχῶς κατὰ ἰδικόν σὰς. — κ. Γ. Π. ε. τ. ο. φ. ο. ι. η. τ. ἡ. ν. Ἐ ν. τ. ἄ θ. θ. α. Διορθώστε νεοελληνικὴν ποίησιν, ἰδιαιτέρως χριστιανικῆν. ἔχετε ἀκόμη νὰ διανύσατε πολὺν ὁδόν διὰ νὰ φθάσατε εἰς ἕνα ἀξιόλογον ποιητικὸν ἀποτέλεσμα. ἔχετε γνωρίομεν μὲ τὴν χριστιανικὴν φοιτητὴν κίνησιν; — κ. Γ. Χ. α. τ. ζ. Η. ι. κ. ι. α. ν. Μὲ χαρὰν ἐπικοινωνοῦμεν καὶ πάλιν μᾶς σὰς. Τὸ ποίημα σὰς ἔχει πολλὰ κατὰ στοιχεῖα (τεχνικὴν ἀριότητα, μουσικότητα, συγκινησιν) χρειάζεσαι, ὁμως, νὰ προσπαθησατε ἀκόμη. Νὰ δώσατε κατὰ περισσότερον προσωπικόν. Καὶ αὐτὸ τὸ περιμένομεν πολὺ γρήγορα. — κ. Ἐ. λ. ε. υ. θ. Κ. ω. ν. σ. τ. Σ. ὀ ρ. ο. ν. Ἡ συνερπασί σὰς ἐνεῖ ἀρετὰ κατὰ στοιχεῖα (ἀισθησι, εἰλικρίνεια, ἀπλότητα τὰ ὅποια ὁμως, ζημιώνονται ἀπὸ τὸ λογοτεχνικό εἶδος ποὺ ἐδιολεῖται διὰ νὸ ἐκφρασθῆ. Αὐτὰ τὰ «Ἐάν περὶ» κ. τ. λ., ποὺ δὲν εἶναι ὅτε περὶ λόγος ὅτε ποίημα, χρειάζονται δόκιμον τεχνίτην διὰ νὰ εἶναι ἄριτα. Διορθώσατε νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν. — κ. Γ. Κ. α. ρ. ἄ γ. Ἐ ν. τ. ἄ θ. θ. α. Τὰ νεώτερα ποιήματα σὰς παρουσιάζουν ἀισθητὴν πρόδοσ ὡς πρὸς τὰ προηούμενα. Ἐξασκοῦσατε τὸν καλὸν ὁδόν. Προσπαθησατε νὰ συγκινήτε μὲ ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερα «συγκινητικά» μέσα (ἐπιθετα φανταχτερά, εἰκόνας ὑπερβολικὰ ὄρωτες κτλ.). Περιμένομεν τὴν συνέχειαν.

Περιοδικόν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσ. Ἐκτίνες. Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύττη 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονίκης: Ἀγίας Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Κολοκοτρώνη καὶ Τσαμαδοῦ 67. — Ἐπιβύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Ποικίλης ὁ Ἀθῆναι — Ἐτρησι συνδρομῆ ὄρχ. 12.000. — Πρωτόταμος τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλλ 176. — Χειρόγραφα, δημοσιουόμενα ἡ μῆ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Ἐξώφυλλον Κ. Γραμματοπούλου. — Διακόμοσις Ι. Σίτην. — Τυπ. Ἐλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας Α. Ε. (Τεχνικὴ Διεύθυνσις Ι. Μ. Σκαζίκη), Παπαδιαμαντοπούλου 44.